

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
KATALIKŲ TEOLOGIJOS FAKULTETAS
TEOLOGIJOS KATEDRA

Kun. Vytautas Kirka

**LIGONIŲ SAKRAMENTO ŠVENTIMO RAIDOS VAIDMUO LIGONIŲ
SIELOVADAI**

Licenciuoto baigiamasis darbas

Pastoracinės teologijos studijų programa, valstybinis kodas 62402H103

Teologijos studijų kryptis

Vadovas kun. prof. dr. A. Narbekovas

Apginta _____

(Fakulteto dekanas)

(Parašas)

(Data)

Kaunas, 2010

TURINYS

TURINYS.....	2
SANTRAUKA	5
SUMMARY	6
SUTRUMPINIMAI.....	7
ĮVADAS.....	9
1. ŠVENTOJO RAŠTO POŽIŪRIS Į ŽMOGAUS SVEIKATĄ IR LIGĄ.....	12
1.1. Sveikatos supratimas Senajame Testamente ir jai apibūdinti vartojami žodžiai	12
1.2. „Kančios“ – blogio prasmė Senajame Testamente	13
1.2.1. Ligos supratimas Senajame Testamente	13
1.2.2. Jobo liga – kančia.....	14
1.3. Išgydymas.....	15
1.4. Aliejaus reikšmė Senovės Izraelio kultūroje.....	16
1.5. Naujojo Testamento supratimas apie ligą ir rūpestį sergančiais.....	17
1.5.1. Gydantis Jėzus	17
1.5.1.1. Rankų uždėjimas	18
1.5.1.2 Gydantis patepimas.....	19
1.5.2. Ligonų gydymo tarnystės perdavimas mokiniams	20
1.6. Jokūbo 5,14-17 laiško liudijimas apie sergančiųjų patepimą.....	20
1.6.1. Naujojo Testamento bendruomenė	22
Apibendrinimas	22
2. LIGONIŲ SAKRAMENTO RAIDA IR JOS VAIDMUO LIGONIŲ SIELOVADAI NUO I A. IKI VATIKANO II SUSIRINKIMO.....	24
2.1. Pirmųjų amžių Ligonų sakramento praktika	24
2.1.1. Ligonų patepimo liudijimai iki V amžiaus	24
2.1.2. Apeigų formavimasis VI – VIII a.	26
2.2. Tolimesnis Ligonų patepimo vystymasis iki XI a.....	27
2.2.1. Ligonų patepimo apeigų atlikimas IX a.....	28
2.3. Ligonų sakramentas Scholastikos laikotarpiu iki Tridento Susirinkimo	29

2.3.1. Vieningų apeigų susiformavimas.....	30
2.3.2. „Paskutinis patepimas“	31
2.3.3. Patepimo pakeitimas į Viatiką	31
2.4. Reformacijos požiūris į Ligonių patepimą.....	32
2.5. Tridento Susirinkimo mokymas	32
2.6. Ligonių sakramentas iki Vatikano II Susirinkimo	33
2.6.1. Potridentinės apeigos.....	34
Apibendrinimas	35
3. LIGONIŲ SAKRAMENTO SAMPRATA IR LIGONIŲ SIELOVADA VATIKANO II SUSIRINKIMO DVASIOJE.....	37
3.1. Ligonių sakramentas Vatikano II Susirinkimo dvasioje	37
3.1.1. Ligonių sakramento kilmės aiškinimo problematika.....	38
3.1.2. Bendruomeninis charakteris Ligonių sakramente.....	39
3.2. Ligonių sakramento teikimas	40
3.2.1. Ligonių sakramento priėmėjas.....	40
3.2.2. Ligonių sakramento priėmimų skaičius	41
3.2.3. Sakramento teikėjai.....	41
3.2.3.1. Ekstraordinariniai teikėjai	42
3.2.4. Ligonių patepimo Sakramento šventimo vieta	43
3.2.5. Ligonių patepimo Sakramento materija.....	43
3.2.6. Ligonių patepimo Sakramento forma	43
3.2.7. Ligonių sakramento vaisiai	44
3.3. Ligonių sakramento apeigų komentaras.....	45
3.3.1. Ligonių patepimo teikimas per šv. Mišias	49
3.4. Šiandieninis ligos aiškinimas	49
3.4.1. Šiuolaikinis žmogus ir liga	50
3.4.2. Bažnyčios kalba šiandienos žmogui ligos akivaizdoje	51
3.4.2.1. Popiežiaus Jono Pauliaus II pasisakymai apie ligą, ligonius ir kančią.....	51
Apibendrinimas	52
4. LIGONIŲ SAKRAMENTO ŠVENTIMO TENDENCIJOS	54
4.1. Ligonių sakramento šventimo gėriai	54
4.2. Šiuolaikinės kultūros įtaka Ligonių sakramento šventimui	55

4.2.1. Kunigo vaidmuo šiandieninėje aplinkoje.....	56
4.3. Kaip Bažnyčia gali įtakoti ligonių sielovadą?.....	57
4.3.1. Pasaulinė ligonių diena	57
4.3.2. Rūpestis parapijos ligoniais ir senais žmonėmis.....	58
4.3.2.1. Ligonų sakramento teikimas sutrikusio intelekto asmenims.....	58
4.3.2.2. Ligonio ir seno žmogaus fizinė, materialinė ir dvasinė savijauta.....	59
4.3.2.3. Kokia gali būti pagalba parapijos ligoniams ir seneliams	60
4.3.2.3.1 Kitokios pagalbos priemonės ligoniams ir seneliams	62
4.3.2.4. Ligonų Komunija	63
4.3.3. Pastoracinis darbas ligoninėje.....	64
4.3.3.1. Sveikatos apsaugos darbuotojai.....	64
4.3.3.2. Ligonio paruošimas ligoninei	65
4.3.3.3. Žmogaus reakcija sužinojus nepagydomos ligos diagnozę	65
4.3.3.4. Ligonio būseną ligoninėje	66
4.3.3.5. Medicinos darbuotojų būseną santykiuose su ligoniais	67
4.3.4. Tikinčiųjų sąmoningumo ugdymas.....	68
Apibendrinimas	69
IŠVADOS.....	70
ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS	72
PRIEDAI	75

SANTRAUKA

Darbo autorius: kun. Vytautas Kirka

Darbo pavadinimas: Ligonių sakramento šventimo raidos vaidmuo ligonių sielovadai

Darbo vadovas: kun. prof. dr. Andrius Narbekovas

Raktiniai žodžiai: Ligonių sakramentas, liga, "paskutinis patepimas", ligonių sielovada.

Darbo problema: kaip įtakoja Ligonių sakramento šventimo istorinė raida šiandienę ligonių sielovadą?

Darbo tikslas: atskleisti Ligonių sakramento istorinės raidos įtaką ligonių sielovadai.

Darbo metodai: sisteminis – analitinis metodas, kurio pagalba išanalizuotos žinios, susijusios su Ligonių sakramento šventimo raida ir ligonių sielovada.

Magistro darbas yra skirtas susipažinti su Ligonių sakramento šventimo raidos vaidmeniu ligonių sielovadai. Pirmiausia darbe yra pateikiama ligos samprata Šventojo Rašto šviesoje, bei aptariama, kaip Jėzus keičia mąstymą apie ligą. Toliau nagrinėjamas Jokūbo laiško raginimas: esant ligoje kviešti vyresnius ir už juos melstis, bei tepti aliejais.

Antrajame skyriuje pateikiama Ligonių sakramento vystymasis ir su tuo susijusios problemos, kurios giliai paveikia sampratą apie šį sakramentą bei sukelia sunkumus tolimesnei ligonių sielovadai. Naujos Vatikano II Susirinkimo gairės apie Ligonių sakramentą kviečia sugrįžti prie ištakų ir naujai pažvelgti į šį sakramentą.

Darbo paskutiniame skyriuje nagrinėjama šiandieninė pastoracija, skirta parapijoje ir ligoninėje sergantiems žmonėms, ir kokią įtaką daro šiuolaikinė kultūra ligonių sielovadai.

SUMMARY

Author: Fr. Vytautas Kirka

The title of the work: The impact of evolution process of Sacrament of Anointing of the Sick to patient's ministry.

Scientific supervisor: Fr. Prof. Dr. Andrius Narbekovas

Key words: Sacrament of Anointing of the Sick, disease, "last rites", patient's ministry.

The research problem: how historical evolution of Sacrament of Anointing of the Sick does impact nowadays patient's ministry?

The research purpose: to disclose how historical evolution of Sacrament of Anointing of the Sick impacted patient's ministry.

Research methods: Systemic - analytical method, what helped to investigate and analyze information related to the evolution of Sacrament of Anointing of the Sick and patient's ministry.

The aim of this work was to analyze the Sacrament's of Anointing of the Sick impact to patient's ministry. First of all, it is presented the conception of disease in the background of Scripture and discussed how Jesus changes the attitude to the sickness. Further, the prompt from letter of James is explored: at the time of being sick to call the elders of the church to pray over him and anoint him with oil.

In the second chapter the evaluation of Anointing of the Sick and problems which deeply affected the understanding of this Sacrament and caused difficulties for subsequent patient's ministry is presented. The new guidelines of II Vatican Council about the Sacrament of Anointing of the Sick promotes to come back to the origin of it and to have a new look to this Sacrament.

Finally, in the last chapter, nowadays pastoral work in parish for diseased people (also those in hospitals) is analyzed, including the investigation of the contemporary culture's impact to patient's ministry.

SUTRUMPINIMAI

Apd	Apaštalų darbai
Can.	Ipolito kanonai
DS	Enchiriodion symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum / Ed. H. Denzinger. Freiburg im Breisgau. 1976.
gr.	Graikų kalbos žodis
GS	Pastoracinė konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje <i>Gaudium et Spes</i> // Vatikano II Susirinkimo nutarimai. Vilnius: Aidai. 2001.
Iš	Išėjimo knyga
Iz	Izaijo knyga.
Įst	Pakartoto Įstatymo knyga
Jer	Jeremijo knyga
Jn	Evangelija pagal Joną
Job	Jobo knyga
Jok	Jokūbo laiškas
Joz	Jozuės knyga
kan.	Kanonas
1Kar	Karalių pirma knyga
2Kar	Karalių antra knyga
1Kor	Pirmasis laiškas korintiečiams
2Kor	Antrasis laiškas korintiečiams
KBK	Katalikų Bažnyčios Katekizmas
Kol	Laiškas kolosiečiams
Kun	Kunigų knyga
LG	Dogminė konstitucija apie Bažnyčią <i>Lumen Gentium</i> // Vatikano II Susirinkimo nutarimai. Vilnius: Aidai. 2001.
Lk	Evangelija pagal Luką
lot.	Lotinų kalbos žodis
Mk	Evangelija pagal Morkų
Mt	Evangelija pagal Matą
NT	Naujasis testamentas

Pat	Patarlių knyga
1Pt	Petro pirmas laiškas
płg.	palyginti
Pr	Pradžios knyga
Ps	Psalmė
Rom	Laiškas romiečiams
1Sam	Samuelio pirma knyga
2Sam	Samuelio antra knyga
SC	Konstitucija apie Šventąją liturgiją

Sacrosanctum concilium // Vatikano II Susirinkimo nutarimai.
Vilnius: Aidai. 2001.

Sir	Siracido knyga
Sk	Skaičių knyga
ST	Senasis Testamentas
TA	Ipolito Romiečio Traditio Apostolica
1Tes	Pirmasis laiškas tesalonikiečiams
2Tim	Antras laiškas Timotiejui
Tob	Tobito knyga
žr.	žiūrėti

IVADAS

Bažnyčia ir toliau tęsia Jėzaus misiją skelbti Evangeliją, nešti gerą žinią visam pasauliui. Evangelijos skelbime slypi ir kita Jėzaus duota misija – tai gydyti sergančiuosius. Kiekvienas žmogus patiria skausmą, ligą, kančią ir mirtį. Jėzus suteikia gydymo galią savo mokiniams (žr. Mk 16,15-18) ir ji pasilieka krikščionių tarpe. Jėzaus gydančioji galia mus gyvai pasiekia ir šiandien. Bažnyčios septyni sakramentai yra skirstomi į įkrikščioninimo, gydymo ir bendruomenei tarnavimo. Būtent gydymo sakramentai yra Atgaila ir Ligonių patepimas. Vienas skirtas gydyti nuodėmės sužalotą žmogaus dvasinę sielą, o kitas sakramentas – tai prisilietimas prie žmogaus kūno, kuris yra palaužtas ligos.

Jau pirmame kurse besimokant Vilniaus šv. Juozapo kunigų seminarijoje teko atlikti savo pirmąją pastoracinę praktiką VŠĮ Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikose. Tai jautri ir gili patirtis, išlikusi iki šiandienos, kada teko patarnauti ir susitikti su įvairiais ligoniais. Šiandien savo kunigiškoje tarnystėje dar giliau tenka pasilenkti prie ligonio ir patarnauti jam, suteikiant Ligonių sakramentą. Šį darbą rašyti paskatino vienas iš tikslų giliau pažinti Ligonių sakramento raidą ir tuo pačiu pažvelgti, kaip tai įtakojo ligonių sielovadą. Ir šiandien susiduriu su įvairiausiais stereotipais, baimėmis ir net absurdiškais iššalvojimais, kurie yra susiję su Ligonių sakramento teikimu. Tam galima pritaikyti liaudišką patarlę: „bijo kaip velnias kryžiaus“, ir tai yra skaudi tiesa. Gilintis į ligonių sielovadą skatina ir tam tikros asmeninės tarnystės, kuomet kiekvienos savaitės ketvirtadieniais lankausi Kaišiadorių miesto ligoninėje, arba kai pusantrų metų pas ligonius namuose lankausi pirmaisiais mėnesio penktadieniais. Jiems patarnavimas, buvimas su jais ir nuolatinis lydėjimas ligoje, kančioje rodo, kaip yra svarbu tokiems žmonėms rodyti dėmesį, jautrumą, kartu melstis, atnešti Švč. Sakramentą.

Darbo temos aktualumas. Nūdienos visuomenėje sergantis, kenčiantis, neįgalus žmogus yra nuvertinamas, nes vartotojiškame pasaulyje jis tampa našta. Ligą bandoma išstumti iš viešos gyvenimo sferos. Dažnas žmogus apie sakramentus yra mažai žino. Jis į juos žiūri, kaip į tam tikrus produktus, kuriuos gali ir nori bet kada vartoti, ir į tai per daug nesigilinti. Dažnas asmeninis susitikimas su žmonėmis parodo, kad Ligonių sakramentas jiems yra beveik nepažįstamas, o ką kalbėti apie ligonių sielovadą. Apsiribojama tik ties tam tikru paviršutiniškumu ir Lietuvos Bažnyčia dar yra didelis iššūkis, gilinant ir plečiant platesnį supratimą apie Ligonių sakramentą ir ligonių sielovadą. Kitas aspektas, kad ši tema Lietuvoje nėra pilnai atskleista, parodo lietuviškos literatūros trūkumas apie Ligonių sakramentą ir jo sielovadą.

Darbo probleminis klausimas: kaip įtakoja Ligonių sakramento šventimo istorinė raida šiandienę ligonių sielovadą?

Darbo tikslas: atskleisti Ligonių sakramento istorinės raidos vaidmenį ligonių sielovadai.

Darbo objektas: Ligonių sakramento šventimo raida.

Darbo uždaviniai.

1. Aprašyti ligos sampratą ir ligonių sielovadą Šventajame Rašte.
2. Palyginti pirmųjų amžių Ligonių sakramento apeigų įvairovę ir jų formavimąsi.
3. Nustatyti veiksnius, viduramžiais nulėmusius Ligonių sakramento, kaip „paskutinio patepimo“, sampratą.
4. Išryškinti Ligonių sakramento šventimo pasikeitimus Vatikano II Susirinkimo mokymo šviesoje.
5. Nustatyti Ligonių sakramento šventimo tendencijas.

Darbo metodas.

Darbo rašymui panaudotas sisteminis – analitinis metodas, sintetinė – literatūrinė analizė, kurių pagalba išanalizuotos žinios, susijusios su Ligonių sakramento istorine raida ir ligonių sielovada.

Darbo struktūra.

Pirmajame skyriuje analizuojama ligos samprata Šv. Rašte ir kaip ji kito su Jėzaus Kristaus atėjimu. Antrajame skyriuje pateikiama Ligonių sakramento istorinė raida: nuo patepimo aliejais iki susiformavimo vieningų apeigų, bei atskleidžiama „paskutinio patepimo“ formuluotės kilmė. Pateikiama, kokia tuo laikmečiu vyravo ligonių sielovada. Trečiajame skyriuje rasime Vatikano II Susirinkimo naują sampratą ir aiškinimą apie Ligonių sakramentą, išnagrinėtas Ligonių sakramento apeigas, ir kas gali jį priimti, teikti, kokie yra vaisiai. Ketvirtajame skyriuje nagrinėjama, kaip galima pasitarnauti sergančiam žmogui ligoninėje, parapijoje, į ką reikėtų atkreipti dėmesį susitikus su tokiu žmogumi. Atskleidžiamos ir kitos įvairios pastoracinės išvalgos, susijusios su ligonių sielovada.

Darbas rašomas remiantis šiais šaltiniais: Šventuoju Raštu, Katalikų Bažnyčios Katekizmu, Katalikų Bažnyčios Kanonų teisės kodeksu, Vatikano II Susirinkimo nutarimais, popiežių laiškais skirtais ligonių dienai, Ligonių patepimo apeigynu.

Darbe pasinaudojama šių autorių darbais: P. Beauchamp *Dienų ir naktų psalmės*, J.L. Empereur *Prophetic Anointing*, A. Kajackas *Bažnyčia liturgijoje*, H. Vorgrimler *Sacramental theology* kt.

1. ŠVENTOJO RAŠTO POŽIŪRIS Į ŽMOGAUS SVEIKATĄ IR LIGĄ

Visais laikais žmogus nuo pat gimimo susiduria su ligos, kančios, mirties realybe ir nuolat neišvengiamai turi susigyventi ir būti su ja. Skaitydami Bibliją pamatome taip pat visą šią realybę, kuri buvo ir to laikmečio žmonių pasaulyje. Skaitant ST galima palyginti, kaip modernusis pasaulis ir kaip ST supranta žmogų ir jo ligas. Šiandienos pasaulis dažnai žmogų supranta kaip suskaidytą (dualistinis požiūris) į du atskirus elementus, kūno ir sielos, arba kaip fizinės, emocinės, intelektualinės ir dvasinės dalių sudėtis. Senasis Testamentas žmogų mato visai kitokioje perspektyvoje. Visų pirma žmogus yra nepakartojamas Dievo kūrinys, kurio supratimas išplečiamas iki pilnatviškumo įvairiais jo aspektais (siela, širdis, kūniškumas, kūnas, dvasia ir kt.) ir santykiais¹. Jei moderniojoje medicinoje sveiku žmogumi vis dar dažnai yra laikomas tas, kuris neturi žymių fizinių sutrikimų ar nusiskundimų, tai Biblija pateikia mums visai kitokią paveikslą. Net izraelitų požiūris į žmogų, ligą, mediciną skyrėsi nuo kitų Izraelio kaimynų požiūrio.

Naujojo Testamento atnešama žinia su Jėzaus atėjimu į pasaulį konkrečiame istoriniame laike ir tautoje nepradeda Dievo karalystės statyti nuo nulio ir nesugriauna turimo įstatymo (Mt 5,17-18), bet viskam suteikia naują prasmę. Tuo pačiu atnaujintu žvilgsniu į patį žmogų, jo negalią ir kančią žvelgia ir Jėzus.

1.1. Sveikatos supratimas Senajame Testamente ir jai apibūdinti vartojami žodžiai

ST autoriai nėra susidomėję žmogaus anatominė struktūra ar fiziologinėmis organų funkcijomis. Hebrajų žodis, kuris artimiausias žodžiui sveikata ir kuris išreiškia pilnatviškumą, ir gerovę, gerą savijautą, yra *shalōm*. Šį žodį dažniausiai rasime psalmėse ir pranašų raštuose (iš viso 250 kartų)². Jis su savo reikšmėmis pasirodo įvairiose žmogaus gyvenimo sferose: fizinėje, intelektualinėje, dvasinėje, individualioje, emocinėje ir socialinėje.

Sveikata ST yra daugiau nei vien tik ligos nebuvimas, ji nusako palaiminimą ir priklausomumą Dievui (plg. Iš 19,5; Ps 119,65; Jer 7,23; 42,6). Palaiminimas yra galia, kuri žmogaus gyvenimą palaiko ir jį visapusiškai pripildo, tai yra taip pat perteikiama žodžiu – *shalōm*³.

Sąžiningumu pagrįsti santykiai su Dievu kuria *shalōm*, tai yra ramybę, kuri jau yra ne išorinė, o vidinė. Vienas iš svarbiausių ST sveikatos pavyzdžių yra Abraomas, kuris turi ir tikėjimą, ir paklusnumą ir yra sąžiningas. Pradžios knygoje sakoma „tu nueisi pas savo protėvius ramybėje ir

¹ Dictionary of Biblical theology / Ed. X. Léon-Dufour. Maryland. 2000. P. 328-330.

² Wilkinson J. Healing&Health, Edinburgh. P. 4.

³ Wilkinson J. Ten pat. P. 6.

būsi palaidotas sulaukęs žilos senatvės” (Pr 15,15), jog pabaigoje Mozė iškeliavo į savo tėvų *shalōm*. 29 psalmėje stiprybė yra sulyginama su *shalōm*. Tačiau ST tai nėra tiesiog fizinė savybė, bet pilnatviškumas, kurio vienas iš aspektų yra kūniška jėga. O stiprybės priešpriešą žymintis žodis „silpnumas“, hebr. *h lî*, hebrajų kalboje įvardija ligą ar negalią.

1.2. „Kančios“ – blogio prasmė Senajame Testamente

Liga ir kančia – tai žmogaus išmėginimas. Sirgdamas jis pamato savo trapumą ir bejėgiškumą. Žvelgdami į ST pasaulio supratimą apie kančią susiduriame dalyku, kad „kančia“ yra vadinama blogiu. Bet kokiai kančios rūšiai priskiriama ši sąvoka. Vėliau, tik išvertus ST į graikų kalbą ir rašant Naująjį, buvo vartojamas graikiškas žodis *pascho*, reiškiantis kančią. Šio žodžio prasmė platesnė nei fizinio skausmo. Ji apima žmogaus patiriamus jausmus, kad kenčiu, kad esu ištiktas. Čia sutelpa žmogaus, apimto negalios, būseną, neigiama situacija, kurioje jis yra atsidūręs. Apibendrinama blogio patirtis⁴.

Kalbant apie kančią ST, ji yra įvardijama, kaip tiesioginė ar netiesioginė nuodėmės pasekmė. Tai gali būti paties žmogaus klaidingas pasirinkimas, veiksmai, sprendimai. Čia galima pateikti kelis pavyzdžius. Kada yra kenčiama nuo tironiškų karalių (plg. Jer 22), kančią atneša karas bei priešai (plg. Joz 6,21), vergystė (plg. Jer 48,7), kaltės jausmas (plg. Ps, 32). Psalmėse dažnai sutinkame nekaltos aukos raudą (plg. Ps 7; 25), kuri kenčia nuo savo priešų⁵. ST galima atrasti daug kančios pavyzdžių. Viena reikia žinoti, kad kančia yra aiškinama kaip ateinanti iš Dievo, Jo bausmė: „Viešpats yra lėtas pykti, gausus gerumo, atleidžiantis kaltę ir nusižengimą, tačiau nepaliekantis kaltųjų be bausmės ir baudžiantis vaikus už tėvų kaltę ligi trečios ir ketvirtos kartos“ (Sk 14,18).

Kenčiantis žmogus turi suprasti, kad niekas kitas už jį negalės iškęsti esamos kančios. Pats žmogus turi tai išgyventi. Skausmo, kančios numalšinimas ir paguodos paieška atrandama tik maldoje. Su malda liejasi skundai ir raudos (plg. Ps 102,1). Taip kreipiamasi į Jahvę prašant, kad Jis įsiterptų ir padėtų bei atitolintų kančią.

1.2.1. Ligos supratimas Senajame Testamente

Liga – tai viena iš kančios pasireiškimo formų, su kuria Senojo Testamento žmogus susidurdavo labai dažnai. Kitos tautos, kaip mesopotamiečiai, egiptiečiai, manydavo, kad liga yra sukeliama piktosios dvasios. Todėl ligos gydymu užsiimdavo įvairiausi žyniai, mokėję piktaşias dvasias išvaryti, ir taip pat praktikavę užkeikimus ir magiją⁶. Biblijoje yra kitaip, čia domimasi ne kokia liga žmogus serga, bet pačio ligonio ir ligos būseną. Liga suprantama kaip ta, kuri tarsi

⁴ Viluckas T. Gydomasias patepimas. // Artuma. 2005. Nr. 9.

⁵ Doveika R. Kančios problema. // http://www.xxiamzius.lt/archyvas/xxiamzius/20030214/vilt_02.html. 2010 04 18.

⁶ Biblijos enciklopedija. Vilnius: Alna litera. 1992. P. 234.

įsiveržia į dvasinę žmogaus būseną ir jos buvimas yra nenuslepiamas⁷. Ligos to laikmečio visuomenėje buvo skaudi realybė. Socialinė sergančiųjų padėtis buvo nepavydėtina. Senasis Testamentas aiškiai nurodo priežastis, dėl ko atsiranda ligos (2Kar 8,29). Dažniausiai užklupdavo to krašto klimato (reumatizmas) bei aplinkos (akių pakenkimai) sukeltos ligos. Žmonės greitai tapdavo luoši dėl kaulų lūžių (plg. 2 Sam 4,4), daug būdavo aklųjų bei sergančiųjų odos ligomis, dažniausiai raupsais (plg. Kun 13,14), didelis vaikų mirtingumas nuo ligų (plg. 2 Sam 12,15)⁸, galvos ir širdies ligos (Iz 1,5), maras (Iš 9,15), demonų veikimas (Tob 3,8.10) ir kitokie sužeidimai (1Kar 22,35)⁹. Senojo Testamento žmogus ligą išgyvendavo Dievo akivaizdoje. Jis šią siedavo su Dievu, nes Viešpats yra galutinis visa ko tikslas¹⁰. Religiniu požiūriu yra klausama, kodėl ligos egzistuoja, ir kokią prasmę jos turi žmogui. Senajame Testamente esančiose maldavimų psalmėse apraudamas ligų egzistavimas, nes jaučiama, kad jos ardo santykį su Dievu¹¹. Šiose psalmėse matome, kad per ligonio skundą yra išsakoma ir žmonių auka. Ligonis kenčia „ne vien dėl savo kūno negalios, bet ir dėl to, kad jį apleido“¹², atmetė, persekioja, kaltina, smerkia ir nekenčia.

Žydai spontaniškai akcentuodavo ligos ryšį su nuodėme. Į ligą buvo žiūrima kaip į Dievo bausmę¹³, nuodėmės (plg. Iš 9,14) ir neklusnumo pasekmę už žmonijos elgesį, priešingą Dievo valiai¹⁴. Ji buvo apibūdinama kaip nešvarumas, o šiam galima pasipriešinti tik šventumu. Tai atsispindi Mozės Įstatyme, žadančiame saugoti Izraelį nuo ligų, jei jis bus klusnus šiam Įstatymui, ir įspėjančiame apie ligas, jei jo nesilaikys. Pasikartojant pasakysiu, kad ir kokia tos ligos kilmė, jas visas žmogus išgyvena Dievo akivaizdoje. Jis skundžiasi Dievui dėl savo ligos ir meldžia gyvenimo ir mirties Viešpatį jį pagydyti.

Liga – Izraelio neištikimybės Dievui ženklas (plg. Įst 28, 15-68). Jahvistinė Senojo Testamento tradicija ligą sieja su gimtąja Adomo ir Ievos nuodėme. Jos pasekmė: mirtingumas, kūno ir sielos pažeidžiamumas. Izraelyje iki pat Kristaus laikų kiekvienoje ligoje buvo matoma tiesioginė pirmosios nuodėmės įtaka. Prie to dar pridedamos asmeninės ir protėvių padarytos nuodėmės, kurios ir nulemia tokią situaciją¹⁵. Per nuodėmę žmonija patiria ir kančios realybę.

1.2.2. Jobo liga – kančia

Jobo drama ir šiandien audrina ir neleidžia nurimti žmonių protams. Kartas nuo karto šiai dramai yra skiriama biblistų, filosofų, menininkų ir kitų žmonių nemažai jėgų ir laiko. Todėl ir šiame darbe reikia trumpai pažvelgti į šio teisiojo ligą.

⁷ Lexikon fur Theologie und Kirche. Freiburg. T. 6. P. 410.

⁸ Doveika R. Kančios problema // http://www.xxiamzius.lt/archyvas/xxiamzius/20030214/vilt_02.html. 2010 04 18.

⁹ Lexikon fur Theologie und Kirche. Ten pat. P. 410.

¹⁰ KBK 1502.

¹¹ Vorgrimler H. Naujasis teologijos žodynas. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba. 2003. P. 311.

¹² Beauchamp P. Dienų ir naktų psalmės. Vilnius. 2009. P. 72.

¹³ KBK 1502.

¹⁴ Vorgrimler H. Ten pat. P. 311.

¹⁵ Ramonas A. Sakramentų teologija. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla. 2006. P. 149.

Liga paliečia visus – ir net tuos, kurie nėra kalti, kurie nėra padarę viešo nusikaltimo. 73 psalmė sako, kad bedieviai, neteisieji, atėjus metui, atsiims savo tinkamą užmokestį. Jų išorinė laimė tėra laikina. Pranašo Jeremijo žodžiais galima sakyti, kad „tėvai valgė rūgščias vynuoges, bet dantys atšipo vaikams“ (Jer 31,29). Nors toliau randame ir paneigimą. „Ne! Kiekvienas mirs už savo paties kalbę: dantys atšips tam, kuris valgo rūgščias vynuoges“ (plg. Ez 18,1-2; 18,3-4)¹⁶.

Žvelgdami į Jobą galime klausti ir ieškoti atsakymų, ar kiekviena liga ir esanti kančia yra nuodėmės pasekmė, ar bausmė už ją? Liga – tai Dievo teisingumo išraiška? Turime suprasti, kad jis nėra atskiras asmuo, bet jis talpina visą persekiojamą ir kenčiantį Izraelį. Jobo draugai sako: kad tu „nusidėjai ir todėl turi iškentėti ligą, kitaip būtų galima suabejoti Dievo teisingumu ir būtų neįmanoma rasti „logiško“ Dievo sprendimų paaiškinimo“¹⁷. Jobas žvelgia į save kritiškai ir pripažįsta savo kaltes, tačiau jo kaltė ir bausmės dydis yra neproporcingi (žr. Job 10; 13). Galima sakyti, kad ši liga, kančia atėjo kaip išbandymas iš Dievo. Tai patikrinimas, kiek tu esi atsidavęs ir ištikimas Jam. Čia „žmogus su Dievu susitinka savo egzistencijos atvirybėje“¹⁸. Taip brandinama kenčiančiojo ištikimybė Dievui ir padedama priimti nesuprantamus Dievo planus ir norus. Čia nėra racionalaus ligos ir kančios paaiškinimo, bet einama į kitokį santykį su Dievu. Jobas sako: „Buvau girdėjęs gandus apie tave, bet dabar mano akys mato tave“ (Job 42,3). Liga ir kančia leidžia kitaip žvelgti į Dievą ir gyventi viltyje, kad bus patirtas Viešpaties artumas.

Senajame Testamente yra ir kitų pavyzdžių apie kenčiantį žmogų. Pranašo Izaijo knygoje nekaltas tarnas kenčia už kitus žmones (Iz 52,13-53). Jo liga, kančia padeda kitiems trokšti išganyto ir gauti užtarimą. Per skausmą ir kančią pereinama į malonę.

1.3. Išgydymas

Išgijimas kyla iš Dievo atsisukimo į žmogų. Todėl magija buvo oficialiai uždrausta, nors, žinoma, paprasti žmonės ją vis tiek kartais praktikuodavo. Tai patvirtina ir daugybė radinių. Dievas kaip gydytojus naudoja savo pranašus, bet šiaip gydytojai neturėjo savo veiklos srities. Jiems nebuvo kur reikštis ir fizinės ligos priežastys būdavo netiriamos. Vėliau, jau apie II a. pr. Kr., gydytojų prestižas labiau pakyla¹⁹. Tačiau nereikia sakyti, kad Biblijoje viskas sudedama į stebuklingus išgydymus, bet yra ir gydytojo sugebėjimai. Po Elijo maldos Dievas dovanoja gyvenimą berniukui iš Sareptos (žr. 1Kar 17,17-24; 2Kar 5). Gydytojo išmintis kyla iš Dievo²⁰. Gydytojo gabumai, priemonės, tepalai, kurie malšina skausmą, yra tam, jog „Dievo darbai niekada nebus užbaigti, sveikata iš jo sklinda visoje žemėje“ (Sir 38,8 ir t.t.). Ligonis, prašantis iš Dievo išgydymo ir gydydamasis tuo pačiu metu natūraliomis priemonėmis, suvokia tą malonės ženklą, kad

¹⁶ Ramonas A. Sakramentų teologija. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla. 2006. P. 150-151.

¹⁷ Ramonas A. Ten pat. P. 150-151.

¹⁸ Maceina A. Jobo drama. Vilnius: Vyturys. 1997. P. 227.

¹⁹ Biblijos enciklopedija. Vilnius: Alna litera. 1992. P. 234.

²⁰ Handbuch der Dogmatik. Düsseldorf. 1995. P. 336.

Viešpats yra tas, „kuris gydo“ (žr. 2Kor 20,7; Tob 11,8.11; Iz 1,6; Sir 38,1-8.12)²¹. Panašiai kaip liga, taip ir išgijimas, gali būti naudojama kaip metafora: „Viešpats aptvarstys savo tautos žaizdą, išgydys mėlynės“ (Iz 30,26). Jo išmintis yra kaip gydantis vaistas (Iš 15,26).

Psalmėse matome, kad jos yra lyg maldos, prašant Viešpaties išgydymo (plg. Ps 38). Liga atveria kelią atsivertimui (plg. Ps 32,5; 107,20). Išgijimas taip pat ateina iš Dievo.

Galima pastebėti, kad Izraelio tautoje esantis religinis įstatymų laikymasis buvo ne tik religinių pareigų atlikimo dalis, bet akivaizdu, kad tai ir higienos palaikymas bei pagalba išsaugojant sveikatą:

- savaitėje esantis šabas – tai poilsio diena fizinių jėgų atgavimui bei dvasios atgaivai;
- draudimas valgyti tam tikrą maistą, kad ir pavyzdžiui kiaulieną, kuri to klimato terpėje greitai genda ir galima apsinuodyti; vandens saugojimas nuo užkrato;
- visų vyrų apipjaustymo būtinumas buvo susijęs su nuomone, jog tai apsaugo nuo venerinių ligų;
- vyrams draudimas vesti savo šeimos moteris;
- privalomas rūpinimasis kasdiene asmens higiena.

Kunigai turėjo rūpintis, kad šie nurodymai būtų vykdomi, o raupsų atveju net imtis ir ypatingų priemonių. Pranašai, kaip buvo anksčiau minėta, taip pat kartais pasirūpindavo žmonių gyvenimo gerove, kaip pavyzdžiui Izaijas pataria Ezekijui uždėti ant voties figų kompresą. Tai vienintelis tikras „receptas“ Senajame Testamente (2 Kar 20,1-7)²².

1.4. Aliejaus reikšmė Senovės Izraelio kultūroje

Žvelgiant į Izraelio kultūrą, reikia nepamiršti ir aliejaus prasmės, kurio naudojimas yra perimamas ir įtraukiamas į Bažnyčios sakramento šventimą.

Senovės Izraelyje alyvmedis buvo vienas svarbiausių to meto kultūros augalų. Sūdytos alyvos buvo naudojamos maistui, o kita didžioji dalis uogų naudojama aliejaus spaudimui. Alyvų aliejus buvo naudojamas maistui gaminti, lempų kurui, raminaudiesiems odos tepalams. Jis taip pat tarnavo kaip dezinfekuojanti bei gydanti priemonė²³.

Dar viena aliejaus prasmė – jis išreiškia džiaugsmą. „Senovės Izraelyje pagarbos ženklai šeiminiškai patepdavo svečio galvą aliejumi. Svečio kojų patepimas aliejumi reiškė ypatingą nuolankumą ir pagarbą“²⁴. Aliejus buvo naudojamas ir mirusiųjų kūnams patepti prieš laidotuves.

Aliejumi patepant žmones ir daiktus buvo turimas religinis motyvas. Patepamiems daiktams būdavo suteikiama ne kasdienė prasmė ir jie taip pašvenčiami Dievui. Jokūbas Bet Elyje,

²¹ Ramonas A. Sakramentų teologija. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla. 2006. P. 153.

²² Biblijos enciklopedija. Vilnius: Alna litera. 1992. P. 235.

²³ Biblijos enciklopedija. Ten pat. P. 16, 186.

²⁴ Paulauskas Ž. Ligonių patepimas: biblinės ištakos ir ankstyvosios Bažnyčios praktika // SOTER. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2001. Nr. 6 (34). P. 57.

norėdamas akmeniui suteikti paminklinę prasmę, užpylė ant jo aliejaus (plg. Pr 28,18)²⁵. Galime atrasti ir daugiau pavyzdžių, kada susitikimo palapinė, Sandoros skrynia ir kiti daiktai patepami aliejumi (plg. Iš 30, 25-29).

Žmonių patepimas būdavo skirtas išrenkant karalius ir kunigus (žr. Iš 28,40-42; 29,1-46; 30,30-33). Buvo patepami tik aukščiausiai kategorijai priklausantys kunigai, o Levio giminės nariai nebūdavo patepami²⁶. Pranašų patepimas aliejumi būdavo sulyginamas su karalių patepimu (plg. Iz 61,1). Izraelis, būdamas išrinktąja tauta, vadinamas pateptu Jahvės (plg. Ps 104(105),15). Išrinktą karalių patepdavo vyriausiasis kunigas arba pranašas ir nuo tos akimirkos karalius būdavo laikomas Viešpaties pateptuoju. Jis įgydavo neliečiamumą, nes yra pateptas Jahvės (plg. 1 Sam 10,1; 16,13; 24,7; 26,9,11; 2Sam 1,14,16).

Pagijęs nuo raupsų žmogus privalėjo dalyvauti apvalymo apeigose ir aukoti Viešpačiui atnašas, tarp kurių buvo ir aliejus. Kunigas Viešpaties akivaizdoje pakylėdavo aliejų, paskui pildavo jį ant savo delno, šlakstydamo juo septynis kartus Viešpaties akivaizdoje, galop išpildavo aliejų ant galvos žmogui, kuris turėjo būti apvalytas (Kun 14,1-20).

Aliejus yra kaip gydomoji medžiaga ir turi žaizdų skausmą lengvinančių savybių (plg. Iz 1,6; Jer 8,22). Taip kyla paprotys patepti ligonius aliejumi (Ps 41,2.4; Ez 34,4.16; Job 2,11) kalbant maldą (Sir 38,9)²⁷.

1.5. Naujojo Testamento supratimas apie ligą ir rūpestį sergančiaisiais

Naujajame Testamente galime pamatyti, kad liga yra siejama su demonų apsėdimu. Jėzus su liga ir kančia kovojo ne tik gydymas ženklais, bet ir atlikdamas egzorcizmus. Jis tą daro teologiškai neaiškindamas ligos ir jos kilmės. Ligą dar galima suprasti ir kaip tikėjimo, vilties išbandymą, arba kvietimą susimąstyti²⁸.

1.5.1. Gydantis Jėzus

Ilgus amžius visa Izraelio tauta laukė Mesijo, kuris įvykdys pranašų raštuose užrašytus pažadus. Pasirodęs Jėzus Nazareto sinagogoje skelbia apie raštų išsipildymą (žr. Lk 4,16-21), vėliau šis patvirtinimas įdedamas į evangelisto Mato lūpas (plg. Mt 8,17). Tą pačią nuorodą į pranašo Izaijo pranašystę Jėzus vėl padaro atsakydamas Jono Krikštytojo mokiniams, atėjusiems paklausti, ar jis yra tas, kuris turi ateiti²⁹. Jėzaus Kristaus atėjimas ir ligonių gydymas – tai Dievo atėjimo į žemę ženklas³⁰. „Aklieji praregi, raišieji vaikščioja, raupsuotieji apvalomi, kurtieji girdi, mirusieji

²⁵ *Paulauskas Ž.* Ligonių patepimas: biblinės ištakos ir ankstyvosios Bažnyčios praktika // SOTER. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2001. Nr. 6 (34). P. 57.

²⁶ *Paulauskas Ž.* Ten pat. P. 57.

²⁷ *Ramonas A.* Sakramentų teologija. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla. 2006. P. 155.

²⁸ *Vorglimler H.* Naujasis teologijos žodynas. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba. 2003. P. 312.

²⁹ *Wilkinson J.* Healing&Health, Edinburgh. P. 44-45.

³⁰ *Handbuch der Dogmatik.* Düsseldorf. 1995. P. 336.

prikeliami“ (Mt 11,5). Jėzus po krikšto Jordane ir pasninko dykumoje pradeda skelbti Gerąją Naujieną. Kalbant apie pačią Jėzaus tarnystę, reikia pastebėti, kad sinoptinės Evangelijos mums pateikia trejopą tarnystės charakterį – skelbimas, mokymas ir gydymas³¹. Tai labai aiškiai nurodo, jog išgydymo tarnystė nebuvo koks nors atsitiktinumas ar nereikšmingas priedas visoje Jėzaus veikloje, bet ji yra lygiavertė visos Jėzaus tarnystės dalis, turinti savo tikslus ir uždavinius. Dangaus Karalystės skelbimo dalis yra ir rūpestis žmonėmis, kurie yra kamuojami įvairiausių ligų³². Visa tai akivaizdžiai parodo, kad „Dievas aplankė savo tautą“ (Lk 7,16) ir kad Dievo Karalystė yra visai arti. Jėzus parodo, kad reikia gydyti visą žmogų, jo sielą ir kūną³³. Tą Jis daro gydydamas ne tik ligas, bet ir atleisdamas sergančiojo nuodėmes (Plg. Mk 2,5-12). Jėzus yra tas gydytojas, kokio trokšta ir kokio reikia ligoniams (Plg. Mk 2,17-10). Jo užuojauta visiems kenčiantiems yra tokia begalinė ir didžiulė, kad sutapatina save su jais³⁴: „Buvau ligonis – mane aplankėte“ (Mt 25,36). Išskirtinė meilė paliečiamam, atstumtam, kenčiančiam žmogui ir net prisiėmimas vargų. „Jis pasiėmė mūsų negalias, sau užsikrovė mūsų ligas“ (Mt 8, 17). Jėzus, kalbėdamas apie paskutinį teismą, paminėjo, kad ligonių slaugymas yra artimo meilės darbas ir yra apsprendžiantis žmogaus amžiną lemtį³⁵ (plg. Mt 25, 36. 43). Jo veikla leidžia aiškiai pažinti, jog Dievas nori viso žmogaus išganymo. Ligonų gydymas ir su tuo susijęs sugražinimas į visuomenę – prisiartinusios Dievo Karalystės ženklas.

Kristaus ligonių gydymas yra neatsiejamas nuo nuodėmių atleidimo ir kvietimo atsiversti, tikėti, kad Jis yra Dievo siųstas Mesijas³⁶. Tuo pačiu Jėzus, mirdamas ant kryžiaus, prisiima visą blogio ir nuodėmės našta, kurios viena iš pasekmių yra liga. Taip savo kančia ir mirtimi Jis suteikia kančiai naują prasmę, kad mes per ją galime būti panašūs į Jį³⁷.

Apie išgydymų svarbą Jėzaus veikloje byloja faktas, jog šie pasakojimai užima nuo 33 iki 40 procentų (priklausomai nuo Evangelijos) viso Evangelijos pasakojimo teksto³⁸. Žinome, jog evangelistai neužrašė visko, ką Jėzus yra padaręs (žr. Jn 21,24-25), bet tik tai, kas įkvėptiems Šventosios Dvasios pasirodė esant svarbiausia. Peršasi mintis, kad ligonių gydymas ir rūpestis yra labai svarbi misija, kurią vykdė Jėzus Kristus.

1.5.1.1. Rankų uždėjimas

Daugelyje Naujojo Testamento vietų, kur Jėzus gydo sergantį, kenčiantį žmogų, yra prisilietimas prie jo. Jis, gydydamas Simono uošvę, „priėjęs pakėlė ją už rankos; karštis paliovė, ir ji

³¹ Kelsey M.T. Healing and Christianity. New York. 1976. P. 53.

³² Paulauskas Ž. Ligonų patepimas: biblinės ištakos ir ankstyvosios Bažnyčios praktika // SOTER. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2001. Nr. 6 (34). P. 58

³³ KBK 1503.

³⁴ Ten pat.

³⁵ Courth Fr. Die Sakramente. Ein Lehrbuch für Studium und Praxis der Theologie. Freiburg-Basel-Wien. 1995. P. 116.

³⁶ Ramonas A. Sakramentų teologija. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla. 2006. P. 153.

³⁷ KBK 1505.

³⁸ žr. Priedus nr. 1; nr. 2.

galėjo jiems patarnauti“ (Mk 1,31). Sutikęs raupsų kankinamą žmogų, pasigailėdamas Jėzus „ištiesė ranką, palietė jį“ (Mk1,41). Luko Evangelijoje sutinkama moteris aštuoniolika metų kenčianti nuo ligos dvasios taip pat pagydoma, kai Jėzus uždėda ant jos rankas (Lk 13,13). Susitikimą su kurčiuoju, kuris net sunkiai ir kalbėjo, lydi keli išgydymo gestai. „Jis pasivedėjo jį nuošaliau nuo minios, įleido savo pirštus į jo ausis, paseilino ir palietė jam liežuvį, pažvelgė į dangų, atsiduso ir tarė jam: `Efata!`“ (Mk 7, 33-34). Panašūs veiksmai yra ir gydant akląjį (Mk 8,22-25; Jn 9,6).

Kreipimasis ir atsigręžimas į Dievą ir Jo pagalbos patyrimas yra išgyvenamas kūnišku prisilietimu. Palietimas, rankų uždėjimas yra, galima sakyti, daugiau negu gydymo metodas, t.y. ir pats gydymas, kartu ženklo veiksmas, tai realus simbolis, išgyvenant Dievo artumą.

Palietimo gestas jau buvo žinomas antikos mitų pasakojimuose, kada uždėdant rankas būdavo pagydoma. Tai rodo, kad kažkas yra tikra. Rankų uždėjimo gestas Jėzui ir jo mokiniais buvo žinomas jau kaip gydymo priemonė ir tai buvo jiems ir aplinkiniams priimtina³⁹.

1.5.1.2 Gydantis patepimas

Jėzaus gydymas vyksta veikiant Jo dieviškajai galiai ir žmogaus tikėjimui (Mt 9,18-32; Mk 6,53-56). Jėzui nereikėjo jokių „papildomų“ priemonių, kurios padėtų gydyti, tačiau tikėjimui sustiprinti Jėzus gydymas naudojo ženklaus, kaip jau aprašytas rankų uždėjimas, ir taip pat kai „patepė purvu ir liepė nusiplauti“ (Jn 9,6-7.13; žr. Mk 7,32-36; 8,22-25). Mokinių išsiuntimo atveju (Mt 10,1; Lk 9,1) ir jiems vykdant duotąją misiją, ligoniai yra tepami aliejumi ir stebuklingai gydomi (Mk 6,13). Šis gydymo patepimas artimai susijęs ir su demonų išvaymu.

Palyginime apie gailestingąjį samarietį minima, kad ant žaizdų buvo pilamas aliejus ir vynas (Lk 10,34). Tai irgi parodo gydančią aliejaus galią, nors ir nesakramentiniame, bet artimo meilės kontekste.

Kitoje NT vietoje – Jok 5,14-15, apie kurią dar bus kalbama atskirai, užsimenama apie patepimą aliejumi Viešpaties vardu⁴⁰.

Naujojo Testamento tekstai (Mk 6,13; Jok 5,14-15) paliudija, kad ligonių patepimas yra Jėzaus nurodytas veiksmas, kurį Jis liepė mokiniams daryti. Nors pats Jėzus ir netepė ligonių aliejumi, tačiau galėjo nurodyti tai daryti mokiniams, kaip ir nurodė krikštyti (Mt 28,19), nors pats niekada nekrikštijo⁴¹.

Evangelijose sutinkamas ligonių patepimas taip pat parodo sulauktą naują pradžią, tai yra nauja mesijinė era.

³⁹ Handbuch der Dogmatik. Düsseldorf. 1995. P. 337.

⁴⁰ Brown R.E. An Introduction to the New Testament. New York. 1997. P. 737.

⁴¹ Brown R.E. Ten pat. P. 737.

1.5.2. Ligonių gydymo tarnystės perdavimas mokiniams

Jėzus savo mokinius kviečia naujai pažvelgti į negalios kankinamą ir ligos palaužtą žmogų. Jis nori, kad kiekvienas mokinytis į visa tai žiūrėtų per tarnystės mažesniajam prizmę. „Gydykite ligonius, prikelkite mirusius, apvalykite raupsuotuosius, išvarinėkite demonus. Dovanai gavote, dovanai ir duokite! Neįsigykite nei aukso, nei sidabro, nei variokų savo kapšams prikimšti“ (Mt 10,8-9). Jėzus kviečia mokinius dalyvauti bendrai susivienijus su Juo beturčio ir gydančio tarno gyvenime⁴².

Jėzus suteikia savo mokiniams gydymo galią ir išsiunčia į šią tarnystę (Mt 10,1). Ligonių gydymas vyksta ir po Jėzaus prisikėlimo. Jis savo mokiniams sakė: „Eikite į visą pasaulį ir skelbkite Evangeliją visai kūrinijai [...] Kurie įtikės, tuos lydės ženklai [...] Jie dės rankas ant ligonių, ir tie pasveiks“ (Mk 16,15-18).

Gydymo tarnystė tęsiama ir toliau, jau nesant Kristui, bet Jo suteikta galia ir Šv. Dvasios buvimas leidžia apaštalamis gydyti. „Per Apaštalų rankas darėsi žmonėse daug ženklų ir stebuklų“ (Apd 5,12). Apaštalų darbų knygoje yra nemažai išgydymo darbų: luošio išgydymas (Apd 3,1-10), išgydomi žmonės, kurie sunėsti prie Petro kojų (Apd 5,15-16), Pilypas Samarijoje taip pat gydo (Apd 8,6-7) ir t.t. (Apd 9,32-35; 14,8-10; 28,8-9).

„Gydykite ligonius!“ (Mt 10,8). Ši užduotis, perduota mokiniams, tęsiasi iki šiandienos rūpinantis ligoniais, užtariant juos malda⁴³.

1.6. Jokūbo 5,14-17 laiško liudijimas apie sergančiųjų patepimą

Jokūbo laiško ištrauka mums paliudija esančią tradiciją pas ligonį pasikviesti Bažnyčios kunigus, kurie už ligonį meldžiasi ir prašo, kad Viešpats gydytų.

„Kas nors pas jus serga? Tepasikviečia Bažnyčios vyresniusius, ir jie tesimeldžia už jį, patepdami aliejumi Viešpaties vardu. Tikėjimo malda išgelbės ligonį, ir Viešpats jį pakels, o jeigu jis būtų nusikaltęs, jam bus atleista. Tad išpažinkite vieni kitiems nuodėmes ir melskitės vieni už kitus, kad atgautumėte sveikatą. Daug gali karšta teisingo malda“ (Jok 5,14-17).

Jokūbo laiške nėra pasakyta, kokia liga sergant yra kviečiami Bažnyčios vyresnieji. Tačiau matome, kad nedaroma skirtumo jokiai ligai, kuri turi sąsają ir su nuodėme. „Čia nedaromas ligos ir nuodėmės supriešinimas, [...] nedaroma skirtumo tarp žmogaus kūno ir sielos. Jokūbui patepimo apeigos objektas yra konkretus sergantis asmuo, o patepimo efektas yra kūno ir sielos atstatymas“⁴⁴.

Jokūbo laiške paminėti šie su ligonių patepimo sakramentu susiję veiksmai: malda ir patepimas. Jėzaus mokiniai tęsia Viešpaties misiją pirmiausia maldos dvasioje, nes tai jų misijos

⁴² KBK 1507.

⁴³ KBK 1509.

⁴⁴ *Paulauskas Ž.* Ligonų patepimas: biblinės ištakos ir ankstyvosios Bažnyčios praktika // SOTER. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2001. Nr. 6 (34). P. 59.

pagrindas. Tai galioja ne tik Bažnyčios vyresniesiems, bet ir visiems krikščioniškosios bendruomenės nariams⁴⁵.

Tekste minimi vyresnieji, kurie malda užtaria sergantį. Žvelgiant į šią vietą reikia suprasti, kad čia nėra jokios magijos, „tai vienas natūraliausių maldos pasitelkimo būdų, siekiant išprašyti stebuklą ar atleisti nuodėmes“⁴⁶. Jie apaštalų pavyzdžiu (plg. Mk 6, 13) patepa ligonius aliejumi, kuris tuomet buvo įprasta gydymo priemonė.⁴⁷ Ankstyvoji Bažnyčia ST ligonių patepimui suteikia naują prasmę, t.y. Velykinės paslapties pratęsimas. „Patepimas pats savaime yra vaistas kūnui ir sielai, nes kūno liga silpnina ir dvasines sielos galias“⁴⁸. Tuo pačiu šis patepimas talpina ir egzorcistinių veiksmų, „nes apaštalai gydo ligonius, ragindami atsiversti ir išvarinėdami demonus“⁴⁹. Šis veiksmas atliekamas oficialių Bažnyčios atstovų – vyresniųjų, ir turi gydomąjį poveikį, apie kurį kalbama Morkaus Evangelijoje (Mk 6,13).

Vyresnieji tai daro „Viešpaties vardu“, kas liudija, kad tarnystę ligoniams jie atlieka ne savo jėgomis ir galiomis, bet Viešpaties galia, kuri „jį pakels“ (Jok 5, 15). Tai išreiškia fizinį ir dvasinį gydymą, nes „jeigu jis būtų nusikaltęs, jam bus atleista“ (Jok 5, 15)⁵⁰. Fiziškai ir dvasiškai ligotam žmogui Dievas teikia savo pagalbą, kad jį paremtų ir išgelbėtų. Tai nereiškia vien tik dvasinio, kaip ir vien tik fizinio gydymo, bet kalbama apie abu aspektus apimančią perspektyvą: medicininę ir dvasinę pagalbą. Jokūbo laiško ištrauka paliudija, kad ankstyvosios Bažnyčios krikščionys suprato, kad šis sakramentas yra kaip kūno ir sielos, viso žmogaus gydymas ir, kas svarbiausia, kad tai nėra paruošimas mirčiai⁵¹. Su patepimo apeiga susiejamas pažadas atleisti nuodėmes jungiamas su sąlyga, „jeigu jis būtų nusikaltęs“ (Jok 5, 15). Šis pasakymas įrodo, jog liga nėra susijusi su nuodėme. Taip pat „išgelbėjimas“ ir „pakėlimas“ gali reikšti tiek apsaugojimą nuo fizinės mirties, tiek išgelbėjimą eschatologine, t.y. galutinio išganymo prasme. Panašiai ligonio „pakėlimas“ gali būti interpretuotas ir kaip kalbantis apie sielos būseną (per patirtą paguodą yra sustiprinamos sielos jėgos, idant ligonis galėtų pakelti ligos naštą).

Kitas Jokūbo paraginimas, besimeldžiant ir patepant aliejumi ligonį, yra nuodėmių išpažinimas. Jis yra viešas. Visi šie trys dalykai ligonį palaiko ir gydo, perkeičia jo vidų ir suartina su Dievu⁵².

⁴⁵ Courth Fr. Die Sakramente. Ein Lehrbuch für Studium und Praxis der Theologie. Freiburg-Basel-Wien. 1995. P. 116.

⁴⁶ Ramonas A. Sakramentų teologija. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla. 2006. P. 155.

⁴⁷ Courth Fr. Ten pat. P. 116.

⁴⁸ Ramonas A. Ten pat. P. 155.

⁴⁹ Paulauskas Ž. Ligonų patepimas: biblinės ištakos ir ankstyvosios Bažnyčios praktika // SOTER. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2001. Nr. 6 (34). P. 60.

⁵⁰ Courth Fr. Ten pat. P. 116.

⁵¹ Paulauskas Ž. Ten pat. P. 60.

⁵² Ramonas A. Ten pat. P. 155.

1.6.1. Naujojo Testamento bendruomenė

Jokūbo laiškas paliudija, kad jau yra susiformavęs pirmųjų krikščionių tarpusavio ryšys. Jiems yra svarbu vienas kitą palaikyti bet kokioje gyvenimo situacijoje ir tas palaikymas apima ne tik socialinę plotmę, bet atsiremia ir į tikėjimo perspektyvą, kuomet esant ligai, kančiai ar kitiems sunkumams renkamas bendrai maldai.

Rūpinimasis ligoniais yra NT bendruomenių viena iš būtinų užduočių (Mt 26,36.43; Jok 5,14). Išgijimas ankstyvosioms bendruomenėms buvo labai svarbus, nes labai artimai paveikdavo tuos, kurie pamatydavo išgydymą, ir tuos, kuriuos paliesdavo išgijimas. Tai jiems reikšdavo naują Dievo artumą (1Kor 12,9; Apd 5,15 ir t.t.; 19,11 ir t.t.; 28,8 ir t.t.)⁵³.

Liga ir išgydymas dar kartą parodo, kad „ne sveikiesiems reikia gydytojo, bet ligoniams“ (Mk 2,17).

Apibendrinimas

Peržvelgę Šv. Raštą, galime išskirti tris grupes, kurios turi savitą ir skirtingą požiūrį į ligą: Senojo Testamento, Jėzaus Kristaus ir I amžiaus krikščionių bendruomenė, kurią liudija NT Jokūbo laiškas.

Senasis Testamentas

Čia matome, kad sveikata yra Dievo palaiminimas, o ateinanti (esanti) liga parodo, jog žmogaus ir Dievo santykis yra pažeistas, ir tai yra kaip bausmė už nepaklusnumą. Šis nuodėmės – ligos ryšys Jobo knygoje ir kitose Senojo Testamento vietose yra kitoks požiūris į šią žmogaus tiesą. Išgydymas, išgijimas – tai daugiausia susijęs su Dievo atsisukimu į žmogų. Gydytojo gabumai ir medicininės priemonės yra susiję su Dievo malone. Neatmeskime ir tai, kad Izraelis per daugelį amžių, kuriuos praleido tremtyje, buvo pasisavinęs įvairios magijos ir kitų reiškinių, susijusių su gydymu. Dar kitas svarbus akcentas, kad čia aliejus turi labai plačią naudojimo reikšmę – nuo religinės iki medicininės. Pagijęs iš raupsų asmuo aliejų naudoja aukojimo liturgijoje, o terapine prasme aliejus vartojamas skausmo numalšinimui.

Visuomenės santykis su sergančiuoju to laikmečio kultūroje ne visada buvo per geriausias. Juk jis susilaukia pasmerkimo dėl savo ligos. Prisiminkime Jobo akistatą su bičiuliais, o raupsuotieji ir kitokiomis odos ligomis sergantys buvo laikomi nešvariais. Raupsuotasis atskiriamas nuo viešo gyvenimo ir išmetamas už miesto ribų⁵⁴.

Jėzaus Kristaus rūpestis ligoniu

Jėzus Kristus parodo visai kitą santykį su ligoniais. Jis peržengia visas ribas, kurios buvo sukurtos Senojo Įstatymo. Jis nebijo prieiti prie tų, kurie nebeturi vilties gyventi. Liga Jėzui nėra

⁵³ Handbuch der Dogmatik. Düsseldorf. 1995. P. 336.

⁵⁴ Biblijos enciklopedija. Vilnius: Alna litera. 2005. P. 234.

rodiklis žmogų atskirti nuo bendruomenės, išstumti iš visuomenės. Jis tampa tarnaujančiu silpnesniam ir pažeidžiamam asmeniui, kuris yra orus, kaip ir tas, kuris įtakingas, stiprus, sveikas. Jis kviečia ir savo mokinius tą daryti, juos išsiųsdamas dalintis gauta gydymo dovana iš Viešpaties.

Jokūbo laiško liudijimas

Atskleidžiama jau besiformuojanti tradicija, paprotys kviesti bendruomenės vyresniusius. Čia jau matome tam tikras besiformuojančias apeigas. Svarbu, kad galima jausti bendruomenės ryšį ir santykį su ligoniu, nes juk šis yra jiems artimas žmogus, jų narys. Bendra malda už sergantį jį pakelia ir sustiprina dvasiškai ir tuo pačiu šis gali jaustis neatstumtas.

2. LIGONIŲ SAKRAMENTO RAIDA IR JOS VAIDMUO LIGONIŲ SIELOVADAI NUO I A. IKI VATIKANO II SUSIRINKIMO

2.1. Pirmųjų amžių Ligonų sakramento praktika

Žvelgiant į pirmuosius Bažnyčios amžius matome, kad šiuo laikotarpiu Ligonų patepimo sakramento aprašymų nėra daug. Reikia pasakyti tai, kad patepimas būdavo atliekamas pakankamai konfidencialiai, todėl ir nesutinkame daug rašytinių šaltinių⁵⁵.

2.1.1. Ligonų patepimo liudijimai iki V amžiaus

Seniausi liturginiai tekstai, kalbantys apie Ligonų sakramentą, yra ligonų aliejaus šventinimo tekstai. Ipolito Romiečio *Traditio Apostolica* („Apaštalinė Tradicija“ apie 215 m.): „Pašventink, Viešpatie, šį aliejų ir suteik jam šventumą, kad juo patepti tai ir priimtų. Kaip tu patepdavai karalius, kunigus ir pranašus, taip dovanok tvirtumą tiems, kuriems to reikia, ir sveikatą – kurie jos reikalingi“ (TA 5)⁵⁶.

Čia pateikiama vyskupo malda pašventinant aliejų⁵⁷. Jis visada būdavo pašventinamas vyskupo Eucharistijos šventimo metu. Eucharistinės maldos (kanono) pabaigoje vyskupas kartu su presbyteratu kalbėdavo aliejaus laiminimo malda⁵⁸. Taip pašventintas aliejus įgydavo gydomąją bei stiprinamąją galią⁵⁹. Žmonės atsinešdavo aliejų, kurį norėdavo pašventinti, ir po to nešdavosi namo. Jį naudodavo patepant save ar kitus, kad išreikštų gydančią Viešpaties meilę⁶⁰. „Vyskupas prašo, kad aliejus būtų pašventas karalių, kunigų ir pranašų patepimui, kurio dėka atneštų jiems šventumą, o ligoniams, kurie jį ragaus ir naudos, sveikatos atgavimui“⁶¹. Ipolito raštai ankstyvojoje Bažnyčioje buvo labai plačiai paplitę ir darė įtaką vėlesniems liturginiams tekstams.

„Apaštalinė Konstitucija“ (IV a. pab. – V a. pr.) pateikia vandens ir aliejaus pašventinimo formules⁶². Vyskupas arba kunigas, jei vyskupo nėra, meldžiasi, kad vandeniui ir aliejui Viešpats suteiktų gydančios galios. Prašoma, kad šie „elementai“ per Viešpaties malonę leistų sergantiems sugrąžinti sveikatą, išsklaidytų ligas, priverstų demonus trauktis⁶³.

⁵⁵ *Paulauskas Ž.* Ligonų patepimas: biblinės ištakos ir ankstyvosios Bažnyčios praktika // SOTER. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2001. Nr. 6 (34). P. 60.

⁵⁶ *Courth Fr.* Die Sakramente. Ein Lehrbuch für Studium und Praxis der Theologie. Freiburg-Basel-Wien. 1995. P. 116.

⁵⁷ *Kajackas A.* Bažnyčia liturgijoje. Kaunas: Lietuvos katechetikos centras. 1998. P. 259.

⁵⁸ *Courth Fr.* Ten pat. P. 116.

⁵⁹ *Vorgrimler H.* Naujasis teologijos žodynas. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba. 2003. P. 312.

⁶⁰ *Paulauskas Ž.* Ten pat. P. 61.

⁶¹ *Kajackas A.* Ten pat. P. 260.

⁶² *Empereur J.L.* Prophetic anointing. Wilmington. 1982. P. 29.

⁶³ *Kajackas A.* Ten pat. P. 260.

„Viešpaties Jėzaus Kristaus Testamente“ (V a., Sirija), kuris sugražina į monofizitų laikus, pateikiamos atskiros formulės vandens, ligonių patepimui ir katechumenų aliejui pašventinti. Šiose maldose meldžiama Viešpatį, kuris suteikia išganymo Dvasią, ir Kristų, kuris pašvenčia, gydo ligas ir kančias, kad siųstų malonių pilnybę ant aliejaus ir jis galėtų palengvinti kančias, sugražinti sergantiems sveikatą ir pašvęstų tuos, kurie tai priima su tikėjimu. Vanduo taip pat palaiminamas tokia pačia malda⁶⁴.

Serapino *Euchologija* (IV-V a. Egiptas) pateikia panašias vandens ir aliejaus pašventinimo formules kaip ir „Apaštalinė Konstitucija“⁶⁵. Serapino *Euchologijoje* yra pateikti ir prašymai palaiminti ligonių aliejų, duoną, vandenį. Šiame tekste pateikiamas maldavimas, kad Viešpats duotų aliejui gydančią galią, kad jis taptų ligų pašalinimo priemone⁶⁶. Taip pat prašoma ir nuodėmių atleidimo, kad būtų išsaugota „tobula bei nepriekaištinga jūsų dvasia, siela ir kūnas“ (1Tes 5,23). Šioje maldoje kalbama ir apie tą, kurio vardas turi būti pagarbintas, kuris už mus buvo nukryžiuotas ir prisikėlė, kuris ant savęs mūsų ligas ir negalavimus užsidėjo (Plg. Iz 53,4). Tai yra Jėzus Kristus, kuris ateis gyvųjų ir mirusiųjų teisti⁶⁷.

Ankstyviausias rašytinis šaltinis apie ligonių lankymą yra sutinkamas *Ipolito kanonuose*. Čia rašoma, jog apie sergančius bendruomenės narius turi būti pranešama vyskupui, kad jis galėtų juos aplankyti ir sustiprinti⁶⁸. *Kanonuose* rašoma, jog apsilankius vyskupui ir jam pasimeldus, ligonis pajunta palengvėjimą: „jie sulaukia palengvėjimo savo ligose, kada vyskupas aplanko juos ir ypač, kai jis meldžiasi už juos. Petro šešėlis krenta ant sergančio ir jį pagydo, nebent jie būtų pasiekę savo gyvenimo pabaigą“ (Can. 24)⁶⁹. Matome šio teksto sąsają su Jokūbo laiško aprašymu, kada už ligonių yra meldžiamasi, ant jo uždėdamos rankos.

Kitame liudijime, kurį pateikia šv. Augustino biografas Posidijus, kalbama, kad žmonės prašydavo šventąjį vyskupą aplankyti ligonių, melstis už jį ir uždėti rankas.

Seniausias neliturginis tekstas apie Ligonių patepimą yra popiežiaus Inocento I (402–417) laiškas Gubio vyskupui Decentijui (416 m), kuris labai išsamiai aktualizuoja Jokūbo laiško 5 skyriuje išsakytas mintis ir kalba apie tai, kad vyskupo pašventintu aliejumi gali būti patepti ne tik kunigai, bet ir visi krikščionys, kurie yra atsidūrę varge⁷⁰. Popiežius draudė patepimą priimti tik tiems, kurie atgailauja ar negali priimti kitų sakramentų. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad čia ne pats patepimas, bet aliejus prilyginamas Eucharistijos sakramentui. Sakramento teikėjas – vyskupas, kunigai ir tikintieji. Laiške minima, kad vyskupas šventina aliejų ligonio lankymo metu, o kunigai

⁶⁴ *Empereur J.L.* Prophetic anointing. Wilmington. 1982. P. 29.

⁶⁵ *Courth Fr.* Die Sakramente. Ein Lehrbuch für Studium und Praxis der Theologie. Freiburg-Basel-Wien. 1995. P. 117.

⁶⁶ *Empereur J.L.* Ten pat. P. 31.

⁶⁷ *Kajackas A.* Bažnyčia liturgijoje. Kaunas: Lietuvos katechetikos centras. 1998. P. 260.

⁶⁸ *Handbuch der Dogmatik.* Düsseldorf. 1995. P. 339.

⁶⁹ *Kajackas A.* Ten pat. P. 262.

⁷⁰ *Handbuch der Dogmatik.* Ten pat. P. 338.

ar tikintieji naudoja vyskupo pašventintą aliejų. Tai reiškia, kad šį sakramentą teikti galėjo visi krikščionys⁷¹.

Galima kelti ginčytiną klausimą, ar skiriasi čia paminėtas savęs patepimas aliejumi nuo Bažnyčios vyresniojo atliekamų patepimo apeigų. Kalbama apie du patepimus: privatų (pats ligonis save pasitapa arba jo artimieji jį patepa) ir liturginį (ligonį patepa vyskupas arba kunigas). Pirmasis patepimas buvo naudojamas esant nesunkiai, o antrasis – sunkiai ligai. Tačiau, atsižvelgiant į dar mažai išvystytą sakramentologiją, nebuvo daroma aiškaus skirtumo tarp abiejų šių patepimų⁷².

Ankstyvosios Bažnyčios Tėvai pirmaisiais amžiais taip pat liudija apie išgijimus, kurie įvykdavo meldžiantis Jėzaus vardu. Apie ligonių patepimą liudija Origenas, Euzebijus Cezarietis, Jonas Chrizostomas⁷³.

Kalbant apie patristikos laikotarpį, galima teigti, kad Ligonų patepimas buvo plačiai paplitęs, nors ir mažai yra liudijimų apie tai (Eucharistijos metu vyskupo atliekamos aliejaus laiminimo maldos). Po pašventinimo aliejus įgaudavo gydančios galios, nes jį šventinant buvo šaukiamasi Šventosios Dvasios (Šventosios Dvasios patepimas). Tačiau trūko dažno priminimo, kad krikščionys pašventintą aliejų tenaudoja ne kaip kokią nors magišką priemonę⁷⁴, nes pasauliečiai galėdavo pašventintus aliejus laikyti namuose ir naudoti aliejų sau ir kitiems nuo visokių negalavimų. Liudijimuose matomas raginimas tikinčiuosius sulaikyti nuo aliejaus išgijimo iš burtininkų. Tai randama ir viename Romos vyskupo 416 m. rašte⁷⁵.

2.1.2. Apeigų formavimasis VI – VIII a.

Ligonų patepimas iki VIII a. dar išlieka populiarus. Čia galima išskirti dvi ligonių patepimo formas. Pirmoji – vyskupas ar kunigas teikia nuodėmių atleidimą bei patepimą. Antroji ligonių patepimo forma, kuri dar išsilaikė iki VIII a., patepimas aliejumi atliekamas ligonio artimųjų arba net paties ligonio. Taip pat dar niekur nerandama, kad šis sakramentas būtų vadinamas „mirštančiųjų sakramentu“⁷⁶.

Cezario iš Arlos (+543 m.) raštuose minima, kad ligonis turėtų priimti Kristaus kūną ir kraują tiek kartu, kiek pasikartoja liga. Tada ligonis turi patepti savo kūną aliejumi, kad pradėtų jame veikti gydanti Viešpaties galia. Rašoma ir apie jau žinomą dalyką, kad tikinčiųjų bendruomenė susirgus jos nariui turėtų kreiptis į Bažnyčią. Taip ligonis gaus kūno sveikatą ir nuodėmių atleidimą.

⁷¹ Courth Fr. Die Sakramente. Ein Lehrbuch für Studium und Praxis der Theologie. Freiburg-Basel-Wien. 1995. P. 117.

⁷² Courth Fr. Ten pat. P. 117.

⁷³ Paulauskas Ž. Ligonų patepimas: biblinės ištakos ir ankstyvosios Bažnyčios praktika // SOTER. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2001. Nr. 6 (34). P. 62.

⁷⁴ Vorgrimler H. Buße und Krankensalbung. Freiburg. 1978. P. 220.

⁷⁵ Vorgrimler H. Naujasis teologijos žodynas. Kaunas. 2003. P. 312.

⁷⁶ Handbuch der Dogmatik. Düsseldorf. 1995. P. 338.

Cezaris iš Arlos sako, kad ligonių patepimas atleidžia tik tas nuodėmes, kurios nereikalauja viešos atgailos⁷⁷.

Galima pastebėti tendenciją, kad su kiekvienu šimtmečiu ima formuotis Bažnyčios raginimas susirgus kreiptis į oficialius Bažnyčios atstovus, t.y. vyskopus, kunigus. Taip norima apsaugoti nuo įvairių magiškų ir įvairių gydytojų susikurtų ritualų.

Lotyniškos aliejaus pašventinimo maldos, kurios pasiekia šiuos laikus, ateina iš VIII a. Jų kilimas yra iš Gelazijaus (+496 m.) ir Grigaliaus (+604 m.) apeigynų. Taip pat yra ir kitų maldos formų, kurios ateina iš kitų tradicijų. Maldomis „prašoma, kad Šventoji Dvasia paveiktų aliejų“⁷⁸, šaukiamasi Kristaus gydytojo. Būna, kad cituojamas ir apaštalo Jokūbo laiškas. kuomet prašoma išgydyti kūno ligas.

Bėgant laikui, jau nuo VI a., ligonių patepimas pradeda prarasti savo biblinę bei patristinę prasmę. Bažnyčia veikiama tam tikrų filosofinių įtakų, pradeda sugrįžti į Senojo Testamento mąstymą. Fizinė negalia yra Dievo numatyta bausmė tiems, kurie yra prasikaltę. Taigi pradedama prarasti Kristaus gydančio veikimo prasmę. Nebeatkreipiamas dėmesys, kad ligonis nėra nuteistas, ar pasmerktas, bet kad jam reikia rūpesčio, užuojautos, kad ir pats Kristus yra su sergančiais. Gydanti Jėzaus tarnystė yra pamirštama⁷⁹.

2.2. Tolimesnis Ligonių patepimo vystymasis iki XI a.

Pradėjus prie Ligonių sakramento teikimo prijungti ir atgailos apeigas, Ligonių patepimas įgavo atgailos pobūdį. „Patepimas kartais buvo suprantamas netgi kaip mirštančiojo konsekracija, todėl jei mirštantysis pasveikdavo – jis turėdavo gyventi ypatingą dvasinį gyvenimą. Dar daugiau – patepimą imta laikyti kaip nekartojamą“⁸⁰.

Karolingų reforma (IX a.) atkreipė teologų didesnę dėmesį į šį sakramentą. Jo priėmimas buvo labai rekomenduojamas, netgi įsakomas, tačiau tuo pat metu tikintieji pradėjo vengti Ligonių sakramento priėmimo. Reikia nepamiršti, kad vienam ligoniui patepti buvo kviečiami net septyni kunigai. Tai motyvuojama tuo, kad Naujajame Testamente „vyresnieji“ minimi daugiskaita⁸¹. Teologas Fr. Courth nurodo šias tuometinio Ligonių patepimo sakramento vengimo priežastis:

- vis dar buvo gyva praktika, kuomet tikintieji patys save patepdavo šventu aliejumi;
- liturginiai dvasininkų patarnavimai buvo susieti su mokesčių rinkimu;

⁷⁷ *Paulauskas Ž.* Ligonių patepimas: biblinės ištakos ir ankstyvosios Bažnyčios praktika // SOTER. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2001. Nr. 6 (34). P. 63.

⁷⁸ *Kajackas A.* Bažnyčia liturgijoje. Kaunas: Lietuvos katechetikos centras. 1998. P. 261.

⁷⁹ *Empereur J.L.* Prophetic anointing. Wilmington. 1982. P. 37.

⁸⁰ *The New Dictionary of Sacramental Worship / Ed. P.-E. Fink.* Collegeville. 1990. P. 1175.

⁸¹ *Vorgrimler H.* Naujasis teologijos žodynas. Kaunas. 2003. P. 313.

– apie XI a. Ligonių patepimas (juk jis teikiamas po Krikšto ir Sutvirtinimo metu atliekamo patepimo) buvo suprantamas kaip *Extrema unctio* ir ėgavo prasmę būti mirštančiųjų sakramentu⁸².

Nėra žinoma, kokius žodžius sakydavo tepdami aliejumi ligonį ankstyvaisiais amžiais, tik nuo IX a. Ispanijos apeigynuose randame pirmąsias patepimo aliejais apeigų formules:

„Trejybės vardu patepu tave šventu aliejumi, kad būtum per amžių amžius išgelbėtas“. Šventuoju aliejumi buvo tepamas, darant kryžius ženklą, kaklas, gerklė, tarpumentė, krūtinė ir skaudama vieta (kuo gausiau). Kartu pasirodė ir nauja tvarka: kunigai ėmė tepimą naudoti visoms penkioms juslėms pažymėti: buvo tepami akių vokai, ausys, narių išorė arba vidus. Visus narius pažymėdavo kryžiaus ženklų⁸³.

Ligonių patepimo sakramentas buvo teikiamas ne vien tik sergantiems, kad pasveiktų, bet, turima mintyje, kad šis sakramentas gali geriau padėti pasiruošti mirčiai. Manoma, kad Gelazijaus apeigynas įtakojo, jog Ligonių patepimas ėgavo atgailos aspektą, nes ten buvo pateikiama „Atgaila prieš mirtį“ ir „Commendatio animae“ apeigos⁸⁴.

2.2.1. Ligonių patepimo apeigų atlikimas IX a.

IX a. apeigynai jau turi Ligonių patepimo apeigas su patepimu ir dažniausiai su rankų uždėjimu. Čia atsiranda ir malda: „Viešpatie Dieve, kuris per apaštalą esi sakęs: jei kas jūsuose serga“. Vienuolynų apeigynai turi dar ir papildomų priedų, kaip antifonas, septynios atgailos psalmės, litanijas ir himnus, apeigas, kurios atliekamos bažnyčiose arba prie ligonio. Todėl tokiam apeigų atlikimui jau reikėdavo net kelių kunigų. Apeigos atrodydavo taip: pradedama vandens apšlakstymu, išpažintis, Komunija, ligonio palaiminimas⁸⁵.

Apie 950 m. šv. Albano parašytas Abatijos Haince pontifikalas greitai paplito Vakaruose. Jis turėjo du apeigų variantus. Pirmas – „Sergančiojo aplankymas ir jo patepimas“. Čia nebuvo ligonių patepimo aliejumi. Apeigos atliekamos buvo taip: kunigo pasveikinimas, apšlakstymas ir smilkymas, atgailos psalmės, vėliau keturios maldos, vėl giedama 143 psalmė ir perskaitoma keturiolika palaiminimų. Antrasis variantas – „Sergančiojo patepimas“. Čia išstėtas apeigų šventimas. Apeigos prasidėdavo ligonio išpažintimi, vėliau apšlakstymas ir malda – „Dieve, kuris per apaštalą“, giedama 6 ir 50 psalmės, vėliau kunigo rankų uždėjimas, po to giedama 120 psalmė, seka dar dvi maldos ir tada patepama aliejais, giedamas himnas „Kristau, aukštybių Tėvo gydytojau“, pabaigoje sukalbamos penkios maldos. Ligoniu duodama Komunija dviem pavidalais.

⁸² Courth Fr. *I Sacramenti* // Biblioteca di teologia contemporanea / Ed. R. Carelli. Brescia. 1999. T. 106. P. 357

⁸³ Kajackas A. Bažnyčia liturgijoje. Kaunas: Lietuvos katechetikos centras. 1998. P. 264. (*Ungeo te de oleo sanctificato in nomine Trinitatis ut salveris in saecula saeculorum*).

⁸⁴ Empereur J.L. Prophetic anointing. Wilmington. 1982. P. 51-52.

⁸⁵ Kajackas A. Ten pat. P. 263.

Šios apeigos buvo paplitusios IX-X a. ir daugiausia buvo praktikuojama vienuolynų⁸⁶.

2.3. Ligonų sakramentas Scholastikos laikotarpiu iki Tridento

Susirinkimo

Bendrai charakterizuojant šį laikotarpį, reikia pasakyti, kad XII a. Petro Lombardo dėka ligonų patepimas yra įtraukiamas į sakramentų sąrašą. Taigi jis jau yra vienas iš septynių. Tačiau tęsėsi tam tikras nesutarimas ir apmąstymas dėl jo galios atleisti nuodėmes: Ligonų sakramentas atleidžia tikrąsias nuodėmes ar tik bausmes už nuodėmes⁸⁷.

Ligonų sakramentas yra įreminamas į tam tikras konkrečias praktikas. Patepimas apibūdinamas kaip mirties sakramentas, todėl jis yra nukeliamas į gyvenimo pabaigą. Kai kurių teologų svarstymai buvo tokie, kad išgijus pateptajam jau yra draustinas santuokinis gyvenimas ir net negalima valgyti mėsos. Todėl atsiranda žmonių baimė ir sakramentas praranda prasmę kaip sergančiųjų patepimas⁸⁸.

Ligonų sakramento praktikavimo sumažėjimas turėjo ir neteologinių priežasčių – tokių kaip, didelės išlaidos Bažnyčios tarnams. Todėl paprasti žmonės negalėjo skirti dvasininkams honorarų.

Scholastikos laikotarpyje buvo ir kitų įdomių aiškinimų, susijusių su Ligonų patepimo sakramentu. Pavyzdžiui Vendome vyskupas Geoffrey (1132 m.) teigė, kad Ligonų sakramentas turi būti teikiamas su Eucharistija, nes ši vienybė išreiškia sielos gydymą nuo nuodėmės žaizdų ir tai yra išsigelbėjimas amžinajam gyvenimui ir susijungimas su Kristumi. Tuo pačiu šiame laikotarpyje vyravo nuomonė, kad Patepimas yra ne tik apaštališkos kilmės, bet ir labai svarbus sakramentas, kuris negali būti kartojamas. Ši nuomonė buvo labai stipri XI-XII a. ir Ligonų patepimo sakramentui buvo priskiriama nenuplaunama žymė⁸⁹.

Summa Sententiarum anoniminis autorius liudija ir pakartoja, kad šis sakramentas yra susijęs su Jėzaus perduota apaštalamis galia gydyti ligonius. Regimas ženklas yra patepimas. Šis sakramentas teikia vidinę malonę, kuri yra susijusi su nuodėmių atleidimu.

Šv. Hugo Victorietis Ligonų patepimo sakramentą vertina kitokiu požiūriu, būtent, kad tai nėra susiję su išsiuntimu į amžinybę. Jis teigė, kad šis sakramentas buvo įsteigtas atleisti nuodėmėms ir kūno negaliai palengvinti. Fizinė liga yra gydoma, kai tai yra reikalinga, ir nuodėmių atleidimas taip pat susijęs ir su ligos pasitraukimu.

⁸⁶ Kajackas A. Bažnyčia liturgijoje. Kaunas: Lietuvos katechetikos centras. 1998. P. 264.

⁸⁷ Vorgrimler H. Naujasis teologijos žodynas. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba. 2003. P. 313.

⁸⁸ Empereur J.L. Prophetic anointing. Wilmington. 1982. P. 53-54.

⁸⁹ Empereur J.L. Ten pat. P. 55.

Vėliau scholastai išskyrė tris patepimo padarinius: pirmas, t.y. nuodėmių atleidimas, antras – fizinis gydymas ir trečias –sergančio asmens apsauga nuo blogio įtakos mirties atveju. Tačiau išlieka teologų nesutarimas – ką pirmiau šis sakramentas suteikia⁹⁰.

Kita teologų pozicija buvo ta, kad šis sakramentas yra susijęs su mirtimi ir jis pirmiausia teikia dvasinį gydymą bei nuodėmių atleidimą. Tokios pozicijos laikėsi ir Petras Lombardas (1160 m.). Taip pat ir kiti didieji teologai, kaip Albertas Didysis (1280 m.), Tomas Akviniėtis (1274 m.), Bonaventūras (1274 m.) ir Duns Škotas (1308 m.)⁹¹.

Žvelgiant į Ligonių sakramento teikimo peripetijas scholastikos laikotarpiu, galima pamatyti ir pasidalinimą tarp vienuolynų. Buvo dvi pagrindinės teologinių išsiskyrimų grupės: pranciškonų ir dominikonų. Dominikoniška teologijos kryptimi sekė Tomas Akviniėtis, kuris teigė, kad sakramentas negali būti teikiamas vaikams ir tiems, kurie negali suprasti patepimo ir sakomų žodžių prasmės. Bonaventūras, priklausantis pranciškoniškai tradicijai, papildė tai, kad ligonių patepimas neturi būti duodamas žmonėms, kurie gali pasveikti, kitaip sakramentas praranda savo prasmę. Jonas Duns Škotas pateikė dar kitoki šio sakramento efektyvumo apibrėžimą: geriausias gavėjas šio sakramento yra tas, kuris daugiau jau nebegali nusidėti⁹².

2.3.1. Vieningų apeigų susiformavimas

Vyraujant begalei pliuralistinių nuomonių dėl ligonių sakramento teikimo, jis kartotinas ar ne, kokia tradicija sekti ir t.t., Kliuny vienuolynai padarė didžiausią įtaką. XI-XII a. Kliuny vienuolynuose paplinta sutrumpinta Ligonių sakramento versija. Sergantis ligonis, kuris jau buvo iš anksto atlikęs išpažintį, yra aplankomas kunigų. Viskas prasideda apšlakstymu ir malda, tada, giedant psalmes, kunigas patepa penkis sąnarius šventais aliejais, o kitas kunigas atneša ligoniui Šventąją Komuniją. Šios apeigos XIII a. viduryje įtraukiamos į oficialų Romos pontifikalą, iš kurio pranciškonai jas paskleidžia po visą Europą⁹³. XIII a. Ligonių sakramento šventimo apeigų trumpinimui turėjo įtakos ir tai, kad dažniausiai ligonis jau būdavo bemirštantis⁹⁴. Todėl su nedideliais pasikeitimais apeigos išliko ilgam. Buvo įtrauktos į Alberto Kastelani apeigyną (1523 m.), o 1614 m. į popiežiaus Pauliaus V apeigyną. Ir mažai pakitusios įdedamos į 1925 m. apeigyną⁹⁵. Tai supaprastintos apeigos, kurioms užtenka vieno kunigo ir daugiau yra akcentuojamas nuodėmių atleidimas negu fizinis gydymas.

⁹⁰ Handbuch der Dogmatik. Düsseldorf. 1995. P. 340.

⁹¹ Handbuch der Dogmatik. Ten pat. P. 340.

⁹² *Empereur J.L.* Prophetic anointing. Wilmington. 1982. P. 59.

⁹³ *Kajackas A.* Bažnyčia liturgijoje. Kaunas: Lietuvos katechetikos centras. 1998. P. 265-266.

⁹⁴ *Beguerie P., Duchesneau C.* Kaip suprasti sakramentus. Kaunas: Lietuvos katechetikos centras. 1998. P. 221.

⁹⁵ *Kajackas A.* Ten pat. P. 265-266.

2.3.2. „Paskutinis patepimas“

Ligonių patepimas seniau būdavo vadinamas Paskutiniu oju patepimu, turint mintyje, kad jis yra paskutinis sakramentas iš tų, kuriems naudojamas patepimas šventais aliejais⁹⁶.

Kitas „paskutinio patepimo“ (*Extrema Unctio* vietoj *Oleum Infirmorum*) pavadinimo atsiradimas buvo įtakotas Petro Lombardo. Jis išdėstė mokymą apie šį sakramentą ir pasakė, jog Ligonių patepimas atliekamas gyvenimo pabaigoje. Nuo XII a. sakramentas pradedamas vadinti šiuo pavadinimu, o XIV a. galutinai įsigali.

Tam turėjo įtakos ir tai, kad ankstyvaisiais viduramžiais Ligonių sakramentas arba vadinamas paskutinis patepimas buvo susietas su Atgailos ir Eucharistijos sakramentais (viatikas). Tomas Akviniėtis Ligonių sakramentą apibūdino kaip pasiruošimą amžinybei: „*Extrema unctio, quae removet peccatorum reliquias, et hominem paratum reddit ad finalem gloriam*“⁹⁷.

Šv. Tomas Akviniėtis akcentuoja, jog Paskutinio patepimo pagrindinis efektas yra gavėjo sieloje, ir tai – malonės gavimas. Kadangi malonė yra nesuderinama nei su sunkia, nei su lengva nuodėme, tai pats Patepimas panaikina jas, jei yra tokia galimybė ir jei žmogus nėra užsispyrėliškai prisirišęs prie nuodėmės. Panaikindamas nuodėmių likučius šis Patepimas sustiprina sielą, paruošdamas ją paskutinėms gyvenimo valandoms ir susitikimui su Viešpačiu ir Jo teismu⁹⁸.

Reikia pasakyti, kad būdavo išsakoma ir kritiškų nuomonių dėl Ligonių sakramento kaip mirštančiųjų sakramento traktavimo (pvz., Simeon von Thessalonich 1430 m.). Florencijos susirinkimas (1439 m.) dekretu Armėnams Ligonių sakramento priėmėju nurodė mirties pavojuje atsidūrusių ligonių⁹⁹. Ligonių sakramentas suteikia sergantiems sielos gydymą ir, kiek tai naudinga, sielai – kūno gydymą¹⁰⁰.

2.3.3. Patepimo pakeitimas į Viatiką

Neišvengiamai toks XI-XII a. Ligonių patepimo vystymasis privedė prie to, kad jis yra keičiamas į Viatiką, kaip paskutinį sakramentą. Senoji sakramentų tvarka: Atgaila, Patepimas, Viatikas, yra pakeičiama į naują – Atgaila, Viatikas, Patepimas. Tam įtakos turi net visai neteologinės priežastys: ligonių patepimas tapo per brangus, kad būtų gaunamas sergančiajam kelis kartus per gyvenimą. Kitas, jau anksčiau aptartas dalykas, pagijus po ligonių patepimo nebebūdavo galima turėti vedybinių santykių. Visi šie dalykai ir privedė prie to, kad viskas nukeliama į gyvenimo pabaigą¹⁰¹.

⁹⁶ Liturgikos apžvalga. Kaunas 1996. P. 97.

⁹⁷ Courth Fr. Die Sakramente. Ein Lehrbuch für Studium und Praxis der Theologie. Freiburg-Basel-Wien. 1995. P. 117.

⁹⁸ Empereur J.L. Prophetic anointing. Wilmington. 1982. P. 58-59.

⁹⁹ DS 1324.

¹⁰⁰ Courth Fr. Ten pat. P. 117.

¹⁰¹ Empereur J.L. Ten pat. P. 62.

2.4. Reformacijos požiūris į Ligonių patepimą

XVI a. Bažnyčia išgyvena didelį sukrėtimą ir nerimą, kurį sukėlė protestantų reformacija. Reformatai padarė radikalių pakeitimų viduramžių sakramentinei sistemai. Ligonių sakramentas buvo atmestas, teigiant, kad jam nėra jokio biblinio pagrindo, o jo vaidmuo žmonių gyvenime yra užimantis mažą vietą, nes juk jį priima nedaug tikinčiųjų.

Martynas Liuteris (1546 m.) Ligonių patepimą parėmė apaštalo Jokūbo tekstu. Tačiau ginčijo Ligonių patepimo sakramentiškumą¹⁰², nes ne kiekviena Naujojo Testamento nuoroda reiškia sakramento įsteigimą. Mk 6,13 minimas patepimas, jo supratimu, reiškia ne daugiau kaip savo reikšmę praradusį paprotį, panašų į Mk 16,17 užsimenamą gyvačių išvarinėjimą „ims plikomis rankomis gyvates“. M. Liuteris nemanė, kad Ligonių sakramentas gali būti praktikuojamas, kaip būdas patirti pasitikėjimą Dievu ir gauti nuodėmių atleidimą. Jam tai atrodė, kad Ligonių patepimas tėra pačių žmonių susigalvotas¹⁰³. Liuterio kritika buvo susijusi ir su ligos sampratos klausimu: Jokūbo laiške išsakytas patarimas esą netaikytinas visiems ligoniams, nes Bažnyčioje liga laikoma garbe, o mirtis – laimėjimu. Todėl čia turimi omenyje tik tie, kuriems ligoje trūksta kantrybės bei kurie svyruoja tikėjime. Jis taip pat teigė, kad Šv. Rašte minimas patepimas nelaikytinas paskutiniu patepimu, ir pasisakė prieš jo pavertimą pasiruošimo mirčiai apeiga. Tačiau M. Liuteris galutinai neuždraudė jo ir leido naudoti.

J. Kalvinas (1564 m.) aiškino, kad Jokūbo tekstas nurodo ne į kunigus, bet į bendruomenės vyresniusius, ir sakė, kad apaštalų gydymo dovana buvo tikrai laikina. Jis Ligonių patepimą griežtai atmetė¹⁰⁴.

Protestantai vietoj ligonių patepimo numato tikrai ligonių lankymą. Kiekviena reformatų atšaka skirtingai žiūrėjo į ligonių lankymą. Vieni tam skiria specialų dvasininką, kuris rūpinasi ligoniais, kiti – kaip bendruomenė susirenka sergančiojo kambaryje ir švenčia ligonio apeigas.

2.5. Tridento Susirinkimo mokymas

Tridento Susirinkimas aptarė Ligonių sakramentą, nes M. Liuteris, J. Kalvinas ir kiti reformatoriai neigė Ligonių patepimo sakramentiškumą ir nepripažino, jog jį įsteigė Kristus. Susirinkimas aiškiai pasakė, jog tai yra sakramentas skirtas ligoniams, kuriems iškilęs mirties pavojus. Jis suteikia malonę, padeda ligoniui lengviau išgyventi ligą ir net pasveikti¹⁰⁵.

¹⁰² *Vorgimlė H.* Naujasis teologijos žodynas. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba. 2003. P. 313.

¹⁰³ *Empereur J.L.* Prophetic anointing. Wilmington. 1982. P. 64.

¹⁰⁴ *Vorgimlė H.* Ten pat. P. 313.

¹⁰⁵ Ten pat.

Susirinkimas šį klausimą svarstė VII (1547-03-03) ir XIV (1551-11-25) sesijose. Oficialus Bažnyčios požiūris į Ligonių patepimą yra išdėstomas Dogminiame dekrete XIV sesijoje, keturiuose esminiuose kanonuose¹⁰⁶.

Susirinkimas teigė, kad biblinis sakramento pagrindas slypi Mk 6,13, o pilnas aprašymas yra pateikiamas apaštalo Jokūbo. Remiantis apaštalo Jokūbo laišku, Tridento Susirinkimas nustatė sakramento teikėją, formą ir materiją. Bažnyčia visada suprato aliejaus pašventinimą kaip vyskupo pareigą. Pats patepimas išreiškia Šventosios Dvasios malonę, kurios dėka žmogaus siela neregimai patepama. Sakramento forma yra išstariami žodžiai: „Su šiuo Patepimu...“ Sakramento turinys ir pasekmės – Šventosios Dvasios malonė, kai patepant aliejumi nuvaloma nuodėmė, pakeliama ir sustiprinama sergančiojo siela ir skatinamas pasitikėjimas dievišku gailėstingumu¹⁰⁷. Kartais suteikiant šį sakramentą gaunama ir kūno sveikata.

Tridento Susirinkimas aiškiai pasakė, kad šis sakramentas yra skirtas ligoniams, ypač tiems, kurie yra mirties pavojuje. Ir sakramento teikėjas yra kunigas arba vyskupas, bet susirinkimas neatmeta ir galimybės, kad šalia *proprius minister* gali būti ir ekstraordinariniai teikėjai¹⁰⁸.

Apsaugant šį sakramentą nuo visokių abejonių ir kitokių spekuliacijų, ar jis tikrai yra sakramentas, Tridento Susirinkimas aiškiai pasakė, kad jei kas sakytų, kad Paskutinis patepimas nėra tikras sakramentas, Kristaus įsteigtas ir Jokūbo paskelbtas, bet kad tėra Tėvų priimta apeiga ar žmonių išmonė – tebūnie atskirtas¹⁰⁹. Nors Tridento Susirinkimo vienas iš tikslų buvo pasipriešinti reformacijos įtakai, bet jis nesigilino į sakramento biblinę sampratą. Buvo ištrauktas nuodėmių atleidimas ir bausmės už nuodėmes, kad sergantysis galėtų iškęsti kančias ir atsilaikyti prieš gundymus bei gauti fizinį išgydymą, jei tai reikalinga žmogaus išgelbėjimui. Atmesta ir nuomonė, kad tik mirštantysis gali gauti šį sakramentą, bet pabrėžta, kad pirmenybė suteikiama sunkiai sergančiam. Tridento Susirinkimas suteikė daugiau galimybių administruojant Ligonių patepimo sakramentą. Tačiau to laikmečio dvasioje Bažnyčios supratimas apie ligą buvo kitoks ir šį sakramentą skyrė pirmiausia mirštantiesiems¹¹⁰.

2.6. Ligonių sakramentas iki Vatikano II Susirinkimo

Tridento metu susiformavęs supratimas ir mokymas Katalikų Bažnyčioje apie Ligonių sakramentą vyravo 400 metų. Teologija šiuo sakramentu mažai domėjosi. Plintantis švietimas ir sekuliarizacija Ligonių patepimą nustūmė į tam tikrą krizę. Ateinantis suteikti sakramento kunigas daugeliui ligonių, artimųjų ir gydytojų buvo suprantamas kaip mirties pasiuntinys.

¹⁰⁶ Courth Fr. Die Sakramente. Ein Lehrbuch für Studium und Praxis der Theologie. Freiburg-Basel-Wien. 1995. P. 117.

¹⁰⁷ Vorgrimler H. Sacramental theology. Minnesota. 1992. P. 232.

¹⁰⁸ Courth Fr. Ten pat. P. 116.

¹⁰⁹ DS 1716

¹¹⁰ Vorgrimler H. Ten pat. P. 233.

Tačiau bėgant laikui galima pastebėti kai kurių teologų norą kalbėti, kad šis sakramentas nėra „paskutinis“ ir jo priėmimas tai ne pasmerkimas mirčiai. Apie tai vėliau užsimena ir popiežius Pijus XI savo apaštaliniam laiške „Explorata Res“ (1923 m. vasario 2 d.). Jis teigia, kad nereikia bijoti šio sakramento priimti manant, kad tai bus mirties nuosprendis¹¹¹. Liberalesnes pažiūras pastoracijoje praktikuojant „paskutinį patepimą“ skatina ir kitų krikščioniškų bažnyčių praktikos. Kai kurios nekatalikiškos bažnyčios praktikuoja ligonių lankymą, maldas, rankų dėjimą ant ligonio ir kitas praktikas, kurios veda link to, kad ligonis būtų skatinamas sveikti. Pavyzdžiui ortodoksų liturginė praktika buvo tokia, kad Ligonių sakramentas suteikiamas jau esant mirties patale, bet bažnyčioje¹¹².

2.6.1. Potridentinės apeigos

Popiežiaus Pijaus V 1615 m. patvirtintose „Paskutinio patepimo“ apeigose patepimas aliejumi vykdavo po maldos, kuria buvo šaukiamasi Dievo Motinos, angelų ir šventųjų pagalbos, kad išnyktų piktosios dvasios įtaka ligoniui. Tada kunigas, įmerkęs dešinėsios rankos nykštį į aliejų, tepdavo ligonio akis, ausis, nosį, lūpas, rankas, pėdas ir net strėnas. Kiekvienam patepimo nariui buvo kalbama atskira maldavimo formulė: „Šiuo šventu patepimu ir savo maloningu gailėstingumu teatleidžia tau Viešpats visa, kiek esi nusidėjęs...“¹¹³. Po Tridento reformos pasilikę penkios patepimo vietos, kurios išreiškia juslių vietas, per kurias nuodėmė įeina į žmogaus vidų. Akių patepimas – nuodėmės, padarytos matant; ausų patepimas – nuodėmės, padarytos girdint ir besiklausant; nosies patepimas – nuodėmės, padarytos uostant, lūpų patepimas – nuodėmės, padarytos ragaujant ir kalbant, arba atsiradusios iš skonio ir piktnaudžiavimo kalbomis, rankų delnų patepimas – nuodėmės, padarytos liečiant, per kontaktą ir veiksmą¹¹⁴.

Po patepimo kalbėdavo maldą, kurioje minima apaštalo Jokūbo laiško ištrauka, meldžiama sielos ir kūno sveikatos¹¹⁵.

Žvelgiant toliau, į iki Vatikano II Susirinkimo esančias apeigas, galima pamatyti, kiek daug reikėdavo kunigui pasiruošti, ir kokia didelė atsakomybė tekdavo. Esant kunigų gausai buvo įprasta, jog apeigose dalyvauja bent keli kunigai. Taip pat galėjo būti šventimus turintys klierikai,

¹¹¹ *Empereur J.L.* Prophetic anointing. Wilmington. 1982. P. 70.

¹¹² *Empereur J.L.* Ten pat. P. 75.

¹¹³ *Pauli V.* Rituale Romanum. Bostoniae. 1953. P. 124. (*Per istam sanctam Unctionem, et suam piisimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus quicquid per ... deliquisti. Amen.*)

¹¹⁴ *Mokrzycki B.* Nowe obrzędy namaszczenia chorych jako problem katechetyczno-homiletycny // *Collectanea theologica.* Varsaviae. 1975. Nr. 2. P. 130.

¹¹⁵ *Rituale Sacramentorum.* Vilnæ. 1774. P 57. (*Domine Deus, qui per Apostolum tuum Jacobum locutus es: infirmatur quis in vobis, inducat Presbyteros Ecclesiae, orent super eum, ungentes eum Oleo in Nomine Domini, oratio fidei salvabit infirmum, alleviabit eum Dominus: in peccatis sit, remittentur ei. Cura, quæsumus, Redemptor noster, gratia Sancti Spiritus langvores iftius infirmi, ejusque sana vulnera, dimitte peccata, atque Dolores cunctos mentis corporis ab eo expelle, plenamque interius exterius sanitatem misericorditer redde, ut ope misericordiæ tuæ restitutus, ad pristina reparatus official. Qui cum Patre Spiritu Sancto vivis regnas Deus in sæcula sæculorum, Amen.*)

kurie neša neprocesijinį kryžių, apeigyną ir vandenį su šlakstykle¹¹⁶. Į bendras ligonio lankymo ir Paskutinio patepimo apeigas įeina pasveikinimas – ramybės palinkėjimas, ligonio buto, paties ligonio ir jo artimųjų bei slaugytojų pašlakstymas ir kryžiaus davimas ligoniui pabučiuoti¹¹⁷. Esant laikui, tinkamai progai ir galimybei kunigas (-ai) kartu su namiškiais, slaugytojais ir, jei yra įmanoma, su pačiu ligoniu meldžiasi septynias atgailos psalmes, Visų Šventųjų litaniją, kurias esant mirties atvejui ar būtinumo reikalui, galima praleisti, tačiau jei staigios mirties pavojus praeina, tada būtina grįžti į pradžią ir įvykdyti visa tai, kas dėl mirties baimės buvo praleista¹¹⁸.

Atliekant Patepimą, t.y. kiekvieną kartą patepus kūno dalį, tuoj pat užteptasis aliejus yra nuvalomas švariu vatos gumulėliu. Jei patepimas teikiamas keletui ligonių, tai pradžios ir pabaigos maldų tariamuose žodžiuose turi būti naudojama daugiskaitinė žodžių forma, tačiau atliekant patepimus, patepimo malda turi būti sakoma kiekvienam ligoniui individualiai¹¹⁹.

Didelę reikšmę per Paskutinį patepimą turi ne tik ligonis ir kunigas, bet ir kiti ten esantys asmenys. Į patį sakramento šventimą ir tolimesnę ligonio priežiūrą yra įtraukiami šeimos nariai, kurie taip įvykdo santuokos pažadą ar Dievo įsakymą gerbti savo tėvą ir motiną, didįjį įsakymą – mylėti kiekvieną žmogų kaip save patį. Paskutiniame patepime yra išryškinamas pasveikimo ir amžinybės ryšys su Jėzumi ir Jo atperkančiąja kančia¹²⁰. Toks apeigų atlikimas vyravo iki Vatikano II Susirinkimo, kada buvo atnaujintos apeigos ir 1972 m. gruodžio 7 d. išleistas naujas apeigynas.

Apibendrinimas

Matome, kaip su kiekvienu amžiumi keičiasi santykis su liga ir patarnavimu ligoniui. Iki Vatikano II Susirinkimo galime išskirti tam tikras kelias grupes, kurios pasižymėjo skirtingu požiūriu į ligonį ir Ligonių patepimo („paskutinio patepimo“) teikimą.

Ligonių lankymas iki V a.

Kankinio Polikarpo Smirniečio laiške Filipiečiams (II a.) ir Ipolito liudijime randame minint specialų vyskupo ligonių lankymą. Apie sergančius bendruomenės narius pranešama vyskupui, kad jis galėtų juos aplankyti ir sustiprinti malda¹²¹. Posidijus taip pat liudija, kad vyskupą žmonės pasikviesdavo prašydami aplankyti ligonį, melstis už jį ir uždėti rankas¹²². Matome, kad Bažnyčiai yra svarbus ligonių lankymas. Jaučiamas tam tikras tarpusavio ryšys kaip ir Naujojo Testamento bendruomenėse. Matome ir aliejaus patepimo praktiką, kuri buvo naudojama laisvai, be tam tikrų nusistatymų ir kitokių spekuliacijų.

¹¹⁶ *Pauli V. Rituale Romanum. Bostoniae. 1953. P. 85-86.*

¹¹⁷ *Pauli V. Rituale Romanum. 1898. P. 85.*

¹¹⁸ *Pauli V. Ten pat. P. 86.*

¹¹⁹ *Pauli V. Rituale Romanum. Bostoniae. 1953. P. 121.*

¹²⁰ *Pauli V. Ten pat. P. 85-87.*

¹²¹ *Paulauskas Ž. Ligonių patepimas: biblinės ištakos ir ankstyvosios Bažnyčios praktika // SOTER. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2001. Nr. 6 (34). P. 61.*

¹²² *Kajackas A. Bažnyčia liturgijoje. Kaunas Lietuvos katechetikos centras. 1998. P. 262.*

VI – VIII a. besiformuojančios apeigos

Ligonių patepimas dar yra populiarus. Tačiau yra tam tikras Bažnyčios kvietimas, kad jau būtų einama link to, kad vyskupai ir kunigai, o ne eiliniai žmonės praktikuotų Ligonių patepimą su tam tikromis magijos priemonėmis. Tuo pačiu vėlesniame laikotarpyje jau prarandamas požiūris, kuris buvo perduotas Kristaus, kad liga nėra Dievo bausmė.

Scholastika

Ligonis ir jo santykis su Bažnyčios bendruomenės nariais yra prarandamas. Matome, kaip begalė svarstymų ir aiškinimų apie Ligonių sakramentą pastūmėja link to, kad jis pavirsta „paskutiniu patepimu“ (*Extrema Unctio*). To pasekmė – kunigo apsilankymas pas tikintįjį tampa retu reiškiniu. Dar svarbi ir kita pastaba, kad kunigo pakvietimas namiešiams dažnai reiškia ne tik patarnavimą ligoniui, bet ir brangų malonumą. Viskas tampa, kalbant šių laikų kalba, komercializuota.

Potridentinis laikotarpis

Reformacija lyg išjudina apsnūdusią Bažnyčią. Priverčia bent šiek tiek pasižiūrėti ir prisiminti, ką Kristus sako, kad reikia tarnauti silpnesniam, ligoniui. Tačiau kunigas ligonio namuose jau yra tapęs mirties pasiuntiniu. Šis viduramžių įdiegtas požiūris į Ligonių sakramentą yra lyg neleidžiantis ligoniui pajusti kitą Dievo pusę, kad Jis yra gydantis, švelnus ir besirūpinantis savo žmonėmis.

3. LIGONIŲ SAKRAMENTO SAMPRATA IR LIGONIŲ SIELOVADA VATIKANO II SUSIRINKIMO DVASIOJE

3.1. Ligonų sakramentas Vatikano II Susirinkimo dvasioje

Vatikano II Susirinkimo viena iš užduočių buvo atrasti naują Ligonų sakramento tvarką (SC 73), peržvelgti, koks skaičius gali būti patepimų, kokios maldos taikomos šioms apeigoms¹²³. Šis Susirinkimas atsigrėžė į pirminę evangelinę praktiką, kai Jėzus dalijo savo gydančią meilę sergantiesiems, kad jie pasveiktų. Ligonų patepimas nebelaikomas vien atsidūrusių prie neišvengiamos mirties slenksčio sakramentu¹²⁴. Susirinkimas atmetė viduramžių *Paskutinio patepimo* pavadinimą ir priėmė naują – *Ligonų patepimas*. Todėl jis priimamas, kai tikinčiajam iškyla nors ir nedidelis mirties pavojus dėl ligos arba senatvės¹²⁵, o ne apsiribojama ta praktika, kai ligonis jau yra mirties gniaužtuose ir jo gyvenimas tuoj nutrūks.

Dogminė Konstitucija apie Bažnyčią *Lumen Gentium* moko, kad „šventu ligonių patepimu ir kunigų maldomis visa Bažnyčia paveda ligonius kenčiančiam ir išaukštintam Viešpačiui, kad palengvintų jiems kentėti ir juos išgydytų (plg. Jok 5,14–16); ji netgi juos drąsina, kad jie laisvai jungtųsi su Kristaus kančia ir mirtimi (plg. Rom 8,17; Kol 1,24; 2 Tim 2,11–12; 1Pt 4,13) ir tuo būtų naudingi Dievo tautos labui“¹²⁶. Čia šalia įvairiapusio gydymo vystomos mintys, kad Ligonio sakramento šventimas yra specifinė susitikimo su Kristumi forma, nes suvienija su kenčiančiu Viešpačiu. Teologinės ir liturginės Susirinkimo mintys įtakojo naujo *Ordo unctionis infirmorum* (1972 m.) paruošimą. Popiežius Pauliaus VI 1972 m. lapkričio 30 d. paskelbta konstitucija *Sacram unctionem*, kurioje pateikiamas Vatikano II Susirinkimo mokymas¹²⁷. Jis, cituodamas Tridento susirinkimą, taip paaiškina ir susumuoja šio sakramento poveikius. Naujoji formulė talpina savyje apaštalo Jokūbo ir Tridento Susirinkimo mintis: „šiuo šventu Patepimu ir savo didžiu gailestingumu tepadedu tau Viešpats Šventosios Dvasios malone, kad tave, iš nuodėmių išlaisvintą, išganytą ir negalią maloningai palengvintų“¹²⁸.

Naujoji formulė parodo ilgą sakramento tradiciją. Pirmiausia malonė yra Šventosios Dvasios veikla, ką senoji liturgija visada ir akcentuodavo. Antras dalykas, kad sakramentas yra gydantis kūną ir sielą.

¹²³ Adolf A. Grundriß Liturgie. Leipzig. 1989. P. 179.

¹²⁴ LG 11.

¹²⁵ SC 73.

¹²⁶ LG 11.

¹²⁷ Kajackas A. Bažnyčia liturgijoje. Kaunas: Lietuvos katechetikos centras. 1998. P. 267.

¹²⁸ Ligonų patepimo apeigos ir pastoracijos gairės. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2005. 25. (*Per istam sanctam unctionem et suam piissimam misericordiam adiuvet te salvet atque propitious allevet*).

Taip pat ši tikrovė yra Šventosios Dvasios malonė, kuri patepimu šalina nuodėmes, jei dar būtų kurios užsilikusios, ir jos užsilikusias pasekmes. Ji taip pat ramina ir stiprina ligonio sielą, sukeldama jame didelį pasitikėjimą Dievo gailestingumu. Taip sustiprintas ligonis lengvai pakels ligos sunkumus ir bandymus, lengviau atsispirs velnio gundymams ir atgaus sveikatą, jei tai bus naudinga jo sielos išganymui. Ligonį patepimas, nepaisant to, ar jis pagydo kūną, ar ne, tampa dvasiniais vaistais, kurie veda į viltį. Ligonį patepimo materija yra patepimas pašventintu aliejumi, o forma – žodžiai, kuriais meldžiamasi už ligonį.

Vatikano II Susirinkimas, norėdamas geriau išreikšti Ligonį patepimo reikšmę, nusprendė neapriboti patepimų kiekio, kurį galėtų gauti ligonis, bet tai palikti atsižvelgiant į esamas aplinkybes. Tokią nuorodą galime rasti Vatikano II Susirinkimo Konstitucijoje apie šventąją liturgiją *Sacrosanctum concilium*¹²⁹.

Susirinkimas svarstydamas, Ligonį sakramentą rekomendavo alyvų aliejaus naudojimą. Alyvuogių aliejus ateina iš biblinių kraštų, kur nuo seniausių laikų buvo naudojamas. Šiandien, atsižvelgiant į įvairių kraštų situaciją, leidžiama priimti Vyskupų konferencijoms ir kitokią sprendimą. Svarbiausia, kad aliejus būtų augalinės kilmės¹³⁰. Aliejaus šventinimas seniau būdavo rezervuotas tik vyskupui, o naujasis apeigynas, esant būtinybei, leidžia per sakramento teikimą pašventinti aliejų.

Patepimas atliekamas tik dviejose vietose: kaktoje ir rankose, o maldų formulė kalbama vieną kartą. Taip pat leidžiama atskiriems kraštams, jei tai būtina ir svarbu, įsivesti ir kitokią patepimų tvarką pagal esamas savas tradicijas¹³¹.

Tiek Rytų, tiek Vakarų Bažnyčiose Ligonį patepimo sakramentas buvo koncelebruojamas kelių kunigų. Naujasis apeigynas numato ir leidžia, jog būtų galima Ligonį sakramentą teikti keliems kunigams. Tačiau patepimą atlieka tik vienas kunigas, o rankų uždėjime dalyvauja visi¹³².

3.1.1. Ligonį sakramento kilmės aiškinimo problematika

Net ir šiandieniniai apologetiniai klausimai yra atsidūrę aklagatvyje. Labiausiai atkreiptinas dėmesys į sakramento instituciją. Kas yra sakramento medžiaga (substancija) ir kaip tai ateina iš Kristaus. Pavyzdžiui Pijus XII, kalbėdamas apie šią problematiką, išryškina rankų uždėjimą (ištiesimą) ir konsekracijos maldą¹³³.

Kalbant apie Ligonį patepimą, reikia pastebėti, kad nėra jokie įrodymo, jog Kristus įsakė vartoti aliejų gydant, nors tokia praktika buvo jau nuo seno. Tik Jokūbo laiškas paliudija tą praktiką, ateinančią iš praeities. Pirmieji Bažnyčios amžiai rodo, kaip buvo einama įvairiais keliais, ligonius

¹²⁹ SC 75. (Patepimų skaičius tebūnie pritaikytas prie aplinkybių [...]).

¹³⁰ *Kajackas A.* Bažnyčia liturgijoje. Kaunas: Lietuvos katechetikos centras. 1998. P. 267.

¹³¹ Ligonį patepimo apeigos ir pastoracijos gairės. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2005. 23-24.

¹³² *Kajackas A.* Ten pat. P. 267.

¹³³ *Empereur J.L.* Prophetic anointing. Wilmington. 1982. P. 89.

tepatant aliejumi. Bet gal iš dalies ir gerai pasilikti ties tokia praktika, negu imtis ir ieškoti kita, kuriant specifinę praktiką, susietą su Kristumi. Pati malda, kuri lydi patepimą, galima sakyti, nėra įsteigta Kristaus. Tradicinė formulė savo šaknis siekia Kluny vienuolynų praktikoje. Taigi šio sakramento specifinis įsteigimas yra tikrai nedaug aptartas šiandienų teologų. Tam įtakos turėjo tai, kad sakramento įsteigimas yra siejamas su Jokūbo laišku ir gydančia Kristaus tarnyste. Taip pat ir tai, kad po Kristaus išėjimo į dangų ankstyvųjų amžių bendruomenės turėjo ypatingą galią sergantiems žmonėms¹³⁴. Karlas Rahneris siūlo, jog svarstant, ar Kristus šį sakramentą įsteigė tiesiogiai, reikia pažiūrėti į tą istorinę perspektyvą, kada patepimas aliejumi išreiškė tą struktūrą, kuomet Bažnyčia yra kaip pirminis sakramentas. Bet koks veiksmas, kuris liečia Bažnyčios narį, iš esmės tai yra išganymo kelias – sakramentas. Todėl tokiems veiksams nereikia ieškoti specifinių patvirtinimų, kurie kiltų iš Šv. Rašto ir būtų tiesiogiai pasakyti Kristaus¹³⁵.

Apibendrinant galima teigti, kad šis sakramentas buvo patikėtas Bažnyčiai – šventimas, teikimas, tai vykdant vardan Kristaus. Ši valdžia duota, kad suprastume išganymo malonę. Ta malonė pasireiškia sergantiesiems, kuriems reikia išgydymo. Krikščionis taip pajunta Kristaus pergalę prieš blogį ir tuo pačiu jis tampa nebepriklausomas nuo ligos valdžios.

3.1.2. Bendruomeninis charakteris Ligonių sakramente

Ligonių sakramentas, kaip ir kiti sakramentai, turi bendruomeninį charakterį. Tai ypatingai matoma, kai Ligonių sakramentas yra teikiamas švenčiant Eucharistiją, po Evangelijos. Bendruomeninis charakteris neišnyksta ir teikiant palatoje daugeliui ligonių ar vienam ligoniui. Sakramento teikimas ne šv. Mišių metu turi suburti mažą bendruomenę tam, kad jie savo tikėjimu ir maldomis galėtų ne tik lydėti sergantįjį, bet ir aktyviai įsitrauktų ir dalyvautų apeigose. Todėl visada reikia nepamiršti šalia esančių artimųjų, kaimynų, kad jie pagal savo galimybes dalyvautų šiame liturginiame šventime aktyviai, gal net jiems duodant skaityti skaitinį ar visuotinę maldą¹³⁶.

Kitas svarbus bendruomeninio charakterio akcentas atsiskleidžia per kunigo vaidmenį, kai jis rodo dėmesį aplinkiniams bei ragina juos giliau suprasti Ligonių patepimo apeigas. Kunigas turi „paaiškinti tikintiesiems šio sakramento teikiamas malones, o tikintieji tepadrašina ligonius prašyti kunigo suteikti šį sakramentą. Ligoniai tepasirengia jį priimti tinkamai nusiteikę, padedami savo ganytojo ir visos bažnyčios bendruomenės; Ji (Bažnyčia – aut.) ragina ypatingai remti ligonius savo maldomis ir brolišku paslaugumu“¹³⁷. Tuo siekiama pakeisti ankstesnę žmonėse gyvavusią „paskutinio patepimo“ sąvoką. Tai nuoroda į šio, kaip ir visų kitų sakramentų, šventimo asmeniškumą ir svarbumą, bei juose glūdintį bendruomeniškumą.

¹³⁴ *Empereur J.L.* Prophetic anointing. Wilmington. 1982. P. 90.

¹³⁵ *Empereur J.L.* Ten pat. P. 91.

¹³⁶ *Adolf A.* Grundriß Liturgie, Leipzig. 1989. P. 180.

¹³⁷ KBK 1516.

Bendruomenė, bendruomeniškumas yra pagrįstas bendryste (lot. *Communio*, gr. *Koinonia*). To nereikia sutapatinti su draugyste, nes ne visi bendrystės vienijami asmenys yra draugai ir draugės¹³⁸, o tai, kas reiškia tikinčiųjų dalijimąsi Dievo dovanotomis išganymo gėrybėmis, per tai atsirandančią tikinčiųjų bendrystę ir malonę, vadovaujamą bendrystę su Dievu¹³⁹. Dogminėje Konstitucijoje apie Bažnyčią *Lumen Gentium* kalbama apie bendruomeniškumą taip: „Dievas panoro žmones sušvelninti ir išganyti ne pavieniui, be jokio tarpusavio ryšio, o sujungęs į tautą, kuri teisingai pažintų ir šventai Jam tarnautų“¹⁴⁰. Kunigo ir tikinčiųjų bendruomenės narių malda turi būti pagalba krikščioniui teisingai išgyventi kančią ir ligą, neprarandant vilties norėti sveikatos, o jei būtų Dievo valia – tai krikščioniškai priimti mirtį.

3.2. Ligonių sakramento teikimas

Vatikano II Susirinkimas XXIII liturgijos komisijoje pavedė įkurtai tarybai įgyvendinti liturgines reformas. Tai buvo padaryta 1969 m. spalio mėnesį. Ir vėliau, 1972 m. gruodžio 7 d., Šventoji Dievo garbinimo kongregacija išleido oficialų apeigyną *Ligonių patepimo apeigos ir pastoracijos gairės*. Apeigynas susideda iš septynių skyrių: I. Ligonių lankymas ir Komunija; II. Ligonių patepimo apeigos; III. Viatikas; IV. Patepimo ir kitų sakramentų teikimas ligoniui esant mirties pavojuje; V. Sutvirtinimo sakramentas mirties pavojuje; VI. Mirštančiųjų palydėjimas; VII. Kiti ligonių patepimo apeigų tekstai.

3.2.1. Ligonių sakramento priėmėjas

Sakramentas, kuris viduramžiais tapo mirusiųjų sakramentu, niekada nebuvo teikiamas kareiviams prieš mūšį, nei pasmerktiesiems, t.y. nuteistiesiems mirčiai. Jis buvo teikiamas tiems, kurie atsidūrę mirties pavojuje dėl ligos ar senatvės¹⁴¹. Naujame Ligonių sakramento teikimo aiškinime kviečiama šį sakramentą su visu uolumu ir rūpesčiu teikti visiems tikintiesiems, kurie yra pavojingai ligoti dėl ligos ar senatvės¹⁴².

Ligonių patepimą gali priimti pakrikštyti tikintieji, kurių sveikata dėl ligos ar senatvės rimtai sutrikusi. Sakramentą galima pakartoti, jei po patepimo ligonis buvo apsveikęs, tačiau vėl susirgo, arba jei sirgdamas ta pačia liga pasijuto žymiai blogiau. Visada šį sakramentą gali priimti asmenys, kurių laukia sunki operacija ir nežino, ar išgyvens. Senyvo amžiaus žmonės patepami, kai jie nusilpsta. Šiems nereikia laukti kokios nors aiškios ligos. Artimieji ir slaugytojai turi pareigą, esant ligos pablogėjimui, kunigą iš anksto informuoti, o ligoniui taktiškai pasiūlyti, duoti patarimą priimti Ligonių sakramentą. Rimtai sergantys vaikai patepami, jei suvokia šio sakramento esmę ir

¹³⁸ *Vorgrimler H.* Naujasis teologijos žodynas. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba. 2003. P. 91.

¹³⁹ *Vorgrimler H.* Ten pat. P. 100.

¹⁴⁰ LG 9.

¹⁴¹ *Krokowiak C.* Nowy obrzęd sakramentu chorych // *Collectanea theologica.* Varsaviae. 1975. Nr. 1. P. 80.

¹⁴² *Ligonių patepimo apeigos ir pastoracijos gairės.* Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2005. 8.

naudą, kad gali jį sustiprinti ir leisti atgauti jėgas. Taip pat galima suteikti sakramentą, jei ir abejojama, kad vaikas viską suvokia¹⁴³. Kita sąlyga, kad vaikas jau turėtų nuodėmes, kurias ir kurių likučius galėtų atleisti Patepimas. Sąmonę ar proto šviesumą praradę tikintieji irgi patepami, jei numanoma ar žinoma, kad jie to norėtų. Mirusiajam patepimas neteikiamas, o tik pasimeldžiama už jį. Jei abejojama, ar ligonis tikrai miręs, gali patepti sąlyginai¹⁴⁴. Sąlyginio patepimo atveju yra tariama tokia formulė: „Jei esi gyvas, šiuo šventu Patepimu...“¹⁴⁵, ir toliau tęsiami žodžiai kaip ir įprastame patepime. Jis taip pat neteikiamas asmeniui, kuris yra viešai ir atvirai demonstravęs savo padarytą nuodėmę ir dėl jos net nėra gailėjęsis. Kita kalba, jei viešas nusidėjėlis vis tik gailisi ir pripažįsta savo kaltes ir jas išpažįsta, tai jam reikia suteikti Patepimo sakramentą.

Primantysis turi priimti Jėzų kaip savo Viešpatį, kuris turi galią žmogaus gyvenimui ir mirčiai. Pas jį, sergantįjį, per Patepimą šventaisiais aliejais ateina įsikūnijęs, kentėjęs, miręs ir prisikėlęs Kristus. Todėl ligonis, pas kurį ateina Kristus, gali turėti prisikėlimo ir amžinojo gyvenimo viltį. Svarbus ir kitas akcentas, kad ligonis Patepimo šventime būtų aktyvus priėmėjas per savo troškimą, ne tik siekdamas sveikatos, pagal Dievo valią, bet ir liudydamas pasauliui tikėjimu pripildytą visą žmogaus gyvenimą.

Kunigas visada turi likti budrus ir teisingai nuspręsti, kada šį sakramentą žmogui suteikti ir kada ne. Turi būti priimtas protingas sprendimas, kad asmuo norėtų šio sakramento ir prašytų, kad jame galėtų pilnatviškai dalyvauti ir t.t. Svarbu, kad asmuo tą akimirką nebūtų kenčiantis dėl alkoholio, narkotikų arba paskendęs skrupulingume¹⁴⁶.

3.2.2. Ligonų sakramento priėmimų skaičius

Ligonų sakramento pakartojimas visada yra įmanomas, jeigu ligonis po sakramento priėmimo atgavo jėgas, bet po kažkurio laiko vėl atkrito. Sakramentą taip pat galima kartoti, kai pavojus gyvybei yra besitęsiantis ilgą laiką¹⁴⁷. Tačiau negali būti kartojamas patepimas asmenims, kurių būklė yra stabili ir nesikeičianti, ir priiminėti Patepimą reguliariai, kad ir, pavyzdžiui kas savaitę, mėnesį ir t.t.

3.2.3. Sakramento teikėjai

Ligonų patepimą gali teikti tik vyskupas ir kunigas, o jei dar tiksliau, eilės tvarka būtų tokia: vyskupas, po to klebonas ir vikaras. Pareigą patepti ligonius turi klebonas, jo vikarai, ligoninių ir senelių namų kapelionai bei vienuolių vyresnieji. Šių pareigų neturintys kunigai gali patepti ligonius tik su pareigas turinčiųjų numanomu leidimu ir apie patepimą turi juos

¹⁴³ Adolf A. Grundriß Liturgie. Leipzig. 1989. P. 180.

¹⁴⁴ KBK 1514-1515; Ligonų patepimo apeigos ir pastoracijos gairės. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2005. 15.

¹⁴⁵ Ligonų patepimo apeigos ir pastoracijos gairės. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2005. 135.

¹⁴⁶ *Empereur J.L.* Prophetic anointing. Wilmington. 1982. P. 106.

¹⁴⁷ Ligonų patepimo apeigos ir pastoracijos gairės. Ten pat. 9.

informuoti¹⁴⁸. Tai sako ir Katalikų Bažnyčios kanonų teisės kodeksas: galiojantis ligonių patepimas yra teikiamas kiekvieno kunigo ir tik kunigo¹⁴⁹.

Šiandien kai kuriuose kraštuose galima atrasti tam tikrus siūlymus bei diskusijas, kad dėl kunigų stygiaus, nenorint apleisti ligonių pastoracijos ir jų palikti didelėje bėdoje, šį sakramentą patikėti diakonams ir pasauliečiams. Vienas toks pagrindimas atsiranda, kai remiamasi ligonių patepimo pirmųjų amžių istorine praktika¹⁵⁰. Kitas argumentas – tie, kurie rūpinasi ligonių sielovada, pajėgtų daug artimiau pristatyti šio sakramento šventimą, bei toks šventimas įgautų kitokią pobūdį – taptų daug asmeniškiau.

Tačiau šio sakramento išimtinis siejimas su kunigo tarnyste, net ir po Vatikano II Susirinkimo, pirmiausia išlieka dėl sąsajos su nuodėmių atleidimu, esančiu Ligonių patepimo dalimi. Tiesa, šio Susirinkimo svarstymuose buvo pasiūlymų, jog ir diakonas gal galėtų būti ekstraordinarinis šio sakramento teikėjas. Todėl yra visai natūralu, kad šis sakramentas lieka patikėtas tiems, kurie šventimų galia yra gavę galią atleisti nuodėmes¹⁵¹. Reikia nepamiršti ir santykio tarp sakramento teikėjo ir sakramento. Savo esme sakramentas yra Bažnyčios veikimas, ir kas čia vyksta, yra daugiau nei talpina tarpasmeninis ryšys ar bendra malda. Sakramentų šventimas remiasi tikėjimu, jog prisikėlęs Viešpats savo buvimu bei tiesa pripildo sakramentinį ženklą. Todėl čia reikia, jog vadovautų arba sakramentą teiktų pašventintas asmuo¹⁵². Taip pat ši kunigo tarnystė išryškina, norint išlaikyti sakramento ryšį su Jokūbo laiške (Jok 5,14-15) paminėtais presbiteriais ir vyresniaisiais, ir, žinoma, atsvara Vakarų pasaulio peršamai nuomonei, kad teikti šį sakramentą gali diakonas.

3.2.3.1. Ekstraordinariniai teikėjai

Žvelgiant į ekstraordinarius teikėjus, nėra turima mintyje apie patepimą šventaisiais aliejais, tačiau čia yra kalbama apie Viatiko nunešimą ligoniams. Vakarų pasaulyje dėl kunigų stygiaus yra ekstraordinariniai Komunijos dalintojai, todėl, esant būtinumui, Viatiką tikinčiajam pagal kan. 910 §§1-2 gali nunešti diakonas, akolitas arba kitas asmuo, kuriam yra duotas teisėtas leidimas turėti šią tarnystę.

Visas šis ekstraordinarinis Šventosios Komunijos (Viatiko) dalinimas atskleidžia Vatikano II Susirinkimo formuluojamą bendrąją kunigystę, kuri duodama per Krikšto sakramentą, kaip malonę, kuri suteikia tikinčiajam sąmoningai, aktyviai dalyvauti apeigų šventime, ir mokėti pasiaukoti dėl kitų brolių ir seserų.

¹⁴⁸ KBK 1516; Ligonių patepimo apeigos ir pastoracijos gairės. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2005. 17.

¹⁴⁹ Codex Iuris Canonici. Vatican. 1983. 1003 - §1. (*Unctionem infirmorum valide administrat omnis et solus sacerdos.*)

¹⁵⁰ Vorgrimler H. Naujasis teologijos žodynas. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba. 2003. P. 313.

¹⁵¹ Glinkowski B. Sakrament namszczenia chorych. Poznań. 2004. P. 16.

¹⁵² Vorgrimler H. Ten pat. P. 475.

3.2.4. Ligonių patepimo Sakramento šventimo vieta

Ligonių patepimas, kaip ir kiti sakramentai yra liturginė ir bendruomeninė apeiga, atliekama šeimoje, ligoninėje ar bažnyčioje¹⁵³. Ligonių sakramentą galima teikti ir šv. Mišių metu arba didesniuose tikinčiųjų susibūrimuose¹⁵⁴. Svarbu raginti, kad šis sakramentas būtų švenčiamas kuo gausesnėje bendruomenėje. Apeigynas taip pat nurodo, kad „ligoninėse kunigas turi atsižvelgti ir į kitus ligonius, atkreipdamas dėmesį, ar jie yra pajėgūs dalyvauti apeigose ir ar jie nepavargs. Taip pat reikia stengtis, kad nepatogumų nepatirtų ligoniai, neišpažįstantys katalikų tikėjimo“¹⁵⁵.

3.2.5. Ligonių patepimo Sakramento materija

Sakramentinį ženklą sudaro materija ir forma. Materija turi būti tiksliai apibrėžta, susiejant ją su tinkamu tikslu. Šią užduotį įvykdo forma, t.y. žodžiai, kurie suteikia jai prasmę. Kai kurių sakramentų materiją ir formą nurodė pats Jėzus (Krikštas ir Eucharistija). Tačiau kai Jis nenurodė sakramentinio ženklo, tai šio nustatymas ir apibrėžimas priklauso Bažnyčiai. Taip yra ir su Ligonių sakramentu¹⁵⁶.

Ligonių patepimo Sakramento materija yra aliejus, o tiksliau, tam tinkamiausia materija yra alyvuogių aliejus, tačiau jei tokį sunku arba visai neįmanoma gauti, tada galima naudoti bet kokį kitą augalinį aliejų, labiausiai panašų į alyvuogių aliejų¹⁵⁷. Joks kitokios kilmės aliejus – sintetinis ar gyvulinis, yra nenaudojamas. Patepimui naudojamas aliejus taip pat turi būti pašventintas. Jau buvo minėta, kad jis yra šventinamas vyskupo Didįjį Ketvirtadienį Krizmos šv. Mišiose, o esant būtinybei, gali ir pats kunigas Patepimo apeigų metu pašventinti¹⁵⁸. Pati pašventinimo malda turi epiklezės charakterį ir kreipiasi į Dievą per Kristų, kad Šventosios Dvasios galia jis taptų dvasiniu vaistu ligoniui, jam atneštų palengvėjimą kančiose ir gražintų sveikatą¹⁵⁹. Visas perteklius aliejaus yra pagarbiai surenkamas į vatą ir sudeginamas.

3.2.6. Ligonių patepimo Sakramento forma

Svarbiausias pasikeitimas liturginėje reformoje yra susijęs su sakramentine formule¹⁶⁰. Maldos žodžiai tariami Ligonių patepimo metu: „Šiuo šventu Patepimu ir savo didžiu gailestingumu tepadedu tau Viešpats Šventosios Dvasios malone; Kad tave iš nuodėmių išlaisvintą, išganytą ir

¹⁵³ KBK 1517.

¹⁵⁴ Ligonių patepimo apeigos ir pastoracijos gairės. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2005. 80.

¹⁵⁵ Ligonių patepimo apeigos ir pastoracijos gairės. Ten pat. 66.

¹⁵⁶ *Krokowiak C.* Nowy obrzęd sakramentu chorych // *Collectanea theologica.* Varsaviae. 1975. Nr. 1. P. 78.

¹⁵⁷ Ligonių patepimo apeigos ir pastoracijos gairės. Ten pat. 20.

¹⁵⁸ Ten pat. 22

¹⁵⁹ *Krokowiak C.* Ten pat. P. 79.; Ligonių patepimo apeigos ir pastoracijos gairės. Ten pat. 75a.

¹⁶⁰ *Krokowiak C.* Ten pat. P. 79.

negalią maloningai palengvintų¹⁶¹. Ši nauja sakramentinė formulė savyje talpina keletą elementų, kurie yra nuo seno susiję su Ligonių patepimu. Galima išskirti keturis elementus.

a) „Šiuo šventu Patepimu ir savo didžiu gailestingumu“ – čia yra perkelta iš ankstesnės potridentinės formulės ir nurodoma į patepimo faktą ir šventą veiksma, bei ryšį su Jo gailestingumu.

b) „Tepadeda tau Viešpats Šventosios Dvasios malone“ – iškeliamą teologinę mintį, buvusi jau senovinėje formulėje bei Tridento Susirinkimo mokyme. Čia kalbama apie išganingą pagalbą, apimančią žmogų visoje jo egzistencijoje¹⁶².

c) „Kad tave iš nuodėmių išlaisvintą“ – siejasi su Jokūbo laišku¹⁶³.

d) „Išganytų ir negalią maloningai palengvintų“ – pamatome Jokūbo laiško (5,15) aidą.

Trečioje formulės dalyje (c) kalbama apie Patepimo sąsają su atgaila – nuodėmių atleidimas, apie kurį apaštalas Jokūbas kalba sąlyginai. Formulės tekste galima pamatyti tam tikrą lankstumą, kada nesprenžiamą, ar ligoniui reikia atleidimo ir nekeliomos sąlygos¹⁶⁴.

Galima pamatyti, kad senosiose apeigose buvo kalbama apie pagydymą vien tik antraeilėse maldose, o sakramentinė formulė koncentravosi išimtinai į nuodėmių atleidimą. Naujose apeigose yra atvirkesčiai. Nauja sakramentinė formulė išreiškia ir išpildo esminę teologinę reikšmę. Tai pastebima ir aliejaus šventinimo maldoje, o antraeilės maldos turi papildomąjį charakterį¹⁶⁵.

3.2.7. Ligonių sakramento vaisiai

Pirmoji šio sakramento malonė yra paguoda, ramybė, drąsa, padedanti nugalėti ligos ar senatvės sunkumus. Ši malonė yra ateinanti iš Šventosios Dvasios, kuri atnaujina pasitikėjimą ir tikėjimą Dievu ir stiprina kovai su gundymais.

Kita malonė – susivienijimas su Kristaus kančia. Ligonio kančia yra pašventinama, kad ji duotų vaisių. Kentėjimas įgyja naują prasmę. Tai dalyvavimas išganomajame Jėzaus darbe.

Ligonis, priimdamas šį sakramentą, prisideda prie Bažnyčios pašventinimo.

Nuodėmių atleidimas, jei ligonis jo negalėjo gauti Atgailos sakramentu.

Sveikatos atgavimas, jeigu tai naudinga sielos išganymui.

Ligonių sakramentas yra iškeliaujančiųjų sakramentas. Jis užbaigia tai, ką pradėjo krikštas – supanašėti su mirusiu ir prisikėlusiu Kristumi¹⁶⁶.

¹⁶¹ Ligonių patepimo apeigos ir pastoracijos gairės. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2005. 76.

¹⁶² Ligonių patepimo apeigos ir pastoracijos gairės. Ten pat. 6.

¹⁶³ *Krokowiak C.* Nowy obrzęd sakramentu chorych // *Collectanea theologica.* Varsaviae. 1975. Nr. 1. P. 80.

¹⁶⁴ *Mokrzycki B.* Nowe obrzędy namaszczenia chorych jako problem katechetyczno-homiletyczny // *Collectanea theologica.* Varsaviae. 1975. Nr. 2. P. 131.

¹⁶⁵ *Mokrzycki B.* Ten pat. P. 131.

¹⁶⁶ KBK 1520-1523.

3.3. Ligonių sakramento apeigų komentaras

Naujasis apeigyvas kviečia, jei tik įmanoma, atlikti pilnas sakramento teikimo apeigas. Šioje dalyje trumpai peržvelgsime kai kuriuos Ligonių sakramento teikimo apeigų momentus, gestus. Visi šie regimi ženklai padeda atskleisti ir gauti Šventosios Dvasios malonę, kuri suteikia galimybę žmogui pasveikti, pasitikėti Dievu, įveikti piktojo pagundas bei mirties baimę, drąsiai iškęsti blogį bei su juo kovoti ir net atgauti sveikatą. Atleidžiamos ligoniui nuodėmės ir atbaigia krikščioniškąją atgailą¹⁶⁷.

Apeigų struktūra yra panaši į šv. Mišių šventimo ar kitų sakramentų struktūrą. Ji susideda iš tokių dalių: pradžia, skaitinys, maldavimai – Žodžio liturgija, centras – rankų uždėjimas ir pašventinimas ligonių aliejaus (arba dėkojama už aliejų, jei naudojamas vyskupo pašventintas), patepimas, pabaiga¹⁶⁸.

Reikia nepamiršti įvairių skirtingų situacijų, kada yra lankomas ligonis. Apeigyne yra galimybė naudotis įvairiais tekstais, kurie skirti ypatingoms būklėms: senatvei, gyvybės pavojaus akimirakai, esančiam agonijoje. Tai leidžia dar labiau žmogų paruošti, jį apšviesti.

Dalyvaujančiųjų susirinkimas

Tai jau buvo aptarta ankstesniame poskyryje apie artimųjų ar kitų bendruomenės narių susirinkimo svarbą būti šalia ligonio. Šventime dalyvaujantieji pabrėžia ryšį su sergančiu ar sergančiais. Juk jie yra gyvi bendruomenės nariai. Net tada, kai sakramentas teikiamas vienam ligoniui, prasminga, kad dalyvautų šeimos nariai, artimieji, kaimynai. Taip ligonis pajunta, kad jis nėra vienišas, apleistas savo kovoje, kad ir tokiu sunkiu momentu su juo yra visa Bažnyčia, kurią atstovauja šie žmonės. Kita vertus, mūsų kenčiantys broliai ir seserys mums visiems atskleidžia Dievo veidą, nes jie yra ypatingu būdu sujungti su ant kryžiaus mirusio ir prisikėlusio Kristaus slėpiniu¹⁶⁹.

Reikia nepamiršti, kad kunigas turi sužinoti, kokia yra ligonio padėtis. Atvykstant ne į ligonio namus, bet į ligoninę ar slaugos įstaigą, reikia atkreipti dėmesį ir į kitus ligonius, gerbiant jų įsitikinimus arba atsižvelgiant į sveikatos būklę¹⁷⁰.

Kunigo pasveikinimas ir pašlakstymas.

Pradžioje kunigas pasveikina ligonį, šeimos narius. Svarbu atsižvelgti į artimųjų ir ligonio pageidavimus, prašymus. Taip pat prieš pradėdant apeigas reikia kunigui pirmiausia prieiti

¹⁶⁷ Kazlauskas A. Ligonių Liturgija // Artuma. 2006. Nr. 6. P. 11.

¹⁶⁸ Adolf A. Grundriß Liturgie, Leipzig. 1989 P. 181.

¹⁶⁹ Virbalas L. Teatitolina visokius skausmus // <http://www.skrynia.lt/biblioteka/ligoniu-patep.rtf>. 2009-12-03

¹⁷⁰ Mokrzycki B. Nowe obrzędy namaszczenia chorych jako problem katechetyczno-homiletyczny // Collectanea theologica. Varsaviae. 1975. Nr. 2. P. 126.

žmogiškai ir parodyti jam dėmesingumą, jei galima jį ir pakalbinti¹⁷¹. Kunigas ypatingai turi atkreipti dėmesį į sergantįjį, į ligos sunkumą. Jis vandens apšlakstymu primena krikšto vandenį, kada Kristus mums padovanojo naują gyvenimą. Per Jo mirtį ir Jo prisikėlimą esame išlaisvinti¹⁷². Be krikšto priminimo galime išvelgti ir tai, kad šis simbolinis gestas yra aptinkamas daugelyje religijų. Vanduo turi ne tik nuplovimo reikšmę, bet ir atgaivinimą, gyvybės suteikimo elementą. Krikščioniškoje perspektyvoje tai yra ir eschatologinė viltis¹⁷³.

Išpažinties klausymas ir gailėsčio aktas

Gailėsčio aktas gali būti prieš arba po Šv. Rašto ištraukos. Jeigu ligonis nebuvo išpažinties ir jos nori, tai gali atlikti prieš skaitinį arba po skaitinio. Tačiau artimieji tada turi palikti kambarį, kuriame yra ligonis¹⁷⁴.

Dievo Žodžio skaitymas

Dievo Žodžio skaitymas ir sakramentas sudaro neišskiriamą artumą. Kristaus žodžiai, apaštalų liudijimas sužadina ligonio ir bendruomenės tikėjimą prašyti iš Viešpaties Jo Dvasios jėgos¹⁷⁵. Galima sakyti Dievo žodis yra kuriantis, statantis ir gaivinantis tikėjimą¹⁷⁶. Skaitinys privalo ligonį sustiprinti ir leisti patirti padaršinimą Dievo artumui. Parenkant skaitinį, reikia atkreipti dėmesį į tikinčiojo gyvenimą ir jo situaciją. Jei ligonis bemirštantis, parenkami tinkami skaitiniai. Jei ligonis negali susitaikyti su savo likimu, galbūt jis geriau gali atrasti pagalbą Jobo knygoje (žr. Job 19,23-27a), negu, pavyzdžiui, girdėdamas Naujajame Testamente gydantį Jėzų. Galima skaityti vieną Senojo Testamento, kitą Naujojo testamento skaitinį. gerai padaryti trumpą paaiškinimą, ką reiškia tas skaitinys ir tai gali vykti pokalbio forma¹⁷⁷.

Maldavimai

Jei ligonis nori, gali savo esamoje dabartinėje situacijoje išsakyti asmeninius maldavimus. Reikia kreipti žvilgsnį į visus sergančius ir kenčiančius. Per tai subręsta mintis, kad ši ligonio kančia nėra beprasmė, kaip ir Jėzaus kančia. Visuotinė malda veda į pasiruošimą priimti sakramentą. Jeigu ši malda būtų daroma po patepimo, tai ji stiprina tikėjimą.

¹⁷¹ Mokrzycki B. Nowe obrzędy namaszczenia chorych jako problem katechetyczno-homiletyny // Collectanea theologica. Varsaviae. 1975. Nr. 2. P. 126.

¹⁷² Heilssorge fur die Kranken. Zurich. 1980. P. 94.

¹⁷³ Adolf A. Grundriß Liturgie, Leipzig. 1989 P. 181.

¹⁷⁴ Heilssorge fur die Kranken. Ten pat. P. 94.

¹⁷⁵ KBK 1518.

¹⁷⁶ Mokrzycki B. Nowe obrzędy namaszczenia chorych jako problem katechetyczno-homiletyny // Collectanea theologica. Varsaviae. 1975. Nr. 2. P. 129.

¹⁷⁷ Heilssorge fur die Kranken. Ten pat. P. 94.

Rankų uždėjimas

Visiškai silpni pacientai šį žmogišką gestą gali priimti kaip apsaugojimo, palaiminimo ženklą ir kaip vienybės patirtį, kad tu nesi vienas. Ligonis gali suprasti, kad nėra atstumtas iš bendruomenės tarpo, bet yra reikalingas savo tikinčiųjų bendruomenei. Jei kunigas mato, kad ligonis nesupranta ir nesuvokia, kam tos rankos uždėtos, gali sakyti palydimuosius žodžius: „Kaip Jėzus dažnai ligoniams uždėdavo rankas, taip aš dabar rankas uždėdu ant tavęs. Tegu Kristus apsaugo ir stiprina tave tavo ligoje“.

Tradicinis rankų uždėjimas sugrįžo 1925 m., bet naujajame apeigyne nėra pabrėžiamas šios apeigos reikšmingumas. Senosiose apeigose šis gestas ir malda turėjo egzorcizmo funkciją¹⁷⁸. Apeiga atliekama tylomis, kaip esminė ir integrali sakramento dalis, prisimenant Jokūbo laiško žodžius¹⁷⁹.

Kunigas turi rankas uždėti ne per atstumą, bet realiai¹⁸⁰. Šį gestą Šv. Rašte matome simbolizuojantį Šventosios Dvasios pagalba patiriamą jėgą, galybę, malonę, gydymą ir atleidimą. Rankų uždėjimas, kaip ir tuose palydimuosiuose žodžiuose, primena Jėzų ir apaštalus, kurie gydėdami dėjo rankas. Čia galima atrasti ir tam tikrą psichologinę ženklų jėgą, kuri išreiškia tam tikrą priklausomybę. Tu esi priimamas toks, koks esi, ir apsaugojamas, ir tuo pačiu gauni pagūdą. Tai pirminis Bažnyčios ženklas gydymo tarnystėje. Šis ženklas ligoniui yra labai suprantamas ir aiškus. Rankų uždėjimas vyksta Jėzaus vardu. Kunigas, uždėdamas rankas, įkūnija Kristaus asmenį ir per jį veikia Kristus (žr. Lk 4,40). Taip žadinamas pasitikėjimas Jėzuj¹⁸¹. Tai yra ženklas, jog Jėzaus veikime yra tai, ko negalima išreikšti žmogiškais žodžiais, bet tai galima parodyti per „nebylų“ veiksmą.

Galima rankų uždėjimo apeigą interpretuoti ne vien tik kaip gydančios ir stiprinančios paramos gestą, bet kaip ir kenčiančiojo, mirštančiojo siuntimo išraišką. Juk pakrikštytasis į mirtį turi žiūrėti, kaip į jau nugalėtą, ir gyventi prisikėlimo malonėje.

Jei ligonių sakramentas teikiamas daugeliui, tai rankų uždėjimas turi būti daromas kiekvienam atskirai.

¹⁷⁸ Romos katalikų apeigynas Lietuvos vyskupijoms. I. Vilnius-Kaunas. 1966. P. 93-94. (Vardan Dievo: Tėvo, ir Sūnaus, ir Šventosios Dvasios, man uždėdamas rankas ir meldžiant garbingąją, šventąją Dievo Gimdytoją Mergelę Mariją bei jos nekaltąjį sužadėtinį Juozapą, šventuosius angelus, arkangelus, patriarchus, pranašus, apaštalus, kankinius, išpažinėjus, mergeles ir visus šventuosius, teišnyksta tavyje piktosios dvasios įtaka. Amen.).

¹⁷⁹ Kajackas A. Bažnyčia liturgijoje. Kaunas: Lietuvos katechetikos centras. 1998. P. 268

¹⁸⁰ Heilssorge für die Kranken. Zurich. 1980. P. 133.

¹⁸¹ Adolf A. Grundriß Liturgie. Leipzig. 1989. P. 182.

Padėkos malda už aliejų (aliejaus pašventinimas)

Jei kunigas naudoja Didįjį ketvirtadienį vyskupo konsekruotą aliejų, tai prieš patepimą kalbama padėkos malda ištiesus rankas virš aliejaus. Čia panašiai kaip žydiška Beraka (plačiaja prasme – laiminti, palaiminti). Kunigo padėkos maldoje atsiskleidžia aliejaus prasmė. Jis turi mažinti skausmą, padėti ir gydyti. Tai yra ženklas ir priemonė, per kurią Kristus nori išreikšti savo artumą su ligoniu. Tai yra Dvasios malonė, gydymas, viltis ir džiaugsmas¹⁸². Iš pastoracinio taško padėkos malda priartina prie sakramentinių ženklų iškalbingumo ir suteikia progą pasimelsti dėkojimo dvasioje dėl vykstančio Viešpaties išganymo suprantamu mums sakramentiniuose ženkluose¹⁸³.

Patepimas šventais aliejais ir patepimo vietos

Kunigas ligoniui prašo to, kas jam labiausiai reikalinga: dvasios ir kūno sveikatos, nuodėmių atleidimo, stiprybės. Paprastai tepama ligonio kakta ir delnai. Kakta primena žmogaus sugebėjimą mąstyti, planuoti. Rankomis žmogus dirba, keičia pasaulį, kuria. Taigi šios dvi kūno dalys atstovauja visą žmogų¹⁸⁴. Čia prisiminkime laišką Jokūbui: „tikėjimo malda jį išgelbės“. Paskutinėje maldoje dar kartą pabrėžiama, kas įvyksta šių apeigų šventime: tikėjimo šventimas¹⁸⁵.

Jei ligonio sveikatos būklė neleidžia patepti šių dviejų vietų, tada galima patepti bet kurią kitą sveiką kūno vietą ar dalį.

Malda po patepimo

Malda po patepimo yra prašymas pasitikėjimo ir tikėjimo, kad Dievo pagalba yra veiksminga¹⁸⁶. Prašymo charakteris dėl suteikto sakramento veiksmingumo tai pasveikimas iš ligos, ar sielos, kūno skausmų pašalinimas, nuodėmių atleidimas, sugrįžimas prie savo gyvenimo uždavinių¹⁸⁷ ir t.t. Panašų pobūdį turi kitos maldos, kurias galima pasirinkti esant skirtingoms situacijoms. Kiek kitokios maldos yra mirštančiajam, kenčiančiam agonijoje¹⁸⁸.

Tėve mūsų

Integrali sakramentų, šv. Mišių malda, kurioje išsakome savo prašymus Dievui. Palaikome su Juo santykį ir parodome, kad esame Jo vaikai.

¹⁸² Adolf A. Grundriß Liturgie, Leipzig. 1989. P. 183.

¹⁸³ Mokrzycki B. Nowe obrzędy namaszczenia chorych jako problem katechetyczno-homiletyny // Collectanea theologica. Varsaviae. 1975. Nr. 2. P. 129.

¹⁸⁴ Virbalas L. Teatitolina visokius skausmus // <http://www.skrynia.lt/biblioteka/ligoniu-patep.rtf>. 2009-12-03.

¹⁸⁵ Heilssorge für die Kranken. Zurich. 1980. P. 134.

¹⁸⁶ Heilssorge für die Kranken. Ten pat. P. 98.

¹⁸⁷ Ligonų patepimo apeigos ir pastoracijos gairės. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2005. 77.

¹⁸⁸ Ligonų patepimo apeigos ir pastoracijos gairės. Ten pat. 244-245.

Apeigų pabaigos palaiminimas

Ligonio palaiminimas susideda iš kelių kreipinių, kada po kiekvieno yra atsakoma „Amen“¹⁸⁹. Palaiminimo esmė yra Dievo artumas ir pagalba ligoniui kasdienybėje¹⁹⁰.

3.3.1. Ligonų patepimo teikimas per šv. Mišias

Ligonų patepimo teikimas per šv. Mišias ypatingai nesiskiria nuo įprastinių apeigų ne šv. Mišių metu. Ligonų pasveikinimas turi būti padarytas prieš gailėsčio aktą ir jame turi atsispindėti Kristaus rūpestis ligoniais, bei atskleisti jų vietą ir užduotis Dievo Tautos bendruomenėje¹⁹¹. Tačiau tokiose šv. Mišiose turi būti paruošta homilija, kuri paaiškintų žmogaus kentėjimą Išganymo istorijoje ir Ligonų patepimo sakramento reikšmę¹⁹². Šio sakramento teikimas prasideda po homilijos, kreipiantis į susirinkusiuosius visuotine malda. Po to seka rankų uždėjimas visiems susirinkusiems ligoniams ir tai gali atlikti visi dalyvaujantys kunigai¹⁹³. Ligonų patepimo metu galima giedoti, tačiau tariama Ligonų patepimo formulė bent kartą turi būti perskaityta girdint visiems susirinkusiesiems. Visas maldas kalba tik pagrindinis celebrantas. Prieš šv. Mišias reikia sudaryti sąlygas, kad ligoniai galėtų priėti Atgailos sakramento¹⁹⁴.

Per šv. Mišias kunigas turi vilkėti baltos spalvos liturginiu drabužiu ir celebruoti šv. Mišias specialiai už ligonius¹⁹⁵. Leidus vietos ordinarui šv. Mišios gali būti švenčiamos ne tik bažnyčioje, bet ir ligonio namuose¹⁹⁶. Advento, gavėnios, Velykų laiku, Pelenų trečiadienį ir visą Didžiąją savaitę yra švenčiamos tos dienos šv. Mišios. Ligonai ir dalyvaujantieji tokiose šv. Mišiose Komuniją gali priimti abiem pavidalais¹⁹⁷.

Norime pastebėti, kad JAV 1983 m. išleistame apeigyne *Pastoral Care of the Sick Rites of Anointing and Viaticum* atrasime rasime skyrių, kur yra išskirtos apeigos su visais teksta su šv. Mišias¹⁹⁸. To, deja, nerasime lietuviškame 2005 m. Ligonų patepimo apeigyne.

3.4. Šiandieninis ligos aiškinimas

Norint reabilituoti Ligonų sakramentą ir sugrąžinti kaip įprastą Bažnyčios praktiką, teikiant jį ligoniams ir pagyvenusiesiems žmonėms, o ne vien tik mirštantiesiems, pirmiausia reikia

¹⁸⁹ Ligonų patepimo apeigos ir pastoracijos gairės. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2005. 79.

¹⁹⁰ Krokowiak C. Nowy obrzęd sakramentu chorych // Collectanea theologica. Varsaviae. 1975. Nr. 1. P. 81.

¹⁹¹ Krokowiak C. Ten pat.. P. 82.

¹⁹² Mokrzycki B. Nowe obrzędy namaszczenia chorych jako problem katechetyczno-homiletyczny // Collectanea theologica. Varsaviae. 1975. Nr. 2.. P. 128.

¹⁹³ Mokrzycki B. Ten pat. P. 128.

¹⁹⁴ Krokowiak C. Ten pat. P. 82.

¹⁹⁵ Ligonų patepimo apeigos ir pastoracijos gairės. Ten pat. 81.

¹⁹⁶ Ten pat. 80.

¹⁹⁷ Ten pat. 81-82.

¹⁹⁸ Pastoral Care of the Sick Rites of Anointing and Viaticum. New York: Catholic Book Publishing CO. 1983. 131-148.

leisti žmonėms pažinti Šventojo Rašto pagrindus, kur kalbama apie ligą¹⁹⁹. Tuomet geriau suvoktume Jėzaus žvilgsnį į ligą ir ligonius.

Ligonių sakramentas yra skirtas ligoniams, bet tai nereiškia gyvenimo pabaigos. Liga yra priminimas, mūsų mirtingumo ženklas. Visa tai neišvengiamai priverčia kenčiantį žmogų apmąstyti tikėjimo klausimus, asmeninį santykį su Dievu esamoje situacijoje. Kylantys gyvenimo klausimai ir tuo pačiu ateinanti paguoda esamoje kančioje skatina teikti užuojautą, paramą. Ligonių patepimas – tai išraiška tikėjimo ir vilties Dieve. Per fizinę ryšį galima išgyventi, kad tai ne tik simbolis, bet ir gydo. Šiame bendrystės per ligą išpažinime galime tikėtis lemiamo išganymo iš Dievo Tėvo per Sūnų Šventojoje Dvasioje, kurių veikimo prašome šiame sakramento teikime²⁰⁰.

Teologinis ligos pažinimas – tai vienas iš svarbių pastoracijos darbų. Šiandieninį žmogų reikia kreipti į teologinę refleksiją. Jį reikia jautrinti saviems pergyvenimams, paruošti galimai savo ateities ligai. Todėl ir sakramento prasmės aiškinimas yra labai svarbus, tam turi būti skirtas dėmesys katechizuojant²⁰¹. Tai kryptingas darbas, kur reikia ieškoti atsakymų į daugelį iškylančių egzistencinių klausimų, kaip blogio problema, asmeninės kančios, gyvenimo prasmės, savo tikslo atradimo ir t.t. Ieškoti atsakymų į tokius klausimus, kai visas žmogus suserga (juk liga žmogų paliečia ne tik fiziškai, bet apima visą), dažnai būna per vėlu, nes tam buvo nesiruošiama²⁰².

Liga yra kasdienė patirtis, todėl jos nereikia įrodinėti. Kiekvieną žmogų ji gali pasiekti, kiekvienam ligoniui reikia pagalbos. Bažnyčios globa išsiplėtusi į visą žmogaus gyvenimą, nes svarbiausiais žmogaus gyvenimo etapais visada būna kokia nors sakramentinė pagalba. Žmogaus susidūrimas su liga arba senatve turi tam rezervuotą ypatingą pastiprinimą²⁰³.

3.4.1. Šiuolaikinis žmogus ir liga

Ar šiandienos žmogus yra pajėgus stebėti ligą tikėjimo erdvėje? Į tai atsakyti nėra lengva. Galima pastebėti kiek yra gyvenimas pasikeitęs, ypač ligonių globos srityje. Juk seniau paprastai žmogus ligą išgyvendavo šeimos namuose, apsuptas artimųjų. Įvairių struktūrų išsivystymas, naujos visuomenės globos sistemos, specializacijos pačioje medicinoje padarė, kad liga dažniausiai sutapatinama su uždara gydymo sistema, kur ligonis yra atskirtas nuo šeimos. Šiandienos visuomenė linkusi atmesti sampratą, refleksiją apie aukštesnę ligos vertę religinėje plotmėje. Esami sukurti gydymo būdai dažnai ligonį izoliuoja tam tikromis sienomis, uždaro į rezervatą, kur dažnai yra slepiama tiesa apie jo būklę²⁰⁴. Šioje vietoje nėra peiktini XXI a. medicininiai pasiekimai, net yra daug gerų pavyzdžių, kur ligoniui suteikiamos tinkamos sąlygos, bet tai yra tik maža dalis. Dažnai

¹⁹⁹ *Stefanski J.* Właściwe rozumienie i stosowanie Sakramentu Chorych // *Atenum kapłańskie* Nr. 416. P. 337.

²⁰⁰ *Vorglimler H.* *Sacramental theology.* Minnesota. 1992. P. 234-235.

²⁰¹ *Ligonių patepimo apeigos ir pastoracijos gairės.* Vilnius. 2005. 13

²⁰² *Stefanski J.* Ten pat. P. 337.

²⁰³ *Ligonių patepimo apeigos ir pastoracijos gairės.* Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2005. 11.

²⁰⁴ *Stefanski J.* Ten pat. P. 338.

vis dėlto nėra tam tikros ligos humanizacijos ir gydant yra pamiršamas ar nepastebimas visas žmogus. Kova su liga nėra tik tam tikros technikos, gabumų pritaikymas. Medicina tai pastebi, nes, kovojant su liga vien tik šiomis priemonėmis, ji ne visada pajėgi kovoti ar įveikti ligą.

3.4.2 Bažnyčios kalba šiandienos žmogui ligos akivaizdoje

Bažnyčia šiandienos žmogui kalba, kad liga turi savo „teologiją“, savo dvasinį, vidinį išmatavimą. Paprasčiausia, turi savo „dvasingumą“. Medicinos pažanga ir priemonės nepajėgs padėti žmogui, jei tik bus žiūrima į fizinę žmogaus dalį – kūną²⁰⁵. Kovojant su liga visomis žmoniškoms priemonėmis, norint grąžinti sveikatą, negalima pamiršti, kad liga turi ir išganomąjį matmenį. Liga, kančia reikalauja ir tikėjimo atsakymų – tai yra išbandymas meilės Dievui Tėvui, nepaisant, kad ir kiek tai reikalauja ar viršija galimybes (kantrybę)²⁰⁶. Prisiminkime ligos prasmę Biblijos pasaulyje. Senojo Testamento ligos vizija susieta su blogiu, su Dievo bausme²⁰⁷.

Bažnyčia po Vatikano II Susirinkimo ligonį kviečia ir maldų tekstais savo kančias jungti su Kristaus kančiomis²⁰⁸. Pabrėžiamas krikščionio tikėjimas kaip *configuratio* – supanašėjimas tam tikra proporcija į Kristaus kančią. Kryžiaus teologijoje ir ištikimybėje kryžiui, Jo išganomojoje galioje. Galima rasti ir vienintelį atsakymą, kad iš to kyla ir antgamtinė dieviška pagalba²⁰⁹. Didžio vienišumo minutėse ir abejonėse, kurias išgyvena sergantis žmogus, jei atsiduoda Dievo Tėvo globai ir žvelgia į kenčiantį ant kryžiaus Kristų, prašo Šventosios Dvasios pagalbos, visada atras tame prasmę. Tokio požiūrio reikia šiandieniam žmogui ir jo noro priimti Ligonų sakramentą.

Bažnyčia kviečia suprasti ir tai, kad kiekvienam Jos nariui reikia gailėtis dėl savo nuodėmingo gyvenimo. Nepaneikime ir tos tiesos, kad liga yra tas įsikūnijęs egzistavimas, kuris neretai parodo nuodėmingąją dalį, siejasi su ja. Todėl šis sakramentas kreipia žmogų į išganomąją patirtį. Jėzus nugalėjo blogį savo mirtimi ir prisikėlimu. Šis sakramentas – tai būdas, kuriuo Bažnyčia, galima sakyti, Kristaus vardu daro „spaudimą“ blogiui²¹⁰.

3.4.2.1 Popiežiaus Jono Pauliaus II pasisakymai apie ligą, ligonius ir kančią

Nereikia pro akis praleisti popiežiaus Jono Pauliaus II minčių apie ligą ir ligonius. Juk jo paskelbimu pasaulis kasmet švenčia Ligonų dieną. Jo įvairiuose laiškuose, kalbose, susitinkant su įvairių sričių medicinos darbuotojais, galime pamatyti, kad jis nebuvo abejingas pasaulyje

²⁰⁵ Ligonų patepimo apeigos ir pastoracijos gairės. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2005. 4. (Ne tik ligonis privalo kovoti prieš negalę, bet ir gydytojai bei visi, tam tikru būdu pasišventę ligonių slaugai, turi būti rūpestingi savo veikloje, pasitarnaudami ligonių dvasiniam bei kūniškam palengvinimui. Vykdydami Kristaus žodžius, kuriais jis liepė lankyti ligonius, jie tai atlieka, juos lankydami. Šiais žodžiais jis patikėjo gydytojams bei slaugytojams visą žmogų, kad padėtų kūno reikaluose ir suteiktų dvasinės paramos).

²⁰⁶ *Stefanski J.* Właściwe rozumienie i stosowanie Sakramentu Chorych // *Atenum kapłańskie* Nr. 416. P. 339.

²⁰⁷ Žiūrėti I skyrių.

²⁰⁸ Ligonų patepimo apeigos ir pastoracijos gairės. Ten pat. 6-7.

²⁰⁹ *Stefanski J.* Ten pat. P. 340.

²¹⁰ *Empereur J.L.* Prophetic anointing. Wilmington. 1982. P. 98.

iškylančioms problemoms, susijusioms su gyvybe, senu ir ligotu žmogumi. Žvelgiant į Ligonių dienai skirtus laiškus matome gyvą raginimą ligoje esančiam žmogui neprarasti vilties ir pasitikėjimo Dievu. Kvietimas nepasiduoti tai „pagundai laikyti skausmą vien neigiama patirtimi ir galbūt net suabejoti Dievo gerumu“²¹¹. Anot popiežiaus Jono Pauliaus II, „žmonija atranda naują savo kančios matmenį: užuot buvusi žlugimu, ji atsiskleidžia kaip proga liudyti tikėjimą ir meilę“²¹². Šiandienos visuomenė, kuri savo gerovę grindžia tik pelnu, našumu, o ligą ir kančią nori išstumti, paneigti, bet tas neįmanoma, tai ima ir pakeičia iliuzija, kad mokslo ir technikos pagalba galima viską įveikti. Bet liga ir kančia visada liks išbandymu žmogaus protui ir tik Kristaus kryžiaus akivaizdoje visa tai įgauna kitokią prasmę, galimybę įsijungti į dieviškąją išganymo planą²¹³.

Savo žemiškoje kelionėje žmogus turi eiti kančios keliu, todėl pati Bažnyčia privalo sutikti tokį žmogų būtent šiame kelyje. „Šiame susitikime žmogus tampa Bažnyčios keliu; ir šis kelias – vienas iš svarbiausių Jos kelių“²¹⁴. Kad ir kiek medicina bei gydymas tobulėtų jis iki galo negali paaiškinti, nei įveikti. Viso to paaiškinimas ir pažinimas glūdi ne vien tik fiziniame lygmenyje, bet peržengus šią ribą. Tikėjimas kviečia šioje vietoje žvelgti į Kristų, o krikščioniškas atsakas į skausmą ir ligą nėra pasyvus, bet kiekvieną raginanti dalintis artimo meile²¹⁵.

Apibendrinimas

Matome, kad Vatikano II Susirinkimas labai kategoriškai kirto per įsisenėjusią tradiciją Ligonių sakramentą vadinti „Paskutiniu patepimu“. Galima pamatyti ir tai, kad iš čia susiformavo kompleksas, kuris kviečia net neišdrįsti kalbėti apie tai apeigyne, kad vėl nekiltų neteisinga šio sakramento samprata. Kitas svarbus dalykas, atnaujinant šio sakramento sampratą, yra kvietimas jį švęsti bendruomenėje ir taip išryškinti visų tikinčiųjų narystę ir buvimą Bažnyčioje, vieniems kitus palaikant malda, pagalba, paguoda. Ligonių patepimo apeigose galima integraliai įtraukti tikinčiuosius, jiems leidžiant skaityti Dievo Žodį ar melstis visuotinėje maldoje. Vatikano II Susirinkimas parodo, kad sakramento šventimas tai nėra mechaniškas apeigų atlikimas, nėra visko įrėminimas į tam tikrą raidę, bet yra gyvas ir sąmoningas šventimas, kurio vadovas yra kunigas, veikiantis Kristaus vardu. Ligonį Bažnyčia kviečia jungtis ir vienytis savo kančioje ir ligoje su Kristaus Velykine paslaptimi. Jo liga, tai ne bausmės, apleidimo ženklas, bet tai kasdienė patirtis,

²¹¹ Jonas Paulius II. Laiškas Pasaulinei ligonių dienai 1997 m. // <http://www.lcn.lt/bzinios/bz9702/702pop1.html>. 2010 05 16. 4.

²¹² Jonas Paulius II. Laiškas Pasaulinei ligonių dienai 1997 m. Ten pat. 4.

²¹³ Ten pat.

²¹⁴ Jonas Paulius II. Apaštališkasis laiškas apie krikščioniškąją žmogiškosios kančios prasmę *Salvifici Doloris* // http://www.lcn.lt/b_dokumentai/ap_laiskai/salvifici_doloris.html. 2010 05 16. 3.

²¹⁵ Jonas Paulius II. Laiškas Pasaulinei ligonių dienai 2002 m. // <http://www.lcn.lt/bzinios/bz0201/201pop.html>. 2010 05 16. 2.

realija, su kuria turi susitikti. Viešpats eina šalia ir palydi net ir sunkiausiais dvasinių ir kūniškų kančių išbandymo momentais, kur jau joks žmogus negali padėti. Savo gydančiu veikimu Ligonų patepimo sakramentas išreiškia, kad Viešpaties artumas peržengia žmogiškos pagalbos galimybių ribas bei pačią ligos situaciją ūima į visai kitą lygmenį.

4. LIGONIŲ SAKRAMENTO ŠVENTIMO TENDENCIJOS

4.1. Ligonų sakramento šventimo gėria

Ligos prigimtis yra tokia, kad palaipsniui ji naikina, išsekvoja žmogaus gyvybinę energiją ir po kurio laiko tampa didele kliūtimi žmogaus dvasiniam augimui. Rimtos ligos atveju neišvengiamai didėja mirties tikimybė ir visa tai sukelia atsirandančius nuogastavimus dėl nežinomybės, prarandama buvimo prasmė. Vyksta nuolatinė konfrontacija su fiziniu išsiderinimu ir iškeliami klausimai apie žmogaus gyvenimo prasmę. Visa tai priveda prie to, kad gali trukdyti toliau artėti link Dievo²¹⁶.

Sunkios ligos sukeltos krizės akivaizdoje Ligonų patepimo teikimas reiškia išganymo skelbimą, bei atskleidimą gydymo platesnės prasmės perspektyvos. Ligonų patepimo sakramentas žmogų sustiprina ligos progreso akimirkoje ir leidžia eiti arčiau Dievo.

Teologija sujungė dvasinį patepimo poveikį su gydymu ir net sveikatos atgavimu. Dažnai dvasinis pagerėjimas paveikia gydymą ar bent jau pagreitina pasveikimą. Net ir tais atvejais, kada liga pasilieka, pirminis sakramento poveikis būna gaunamas. Kenčiantis asmuo yra kviečiamas iškęsti ligą, kad ši negalia negalėtų susilpninti jo santykio su Kristumi. Fizinis silpnumas negali sukelti jo dvasinio gyvenimo sutrikimo²¹⁷.

Jei mirtis yra sukeltos ligos rezultatas, tai Ligonų patepimas padeda asmeniui giliau įsitraukti į Velykinę paslaptį, suvienijant savo kentėjimus su Kristaus kančia ir jo mirtimi. Čia iškyla su krikštu ateinantis kvietimas, o greičiau net reikalavimas pasitikėti ir nesiremti vien į žmogiškojo gyvenimo galimybes, bet kaip tik sunkios ligos ir mirties akivaizdoje viskas igauna ypatingą reikšmę ir yra tam tikras patikrinimas. Kiekvienas žmogus, švėsdamas Ligonų sakramentą, atsiduria ties tam tikru laukimu, nes labai dažnai tikisi jaučiamų fizinių rezultatų: kokie padariniai atėjo su šio sakramento priėmimu. Todėl Ligonų patepimo sakramentas neturėtų būti apsuptas numanomos vilties ar laukimo, kad kažkas stebuklingo gali įvykti, net jei tikrai gali įvykti ar įvyksta pagerėjimas ir tam tikras poveikis²¹⁸. Šio sakramento vienas iš privalumų turėtų būti žmogaus tikėjimo pagilinimas ir net, galima sakyti, įvyksta tam tikra vidinė transformacija, juk esi paruoštas prisiliesti prie Kristaus Velykinės paslapties. Tuo pačiu „Ligonų patepimas baigia įvykdyti tai, ką buvo pradėjęs krikštas, - mus supanašina su mirusiu ir prisikėlusiu Kristumi“²¹⁹

Neatmeskime ir tos galimybės, kad su šio sakramento priėmimu gali įvykti ir tam tikri išgijimai, bet tai svarbu nepaversti tam tikru „mistiniu padariniu“. Todėl čia svarbus subtilus

²¹⁶ *Empereur J.L.* Prophetic anointing. Wilmington. 1982. P. 95.

²¹⁷ *Stefanski J.* Właściwe rozumienie i stosowanie Sakramentu Chorych // *Atenum kapłańskie* Nr. 416. P. 344.

²¹⁸ *Empereur J.L.* Ten pat. P. 97.

²¹⁹ KBK 1523.

bendradarbiavimas tarp kunigo ir gydytojų personalo, kad kiekvienas išgijimas būtų pamatuotas, koks kieno indėlis yra.

Kitas šio sakramento įnašas yra tas, kad jis atneša tam tikrą atperkamąją Kristaus tikrovę į pasenusio ar ligoto žmogaus gyvenimo realybę. Tai sakramentas, kuris rezervuotas būtent šiems žmonėms, o tai reiškia, kad kiekvienam žmogui, nes nuo to nė vienas negali pasislėpti.

4.2. Šiuolaikinės kultūros įtaka Ligonių sakramento šventimui

Šiandieninė visuomenė linkusi dažnai nueiti į tam tikrus kraštutinumus. Nepaisant to, kad yra pasiekta didelė pažanga ekonomikoje, mokslo ir kitose srityse, tačiau dažnai yra elgiamasi nemokšišškai, tamsiai ir brutaliai su žmogumi ir jo įvairiomis teisėmis. Šioje darbo perspektyvoje tai mintyje būtų turima liga, kančia. Mūsų visuomenė yra linkusi izoliuoti ligą nuo socialinio konteksto. Daug yra pasiekta medicinos pažangoje, slaugoje, farmacijoje, bet sykiu yra liga ir cenzūruojama. Nenorima jos matyti, ypač vengiama prisiliesti emocine prasme prie kenčiančio žmogaus. Iš to seka, kad sunkiai sergantys dažnai yra išvežami į tam tikras slaugos įstaigas ir pan. Čia nesu prieš profesionalią pagalbą ligoniui, bet turiu pasakyti, kad dažnai nenorima namuose turėti ligonį. Jis tampa lyg našta šiandienos skubančiai ir neturinčiai laiko šeimai, artimiesiems. Atsiranda baimė matyti, girdėti, kada kitas yra skausme, negalioje. Taigi dažniausiai nesiryžtama kalbėti apie nesveikatą ir visas gyvenimo vertingumas labiausiai išvelgiamas turimoje sveikatoje²²⁰.

Kitas požymis, turintis įtakos ligonių sielovadai ir Ligonių sakramento priėmimui, atsiradusi tikėjimo ir netikėjimo krizė. Tikėti – tai „nemadingas“, „nebereikalingas“ reikalas, tos pačios vertybės yra tapusios nebedeklaruojamomis žmogaus kasdieniame gyvenime. Žmogus tampa priklausomas nuo įvairiausių „izmų“ (materializmas, individualizmas ir t.t.), kurių siekis imti ir išsilaisvinti nuo priklausomybės Dievui, ko pasekmė dar didesnis paskendimas į nuodėmę ir civilizuotą tamsumą. Gyvenama tik dėl malonumo ir žmogus nutoldamas nuo Dievo, tampa pats sau tikslu. Lietuvoje tik apie 10 procentų save laikančiųjų tikinčiaisiais sekmadieniais dalyvauja šv. Mišiose ir praktikuoja sakramentus. Daug žmonių netiki krikščioniška gyvenimo prasme. Tai paskatina gyvenimas savo malonumui ir atmetimas to, kas neparanku ir nepatogu Bažnyčios mokyme. Ir galiausiai, viena iš drastiškesnių ateistinių formų yra abejingumas visiems religiniams klausimams²²¹.

Dar kita problema arba jų grandis, esanti šiandienos pasaulyje, yra „nepaprastai išaugusi ir sustiprėjusi grėsmė individų bei tautų gyvybei, labiausiai ten, kur gyvybė silpna ir beginklė“²²². Jau Vatikano II Susirinkimo dokumente aiškiai įvardijama, kokiais būdais yra kėsiniama į žmogaus

²²⁰ Corecco E. Kentėjimo prasmė // Artuma. 2000. Nr 10. P. 7.

²²¹ Liobikienė N. Tikėjimas – šeimos išlikimo ir stabilumo laidas // http://www.gyvybe.lt/uzgyvybe/20000708/uzg07-8_03.html. 2010 05 04.

²²² Jonas Paulius II. Enciklika Apie Žmogaus gyvybės vertę bei neliečiamumą *Evangelium Vitae* // http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/evangelium-vitae.html. 2010 05 04. 3.

gyvybę. Tie žiaurumai žaloja ne tik žmogaus kūną ar kankina dvasią, bet siekia pavergti pačią sielą. Tokie dalykai, kaip žmogžudystė, genocidas, abortas, eutanazija, apgalvota savižudybė, vergija, žmogaus grobimas ir t.t., yra žmogiškosios civilizacijos griovimas ir nuodijimas²²³.

Kokia viso to įtaka Ligonių sakramento praktikai? Mažėjant realiai praktikuojančiųjų skaičiui, mažėja ir šį sakramentą priimančiųjų kiekis. Jo nenorima priimti dar esant gyviems viduramžiškiems principams, kad kunigo pasikvietimas yra sutapatinimas su ligonio pasmerkimu mirčiai. O mirties priėmimas daugeliui yra tapęs svetimkūniu. Vaikiška samprata, kad aš esu amžinai jaunas, amžinai sveikas ir niekada nemirsiu. Liga – skaudi realybė, kurią reikia šalinti, iš ko gimsta norai įteisinti ir eutanaziją. Galima sakyti, kad daugeliui Ligonių sakramentas yra nežinomas, nežinoma jo prasmė ir vaisiai. Trūksta žinių, nėra su tuo susijusių katechezijų arba išskyla dar kitas požiūris, kad tai yra kažkas vos ne susiję su magija. Svarbu pripažinti, kad žmogaus savivoka apie tai, kas susiję su tikėjimu ir jo praktika, yra labai pažeidžiama ir sudarkoma. Tam tereikia, kad žmogus būtų paviršutiniškas, į daug ką žiūrėtų nebrandžiai ir taip jis automatiškai tampa nebesugebantis atsirinkti teisingo supratimo, kas yra susiję su tikėjimu, o kas ne.

4.2.1. Kunigo vaidmuo šiandieninėje aplinkoje

Tiek iš savo asmeninės patirties, tiek ir iš šiandieninio požiūrio, ateinančio iš daugelio šeimų, galima pamatyti, kad kunigo religinė pagalba dažnai yra suprantama, kaip greitas ir skubus sakramentų teikimas, kurio metu dažniausiai dvasininkui yra nepaliekama laiko pokalbiui su ligoniu. Dėl to viskas yra tempinama iki paskutinės akimirkos, kada net su ligoniu nebėra galimybės pasikalbėti, nes jis yra sunkioje būklėje, bemirštantis²²⁴. Artimieji dažnai mano, kad kunigo atliekamos apeigos, pasakyti žodžiai ligonį gali tik dar labiau išgąsdinti ir prislėgti. Išaugus medicinos pažangai, į kunigą, teikiantį ligoniui sakramentus, kartais netgi žiūrima kaip į niekuo negalintį padėti pašalietį. Šiuolaikinio žmogaus mąstymas tapęs toks, kad visos viltys yra sudedamos į medicininę pagalbą, o kunigas pakviečiamas dažniausiai tik tuomet, kai niekuo ligoniui jau nebegalima padėti, ir tampa tik tam tikru formalumu, kažkokia „tradicija“, o kartais net žiūrima į kunigo atliekamus veiksmus, lyg galinčius sukelti maginį poveikį²²⁵.

Nepaisant visų išskylančių sunkumų šiandieninėje visuomenėje kunigas santykiyje su ligoniais turi vykdyti savo pašaukimą. Galima išskirti keturis vaidmenis, kuriuos dvasininkas santykiyje su ligoniais turėtų atlikti:

asmeninis vaidmuo – su ligoniu yra bendraujama tiesiogiai ir palaikomas abipusis ryšys;

profesinis vaidmuo – kunigas vien savo buvimu reiškia sakramentą, ženklą, liudijantį Dievo buvimą. Juk pats Dievo Žodis žmones pasiekė ne tik per Bibliją, bet ir įsikūnijusio Jėzaus

²²³ GS 27.

²²⁴ Šliužaitė V. Dvasininkų bendravimo su ligoniais vertė ir svarba // Artuma. 2002. Nr. 11. P. 7.

²²⁵ Barden I.– al. Ligonių slaugymas namuose. Kaunas. 2004. P. 294-295. P. 304-305.

Kristaus dėka, kuris ėjo pas sergančius ir juos gydė. Kunigo rūpestis ligoniais yra Kristaus rūpinimosi kenčiančiais ženklas;

sakramentinis vaidmuo – kunigas administruoja sakramentų teikimą;

teologinis vaidmuo – pokalbiai su ligoniu apie kančios prasmę, Dievo meilę, mirtį, amžinąjį gyvenimą, tikėjimo reikšmingumą ir t.t.²²⁶.

4.3. Kaip Bažnyčia gali įtakoti ligonių sielovadą?

Jei vienas narys Kristaus kūne – Bažnyčioje, kenčia, drauge kenčia ir visi kiti (plg. 1Kor 12,26). Ligonį patepimo apeigyne, esančiose įvadinėse nuorodose²²⁷, yra įvardintas vienas iš svarbesnių naujų žingsnių iš ankstesnės katalikiškos tradicijos. Tai yra paraginimas visiems katalikams, kad šie turi rūpintis sergančiuoju, lankyti ir raminti jį. Kunigai ir kiti pastoracijoje besidarbuojantys žmonės privalo sergančiajam perduoti krikščionišką supratimą ir savivoką: kokią vaidmenį atlieka žmogaus gyvenime kančia ir kaip ji randa savo prasmę Velykinėje paslapyje. Lankantieji ligonius turi melstis kartu su jais, skaityti ir mąstyti Šv. Raštą ir drąsinti juos gyvybingu sakramentiniu gyvenimu²²⁸.

4.3.1. Pasaulinė ligonių diena

Popiežius Jonas Paulius II yra nemažą dėmesį skyręs kančios prasmės aiškinimui. Imkime, kad ir popiežiaus apaštališkąjį laišką *Salvifici doloris* apie krikščioniškąją žmogiškosios kančios prasmę, pasirodžiusį 1984 vasario 11 d. Galima sakyti, kad labiausiai jį įtakojęs gyvenimo įvykis, skelbiant Pasaulinę ligonių dieną tai 1991 m. diagnozuota sunki nepagydoma Parkinsono liga. Vėliau pasauliui per popiežiaus ligą ir kančią buvo paliudytas žmogaus orumas ligoje ir mirtyje. 1992 m. gegužės 13 d. popiežius Jonas Paulius II oficialiai paskelbė, kad nuo 1993 m. vasario 11 d. bus visada iškilmingai švenčiama Pasaulinė ligonių diena. Ši diena yra susijusi su Švč. Mergelės Marijos apsireiškimu Lurde, todėl ši vieta tampa pasaulio ligonių ir neįgaliųjų piligrimystės vieta. Pirmajai maldų už ligonius dienai paminėti, popiežius parinko ir ypatingą temą „Kad ligoniai ir neįgalieji turėtų prideramą vietą visuomenėje ir bažnyčioje“²²⁹. Mato Evangelijoje mes girdime „iš tiesų sakau jums, kiek kartų tai padarėte vienam iš šitų mažiausiųjų mano brolių, man padarėte“ (Mt 25.40). Tarp šių „mažiausiųjų brolių“ yra ir ligoniai (plg. Mt 25.36). Vienas svarbiausių Pasaulinės ligonių dienos šventės tikslų – padaryti viešąją nuomonę jų atžvilgiu jautresnę: reikia būti greta kenčiančiųjų, kad šie leistų savo kančiais tapti vaisingai – taip pat padedant tiems, kurie juos slaugo

²²⁶ *Šliužaitė V.* Dvasininkų bendravimo su ligoniais vertė ir svarba // Artuma. 2002. Nr. 11. P. 7.

²²⁷ Ligonį patepimo apeigos ir pastoracijos gairės. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2005. 32-37.

²²⁸ *Empereur J.L.* Prophetic anointing. Wilmington. 1982. P. 100.

²²⁹ *John Paul II.* Message Sick for the first annual World day of the sick //

http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/messages/sick/documents/hf_jp-ii_mes_21101992_world-day-of-the-sick-1993_en.html. 2010 05 05.

ir globoja²³⁰. Kitas šios šventės aspektas yra Bažnyčios dėkingumo išraiška, kuri parodo kaip ji brangina tuos žmones kurie dirba sveikatos apsaugos srityje, bei rūpinasi nesavanaudiškai ligoniais, kenčiančiaisiais bei mirštančiaisiais²³¹.

Ši diena pasauliui parodo, kad visuomenė turi skirti tinkamą ir prideramą dėmesį ligoniams, kad jie turi teisę į gyvenimą, į saugią aplinką, bei parodo padėką visiems kurie nuoširdžiai dirba šį darbą ir liudija pasauliui per tai Kristų.

4.3.2. Rūpestis parapijos ligoniais ir senais žmonėmis

Kalbant apie parapiją reikia žinoti, kad tai yra jungianti įvairius socialinius sluoksnius bendruomenė ir kiekvienam jos nariui reikalingas skirtingas ir specifinis dėmesys. Žinome, kad Ligonų sakramentas yra skirtas ne tik ligoniui, bet ir senstančiam žmogui, nes senatvė yra ta, kuri silpnina žmogų ir atima jėgas, sukelia negalavimus. Senų ir ligotų žmonių pastoracijoje bendruomenės nariai liudija tarpusavio meilę ir pagalbą vieni kitiems. Jau Krikšto sakramentu kiekvienas narys yra sujungiamas neregimais saitais ir priklausomybe vienai šeimai.

Senas ir ligotas žmogus yra kelionėje ir „nutolime“ visame tame, kas sieja jo laikinąjį gyvenimą šiandien. Atsiranda tam tikras gyvenimas parėjimu ir artėjimu. Čia atsiranda išsisėmimas, nuovargis, vieną akimirka jis dar gali patirti džiaugsmą ir viltį, kad yra pasiekiamas gyvenimo tikslas, kad visi gyvenime padaryti darbai nebuvo veltui. Taip pat gali atsirasti ir gailestis dėl nepasiektų tikslų ar svajonių²³². Todėl, vykdant ligonių ir senų žmonių pastoraciją, reikia į juos žiūrėti, kaip į mistinio Kristaus kūno narius, per kuriuos Jis papildė tai, ko neužtenka Jo kančioms už Bažnyčią. Tai turėtų leisti pamatyti šiuos žmones, kaip artėjančius savo religiniame ir dvasiniame gyvenime prie bendravimo Kristaus mistinėje atpirkimo paslapyje. Jie bendradarbiauja su atperkančiuoju Kristumi, o Šv. Rašte galima atrasti daug paguodos ir paramos žodžių (žr. Iz 53,3-4).

4.3.2.1. Ligonų sakramento teikimas sutrikusio intelekto asmenims

Sutrikusio intelekto asmens sakramentų praktikavimas labai susijęs su šeimos požiūriu, ir bendruomenės, kurioje žmogus praleidžia daugiausia laiko, ir kaip parapija yra pasirengusi priimti neįgaliuosius. Žiūrint ir klausiant artimųjų, kiek neįgalus asmuo supranta sakramentus, reikia prisiminti, kad šių asmenų pastoracijoje galima kitokiu būdu atrasti sąmoningumo išraišką. Tai

²³⁰ Jonas Paulius II. Laiškas Pasaulinei ligonių dienai 1997 m. // <http://www.lcn.lt/bzinios/bz9702/702pop1.html>. 2010 05 16. 5.

²³¹ Jonas Paulius II. Laiškas Pasaulinei ligonių dienai 2002 m. // <http://www.lcn.lt/bzinios/bz0201/201pop.html>. 2010 05 16. 3.

²³² Kacz W. Co parafia ma dać chorym i starym? // *Atenum kapłańskie* Nr. 416. P. 362.

leidžia imti ir suprasti, kad toks asmuo žino, kas yra sakramentinis gyvenimas²³³. Neįgalūs žmonės Ligonių patepimą gali priimti tomis pačiomis sąlygomis, kaip ir visi kiti tikintieji: kai sunkiai serga, dėl ligos ar senatvės yra atsidūrę mirties pavojuje. Taip pat po Ligonių patepimo priėmimo vėl pasveikus, o vėliau, sunkiai susirgus, gali šį sakramentą kartoti. Neįgaliam žmogui reikia skirti daugiau dėmesio ir tinkamai leisti pasirengti Ligonių sakramento priėmimui: paaiškinti jo prasmę, apeigas ir teikiamus vaisius. Tai yra ir neįgalaus asmens artimiesiems tinkama akimirka atnaujinti, sustiprinti savo tikėjimą²³⁴.

4.3.2.2. Ligonio ir seno žmogaus fizinė, materialinė ir dvasinė savijauta

Seni žmonės arba seni ir sunkiai sergantys ar kiti sunkiai, nepagydoma liga sergantys žmonės gali dažnai susilaukti iš savo artimųjų skaudžių patirčių. Visos patirtys tokiam asmeniui suformuoja nepasitikėjimo reakciją, pajunta, kad jis yra jau nebereikalingas balastas savo artimiesiems, visuomenei.

Fiziniai poreikiai.

Tai dažniausiai pasireiškia fiziniu silpnumu. Dėl sunkių ligų dažnai gali būti prarandama sąmonė arba ji silpnėja. Visa tai sukelia tam tikrą atstūmimą, o pagalba jiems iš aplinkinių pusės pareikalauja daug laiko. Sveikieji dažnai šalinasi nuo tokių žmonių, skundžiasi jais, apleidžia juos, ieško kitų, kurie perimtų šias pareigas, vyksta pasiteisinimas įvairiausiais „svarbiais argumentais“, kad tik galėtų pabėgti nuo sergančiojo ar seno žmogaus. Tokias situacijas išgyvenančių žmonių parapijose galima sutikti nemažai. Bet juk visi tie atstumtieji yra Bažnyčios, mistinio Kristaus kūno nariai, kurie yra pašaukti į prisikėlimo garbę. Toks tikėjimo žvilgsnis yra būtinas parapijos bendruomenei, o ypač ganytojui – dvasininkui²³⁵.

Materialūs ir psichiniai poreikiai.

Materialius poreikius reikėtų suprasti ne tik kaip pragyvenimo lėšų trūkumą, būsto skurdumą, kasdienių daiktų nepakankamumą, bet taip pat reikėtų priskirti ir tai, kad seni žmonės ir ligoniai negali dažnai naudotis viskuo, ką suteikia šiandieninė civilizacija. Tokie žmonės tai pergyvena labai sunkiai. Jie girdi apie įvairias žmonių teises, nuolatinę pažangą ir vystymąsi, kas nuolat pakelia ne tik gyvenimo lygį, bet ir žmogaus vietą visuomenėje. Dėl to prastėja ligonių ir senelių psichinė padėtis. Ilgai besitęsiančioje ligoje jie vis labiau supranta, kad netenka savo

²³³ *Bernardin J.* Access to the Sacraments of Initiation and Reconciliation for Developmentally Disabled Person. Chicago. 1985. P. 2.

²³⁴ *Okhuijsen G., Opzeeland C.* In Heaven There Are No Thunderstorms: Celebrating the Liturgy With Developmentally Disabled People. Colegeville. 1992. P. 34.

²³⁵ *Kacz W.* Co parafia ma dać chorym i starym? // *Atenum kapłańskie* Nr. 416. P. 364.

pozicijų. Jaučiasi blogesniais savo aplinkoje, netekusiais įvairių teisių ir privilegijų. Dažniausiai yra prieinama prie to, kad kėsinama į jų sukauptą turtą. Reikalaujama sukauptų gėrybių ir t.t. Žvelgiant iš tikėjimo perspektyvos, toks asmuo turi teisę naudotis laikinosiomis gėrybėmis, jei tik naudojimas jomis yra normalus ir sveikas²³⁶.

Reikia neatmesti ir kitos priešingybės arba kraštutinumo, kai tokios aplinkos žmonėms yra duodama viskas, kad tik būtų palengvintas jiems gyvenimas, siekiama juos pralinksminti ir t.t. Taip, jie turi tam teisę, bet svarbu, kad tai neduotų atvirkštinių pasekmių, kada tampa prie tokių ligonių ar senelių sunku prieiti, o jie ima ir pasiduoda įvairioms pagundoms.

Dvasiniai išgyvenimai.

Tai dažniausiai pasireiškia visiems ligoniams, bet ypač dvasiniams poreikiams yra jautrūs „tradiciniai“ katalikai. Jų gyvenime susikaupia daug moralinių problemų. Sąžinė „ima kalbėti“ ir nebeduoda ramybės. Taigi visus šiuos dalykus reikia spręsti, įveikti iškilusius tikėjimo ir moralės klausimus ir problemas. Senatvėje ar ligoje atsidūręs žmogus, savo gyvenimą pradeda vertinti iš kitos perspektyvos, ima pergyventi dėl daugelio savo klaidingų sprendimų ir pan. Dvasiniai poreikiai auga ir tampa vis subtilesni²³⁷.

Liga ir senatvė žmonėms sukuria sunkią situaciją. Psichiniai ir fiziniai sunkumai juos slegia. Sudėtingi uždaviniai, gal net neaiškūs ir sukuriantys nenugalimas kliūtis, sukelia vidinį konfliktą (tai dažniausiai moralinės prigimties). Šie konfliktai kartais priverčia peržengti įprastas pastangų ribas, atsiranda kokie nors stresai, arba atvirkščiai, energijos pakilimas, viską daryti ir nebijoti rizikuoti.

Visus šiuos dalykus reikia turėti mintyje, bendraujant su ligoniu ar senu žmogumi. Juk tokios situacijos, išgyvenimai ir emocinės įtampos juos nuveda į beviltiškas situacijas. Jie jaučia grėsmę savo pagrindiniams žmogiškiems siekiams, įvairūs psichiniai kirčiai veda prie atsiskyrimo nuo visų, o skaudžiausia tai, kad netenka savo paties įvaizdžio. Ir netenka bet kokios buvimo prasmės arba ji tampa kokia nors fantazija. Prarandamas noras ką nors veikti ir prarandama savo vertumo prasmė²³⁸.

4.3.2.3. Kokia gali būti pagalba parapijos ligoniams ir seneliams

Susipažinę bendrais bruožais, ką išgyvena ligonis ar senyvas žmogus, galime suprasti, kokios aiškios pagalbos kartais gali reikėti tokiems asmenims. Reikia stengtis turėti mintyje tuos įvardintus reiškinius, kad organizuojant parapijoje ligonių pastoraciją būtų siekiama efektyvesnių rezultatų. Neatmeskime ir tai, kad ne visada yra lengva pajusti pilnutinę ligonio/-ių būseną

²³⁶ Kacz W. Co parafia ma dać chorym i starym? // Atenum kapłańskie Nr. 416. P. 364.

²³⁷ Kacz W. Ten pat. P. 365.

²³⁸ Ten pat. P. 365-366.

parapijoje. Tai yra sunkus dalykas. Tačiau, galima sakyti, vienas iš tų žingsnių yra padėti tokiems žmonėms, kad jie Bažnyčioje pajustų savo vietą, kad taptų „kažkuo Kristuje“.

Ligoniai ir seneliai turi fizinių, materialinių, psichinių ir dvasinių poreikių. Kyla klausimas, ar šie poreikiai yra kaip tikslas, norint gerinti tokių žmonių sąlygas, kad gyventų žmogiškai, krikščioniškai, šventai. Atsiduriame ties evangeliniu metodu, kur Kristus tikrai matė ligonius ir senus, su jų didžiausiomis problemomis, ir prie jų ėjo žmogiškai. Pirmiausia gydė kūną, o po to sielą.

Ligoniai su fiziniais ir materialiniais poreikiais.

Miestuose ir kitose didesnėse parapijose tokiems ligoniams reikalinga slaugos parama, kad jiems būtų skiriamas dėmesys ir priežiūra. Reikalinga ir materialinė pagalba, nes būtina pagalba atnešant maistą, atliekant apsipirkimą, tvarkant namus ir t.t. Čia atsiranda plati erdvė įvairioms parapijos grupėms, organizacijoms. Rūpinantis ligoniais ir senais žmonėmis, kad veikla būtų organizuojama ir prižiūrima, Lietuvoje ženkliai prisideda Caritas su įvairiais kasmetiniais ar daugiamečiais projektais²³⁹.

Ligoniai, esantys psichinėje depresijoje.

Reikia, kad tokie žmonės atsikratytų nereikalingumo jausmo, manymo, kad jie apsunkina kitus ir gyvena iš kitų malonės. Šiems žmonėms reikia suprasti, kad jie taip pat yra pilnaverčiai žmonės ir daug kam reikalingi.

Galima tokioje būsenoje esančius ligonius ar senus žmones nukreipti į užsiėmimų terapiją. Tai ne galimybė papildomai užsidirbti, bet tikslas pažadinti tokio asmens įsitikinimą, kad jis gali kažką padaryti sau, kitiems, Bažnyčiai. Tokiems žmonėms, kad jie jaustų nuolatinį Bažnyčios, parapijos pulsą ir nepaskęstų atsiskyrimo nuo visko, svarbu naudoti šiuolaikines komunikacijos priemones. Šiandieninė medija yra pasiekusi didelę pažangą, todėl televizija, filmai, radijas tokiems žmonėms yra labai svarbu. Asmeninė mano paties patirtis, lankant ligonius, paliudija, kad jie šių priemonių dėka savo pilkoje ir sunkioje kasdienybėje paguodą turi. Svarbu, kad daugelyje dalykų nebūtų sukuriamas tam tikras chaosas, kuris dvasiškai mobilizuotų ligonius²⁴⁰.

Būnant su ligoniu ar senu žmogumi, reikia jam leisti pasijusti esančiu lygiu su sveikaisiais. Lankytojas yra ne linksminytojas, bet partneris. „Aš einu pas jį, nes jis man reikalingas, pasiilgau jo, noriu pasidžiaugti, o gal ko nors ir paprašyti“²⁴¹. Stengtis prisiminti šių žmonių gimtadienius, vardadienius ar kitas progas. Taip jiems parodyti, kad juos prisimena, kad rūpi parapijai. Nusipelnusiems parapijiečiams visada mokėti ir padėkoti.

²³⁹ Kacz W. Co parafia ma dać chorym i starym? // Atenum kapłańskie Nr. 416. P. 367.

²⁴⁰ Mokrzycki B. Nowe obrzędy namaszczenia chorych jako problem katechetyczno-homiletyczny // Collectanea theologica. Varsaviae. 1975. Nr. 2. P. 135

²⁴¹ Kacz W. Ten pat. P. 364-366. P. 368.

Ligoniai ir seneliai su dvasinėmis problemomis.

Tokioje situacijoje taikyti vienodą pagalbą būtų per sudėtinga. Galima sukurti tam tikrą religinę atmosferą, kuri leistų ligoniui ar pagyvenusiam žmogui lengviau galvoti apie gyvenimą. Į tą aplinką įeiti ir galimybė naudotis sakramentais, kad būtų kuo dažnesnis kunigo patarnavimas. Atsižvelgti į įvairius dvasinius poreikius, gerbti tokio žmogaus norus ir būti pasiruošus priartėti ir padėti ligoniui ar senam žmogui. Visada žiūrėti ir prisitaikyti prie individualios situacijos²⁴².

4.3.2.3.1 Kitokios pagalbos priemonės ligoniams ir seneliams

Pamaldos ligoniams.

Ligoniai ir senyvi žmonės yra pilnateisiai parapijiečiai, todėl reikėtų stengtis, kiek įmanoma, pagelbėti jiems, padedant ateiti į bažnyčią. Jei tai viršytų jų sveikatos galimybes, svarbu kunigui ar kitiems kompetentingiems asmenims lankytis ligonių namuose. Pavyzdžiui, kas mėnesį atnešant kunigui Komuniją, išklausant išpažintį. Ypač galima pasinaudoti pirmojo mėnesio penktadienio tradicija. Ligoniui ir senam žmogui yra svarbu jausti tam tikrą pastovumą, dienotvarkę, todėl yra reikalinga, kad tai taptų įprasta, tradiciška, kad jis visada tą dieną sulauks lankytojų, kurie yra labai svarbūs ir laukiami. Taip pat galima organizuoti iškilmingas ligonių dienas, kurių metu reikėtų teikti ir Ligonų sakramentą. Gražus liudijimas, kada tai susiejama su parapijoje vykstančiais atlaisiais ir jų metu parodomas dėmesys šiems žmonėms²⁴³.

Ligonių rekolekcijos, piligriminės kelionės.

Rengiant bendras rekolekcijas parapijoje, galima skirti specialų dėmesį ir ligoniams, skiriant jiems atitinkamai parengtą medžiagą, konferencijas ir pan. Jei leidžia galimybės ir ligoniams nepakenkia per daug ilgos kelionės, tai surengtos piligriminės kelionės jiems yra didelė dvasinė dovana. Čia galima įtraukti sveikus parapijiečius, taip kuriant vienybę. Labiausiai pasaulyje pamėgta ligonių piligrimystės vieta yra Lurdas. Tuo pačiu tai paliudija, kokius vaisius gauna sergantieji iš Dievo begalinės, malonės ir kaip Bažnyčia tęsia Kristaus tarnystę ligoniams.

Įvairios kitos ligoniams pritaikytinos pamaldumo praktikos

Įvairios pamaldumo praktikos leidžia augti vienybėje su Dievu ir tuo pačiu įsijungti į apaštalavimą Kristaus Bažnyčioje. Viena iš populiariausių apaštalavimo, pamaldumo formų tarp ligonių ir senelių yra gyvasis rožinis. Tai leidžia pagyvinti jų dvasinį aktyvumą, gaunant įvairias

²⁴² Kacz W. Co parafia ma dać chorym i starym? // Atenum kapłańskie Nr. 416. P. 366-369.

²⁴³ Mokrzycki B. Nowe obrzędy namaszczenia chorych jako problem katechetyczno-homiletyczny // Collectanea theologica. Varsaviae. 1975. Nr. 2. P. 136.

intencijas, už ką būtų galima melstis. Taip pat galima naudoti ir kitokias pamaldumo formas, kurios gali būti parapijos tradicija.

Apibendrintai žvelgiant į visas iniciatyvas, skirtas ligoniams ir seneliams, reikia nepamiršti parapijiečių, jų įvairių grupelių, kad tai turi būti sujungta į viena, ir stengtis ugdyti tikinčiųjų sąmoningumą dėl ligonių ir senelių vaidmens ir vietos Bažnyčioje. Bažnyčios vaikai – tai keliaujantys pas dangiškąjį Tėvą. Kokia visapusiška pagalba iš įvairių iniciatyvų gali būti, nėra apibrėžiama, o ir vaisiai iš anksto nėra nuspėjami ar pajuntami. Viena reikia pripažinti, kad bet kokia veikla šioje srityje – tai tam tikras Dievo malonės įrankis. Tokia veikla ligonius ir senelius dvasiškai brandina, o net ir visus, kurie prisideda prie šio darbo kviečia nuolankiau atsidėti ligonių pastoracijai²⁴⁴.

4.3.2.4. Ligonų Komunija

Komunijos atnešimas ligoniui yra vienas akivaizdžių būdų, parodančių, jog jis yra Bendruomenės narys. Jau nuo seno Bažnyčios tradicijoje yra rūpestis sergančiais ir jais turi rūpintis patys krikščionys. Naujajame apeigyne ligonių Komunijai yra skirta atskiros nuorodos²⁴⁵. Ligonų lankymui galima paruošti specialias pasauliečių grupes, kurios, lankydamos sergančiuosius, gali pasiūlyti, kad būtų atnešama Komunija²⁴⁶. Suderinus su vietos ordinaru ir parapijos klebonui parodžius iniciatyvą galima leisti, kad pasauliečiai, kaip ekstraordinariniai Komunijos dalintojai, neštų ją sergantiesiems. Tokia praktika buvo pirmaisiais krikščionybės amžiais.

Lietuvoje nėra tokios praktikos, bet, vystant tokią tarnystę reikia parodyti glaudų ryšį tarp Komunijos paimamos ligoniui ir Eucharistijos šventimo. Jei ligoniams Komuniją neša atitinkami asmenys, tai jie ateina šv. Mišių pabaigoje, kada yra išdalinama Komunija dalyvaujantiems šv. Mišiose ar prieš dalinant Ją, ir celebrantas jiems duoda Švenčiausiąjį Sakramentą. Palydimieji žodžiai gali būti tokie: „eikite ir padėkite savo sergantiems broliams ir seserims dalyvauti Eucharistijoje, kurią mes ką tik šventėme“²⁴⁷.

Visuotinėje ar Eucharistinėje maldoje galima išvardinti tuos, kurie yra sergantys ir negali dalyvauti šv. Mišiose, bet jiems bus nunešta Komunija į namus. Taip atskleidžiamas Bendruomenės narių tarpusavio glaudus ryšys, parodoma, kad jie vienas kitą palaiko ir rūpinasi vieni kitais.

Komunijos teikimo metu ligonio namuose reiktų perskaityti tos dienos Evangeliją, pasidalinti parapijos gyvenimu, Bendruomenės žiniomis, atnešti reikalingą informaciją, leidinius ir t.t.²⁴⁸.

²⁴⁴ Kacz W. Co parafia ma dać chorym i starym? // *Atenum kaplańskie* Nr. 416. P. 370-371.

²⁴⁵ Ligonų patepimo apeigos ir pastoracijos gairės. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2005. 46-48.

²⁴⁶ *Beguerie P., Duchesneau C.* Kaip suprasti sakramentus. Kaunas: Lietuvos katechetikos centras. 1998. P. 222.

²⁴⁷ *Beguerie P., Duchesneau C.* Ten pat. P. 222.

²⁴⁸ Ten pat. P. 223.

4.3.3. Pastoracinis darbas ligoninėje

Kunigo pastoracinė veikla ligoninėje turi apimti ne tik ligonius, bet ir medicinos darbuotojų personalą. Nuolat reikia dėmesingai žvelgti į abi puses, kurios nuolat tarpusavyje bendrauja ir mokyti vieni kitus gerbti, vertinti, rūpintis, atsidėkoti, palaikyti abipusėje maldoje. Todėl kunigas, rūpindamasis ligoniais ir siekdamas geresnės jų dvasinės būsenos, turi nepamiršti, kad prie viso to gali prisidėti ir dėmesingumo parodymas medicinos darbuotojams, kada išgirstami ir jų rūpesčiai.

4.3.3.1. Sveikatos apsaugos darbuotojai

Medicinos darbuotojų darbas yra labai svarbus ir reikalingas tarnaujant gyvybei. Visa tai turi pasireikšti ne vien „kaip techninė veikla, bet ir kaip pasiaukojimas ir meilė savo artimui“²⁴⁹. Gydytojai ir kiti asmenys turi prisiminti savo pašaukimo svarbą, kad jie privalo žmogaus gyvybę saugoti²⁵⁰. Juk į šių žmonių rankas yra atiduodamas ir patikimas pats didžiausias turtas – gyvybė. Koks vis dėlto turi būti žmogaus pasitikėjimas arba kiek reikia įgyti pasitikėjimo, kad būtų galima atiduoti save į kito rankas. Popiežius Jonas Paulius II įvairiuose gydytojų suvažiavimuose ir kitokiuose kongresuose nuolat primindavo, kad šie dalykai medicinos darbuotojams turi būti neužmirštami. Eiti į savo darbą su didžia meile, atsidavimu ir pasiaukojimu, į žmogų žiūrėti kaip į vientisą Dievo kūrinį. Ligonis nėra tik dar vienas „klinikinis atvejis“ ar „nepažįstamasis“, kuriam galima pritaikyti savo žinias, bet juk pirmiausia yra „sergantis žmogus“, kuriam reikia „nuoširdžios užuojautos“²⁵¹. Pripažinti reikia ir tokią tiesą, kad dažnai pas tam tikros srities gydytojus kreipiamasi norint įveikti gyvenimo bėdas, užuot kreipusis pas sielovadininką²⁵². Tai parodo, kokia yra plati gydytojų sfera ir dažnai net persipina ir su sielovadine pagalba. Todėl kunigai, vyskupai turi palaikyti nenutrūkstamą ir palaikomąjį santykį su sveikatos apsaugos darbuotojais, padedant spręsti išskylančius klausimus ir problemas, kad būtų kuo labiau gerbiamas žmogaus orumas.

Pripažinkime ir tą skaudžią tiesą, kad dažnai šiandienos visuomenėje balansuojama tarp įvairių kraštutinumų. Vienu momentu yra kovojama už gyvybę, stengiamasi padėti įvairiausiai būdais sergantiems, o kitom akimirkom įsiveržiama į dieviškąją sferą ir norima tapti aukščiau už Dievą, kuriant dirbtiniu būdu žmogų²⁵³. O kur dar negimusios gyvybės naikinimas abortų atvejais, ar propaguojant įvairių tipų kontracepciją²⁵⁴. Tęsiant medicinos nutolimą tarnauti ligoniui, pridėkime plastinės chirurgijos išpopuliarėjimą, arba dar drastiškesnes chirurgines intervencijas, kada keičiama žmogaus lytis. Todėl sveikatos apsaugos darbuotojai turi būti skatinami gerbti

²⁴⁹ Sveikatos apsaugos darbuotojų chartija. Kaunas. 2003. 1.

²⁵⁰ Jonas Paulius II. Enciklika Apie Žmogaus gyvybės vertę bei neliečiamumą *Evangelium Vitae* // http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/evangelium-vitae.html. 2010 05 04. 89.

²⁵¹ Sveikatos apsaugos darbuotojų chartija. Ten pat. 3.

²⁵² Frankl V.E. Sielogyda. Gydytojo rūpestis – siela. Vilnius: Vaga. 2007. P. 296-297.

²⁵³ Narbekovas A. Bioetika. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2004. P. 54-60.

²⁵⁴ Narbekovas A. Ten pat. P. 64-65.

žmogiškąsias ir krikščioniškąsias vertybes, turi būti gryninama jų moralinė sąmonė. Svarbu auginti autentišką tikėjimą ir tikrą moralės supratimą nuoširdžiam ryšyje su Dievu²⁵⁵.

4.3.3.2. Ligonio paruošimas ligoninei

Ligoniui išvykimas iš savo namų aplinkos jau yra tam tikras skaudus išgyvenimas, nes jo laukia nežinomybė, patiriamas stresas. Pasiruošimas išvykti į ligoninę turi vykti namuose ne tik kraunantis daiktus, bet artimieji ar prižiūrinti seselė, ar ir klebonas gali informuoti, kad šio žmogaus dvasiniai poreikiai gali būti patenkinti ne tik namuose, bet ir ligoninėje. Ligonis, būdamas ligoninėje ar kitose susijusiose įstaigose, gali prašyti kapeliono pagalbos. Patartina sakramentus priimti ir prieš išvykstant į ligoninę, tuomet yra labiau auginamas pasitikėjimas Dievu, atsiduodama į Jo rankas²⁵⁶. Artimieji ar kunigas neturi bijoti pakviesti ligonį priimti Ligonių sakramentą, tada šis gali pajusti palengvėjimą, nusiramimą ar net pagerėjimą. Ligonius išvykus, parapijos bendruomenės nariai turi prisiminti jį maldoje, galima paminėti ir bendruomeninėje maldoje šv. Mišių metu.

4.3.3.3. Žmogaus reakcija sužinojus nepagydomos ligos diagnozę

Kiekvienas žmogus skirtingai reaguoja ir išgyvena ligos žinią. Kitas dalykas yra sužinoti pagydomos ligos diagnozę, o dar kitas – išgirsti nepagydomos ligos nuosprendį. Visa tai sukuria tam tikrą emocinę ir psichologinę būseną, kurią galima suskirstyti į penkis etapus.

Pirmasis etapas: *neigimas ir izoliacija*. Sunkios ligos diagnozę išgirdęs žmogus pirmiausia bando tai paneigti ir tos tiesos nepriimti, net mano, kad yra įvykusi klaida. Praėjus neigimo fazei ligonis pradeda atsiriboti nuo visų aplinkinių²⁵⁷.

Antras etapas: *pyktis*. Po pirmosios reakcijos, kada siekiama viską neigti, netrukus ją pakeičia pyktis, pavydas, įsiūtis, pagieža. Čia imama kelti klausimas: „Kodėl aš?“. Šiame etape ligonio pyktis pasiekia visus aplinkinius: tiek darbuotojus, tiek šeimos narius ir net patį Dievą. Ligonis išgyvena nuoskaudas, kad jį supantys darbuotojai, artimieji yra sveiki, tuo pačiu jis reikalauja, kad būtų ir nepamirštas²⁵⁸.

Trečiasis etapas: *derybos*. Šioje būsenoje pradedama megzti kontaktą su pačiu Dievu, kad Jis imtų ir kažkokiu būdu viską pakeistų. Tai primena vaikišką elgesį, kada irgi panašiai elgiamasi. Viso to pagrindas – jei gerai elgsiuosi, gal viskas pasikeis²⁵⁹.

Ketvirtas etapas pasižymi išgyvenama *depresija, viltimi*. Ligonis į savo kankinamą ligą gali pradėti reaguoti desperatiškai arba su realistiška viltimi, kad pagerės sveikata, arba jo laukia

²⁵⁵ Sveikatos apsaugos darbuotojų chartija. Kaunas. 2003. 7.

²⁵⁶ *Gorczyca O.T.* Duszpasterstwo chorych w szpitalu // *Atenum kapłańskie* Nr. 416. P. 390-391.

²⁵⁷ *Kübler-Ross E.* Apie mirtį ir mirimą. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2008. P. 53-58.

²⁵⁸ *Kübler-Ross E.* Ten pat. P. 67-70.

²⁵⁹ Ten pat. 2008. P. 107-110.

amžinasis gyvenimas. Tačiau jei į viską žmogus žvelgia kaip į pralaimėjimą, tada jis paskęsta depresijoje²⁶⁰.

Penktasis etapas: *susitaikymas*. Jei ligonis savo ligos metu turėjo pakankamai laiko išsakyti savo jausmus, susitvarkyti su liūdesiu ir visų prieš tai buvusių etapų metu sulaukė deramos pagalbos ir palaikymo iš aplinkinių, jis pasiekia ramybės būseną. Žmogus ima daugiau miegoti, net galima pastebėti, kad pranyksta ir daugelis slogių jausmų, pasineriama į tylą²⁶¹.

Reikia pasakyti, kad kunigas ir kiti artimieji bei aplinkiniai susitikdami su sunkiai sergančiu ligoniu privalo nesukurti ir nepalaikyti iliuzijos, kad gyvenimas tęsis ir liga baigsis. Pats ligonis jaučia negrįžtamus pasikeitimus kūne. Negalima apgaudinėti ligonio, nes taip jam galima sukliudyti priimti paskutinius sprendimus, įstumti jį į nežinią bei pasmerkti vienišumui. Todėl tiesos sakymas yra labai individualus dalykas, bet jos žinojimas dažnai nuramina ligonį²⁶². Kitas dalykas susidūrus su kenčiančiu ir sunkios, nepagydomos ligos kankinamu asmeniu yra, kad viską kiekvienas išgyvena skirtingai. Savarankiškas žmogus kentės labiau, nei pripratęs būti priklausomu nuo kitų. Asmuo, kuris jaučiasi saugus savo santuokoje, ligą išgyvens lengviau²⁶³. Galima sakyti, kad kiekvienas skirtingas žmogus skirtingai išgyvena ligą.

4.3.3.4. Ligonio būseną ligoninėje

Ligoniai ligoninėje, galima sakyti, sudaro tam tikrą visuomenę, kur galima atrasti net ir tam tikrus ligonių tipus ir net personalo tam tikrą psichologinę būseną. Pirmiausia pastebėjime du ligonių būsenos tipus, kuriuos pereina kiekvienas atkeliavęs į ligoninę ar kitą gydymo, slaugos įstaigą. Tai yra „ligoninės naujokas“ ir „ligoninės senbuvis“, kurie vienas nuo kito labai skiriasi.

„*Ligoninės naujoką*“ pirmiausia charakterizuoja nedrąsa, baimė, nesugebėjimas priimti savo teisių. Dažniausiai jis yra pasimtęs, kenčia, kad yra išplėštas iš savo aplinkos, kad teko palikti savo darbus, reikalus, šeimos narius, tarp kurių gali būti maži vaikai ar seni tėvai. Kita būseną, kuri užklumpa ligonį, yra tai, kad čia ligonis turi gulėti su kitais ligoniais, kurie gal savo ligos sunkumu ar charakteriu gali vėl sukelti tam tikrus nepatogumus²⁶⁴. Ir daugelis kitų dalykų, kurie verčia paklusti ligoninės tvarkai: tyrimai, injekcijos, vaistų gėrimas, gali sukelti įvairiausių kompleksų ir net padidinti nepasitikėjimą savimi.

„*Ligoninės senbuvis*“ – tai pacientas, kuris visada stengiasi pasirodyti aukštesnis, viską išmanantis, net sugebantis nustatyti diagnozes, taip pat, žinodamas įvairias savo teises, kelia reikalavimus ligoninės personalui ir kitiems pacientams²⁶⁵.

²⁶⁰ Barden I.– al. Ligoninių slaugymas namuose. Kaunas. 2004. P. 294-295. P. 298.

²⁶¹ Barden I.– al. Ten pat. P. 294-295. P. 299.

²⁶² Sveikatos apsaugos darbuotojų chartija. Kaunas. 2003. 125.

²⁶³ Šliužaitė V. Dvasininkų bendravimo su ligoniais vertė ir svarba // Artuma. 2002. Nr. 11. P. 8.

²⁶⁴ Gorczyca O.T. Duszpasterstwo chorych w szpitalu // Atenum kapłańskie Nr. 416. P. 393.

²⁶⁵ Gorczyca O.T. Ten pat. P. 393.

Galima sutikti dar ir kitokį ligonio tipą, kuris įkyriai veržiasi į ligoninę, taip prašydamasis dėmesio ir užuojautos t.y. „*ligonis simulantus*“. Kunigas, bendraudamas su ligoniais, turi pastebėti ir tokio tipo ligonius, kurie mėgsta „simuliuoti“ savo ligą, negalia. Tokie ligoniai yra linkę savo simptomus per daug išryškinti, nori atrodyti mirtiniais ligoniais, kad artimieji ar kiti aplinkiniai būtų palaikomi tam tikroje įtampoje. Tokie ligoniai gauna įvairių privilegijų. Ligonis „simulantus“ gali neatleisti kunigui ar gydytojui, jei bus demaskuotas. Su tokiais ligoniais reikia bendrauti įgyjant tam tikro pasitikėjimo, patikint, ką jie sako, užjausti, bet ir tuo pačiu pateikti savo pastebėjimus ar įsitikinimus, kad jų kančios yra ypatingai sunkios, tačiau jos pagydomos²⁶⁶.

Apskritai dvasininkas turi skirti ligoniams dėmesį besikalbant su jais. Sunkios ligos akivaizdoje padėti sergantiesiems išsaugoti viltį ir matyti būties prasmę, padėti atrasti gyvenimo vertingumą asmeninių išvalgų dėka²⁶⁷.

4.3.3.5. Medicinos darbuotojų būseną santykiuose su ligoniais

Medicinos darbuotojai kasdieniame savo darbe su ligoniais per ilgą laiką ima apsiprasti su šio darbo specifika ir į ligonius pradeda dažnai žiūrėti tik kaip darbo objektus. „*Nejautrumo*“ būseną dažnai pasitaiko tarp daugelio medicinos darbuotojų. Skaudžiausia, kad tai yra taikoma sunkiems ligoniams, senyvo amžiaus žmonėms, neįgaliems asmenims²⁶⁸. Nejautos pavyzdžių galima išvardinti labai įvairių:

gydytojas, tirdamas pacientą, į jį žiūri kaip į nieką arba į užduotus klausimus atsakinėja griežtai;

ligoninės seselės be jokio jautrumo ir dėmesingumo grubiai leidžia vaistus, be palankaus žodžio, žvilgsnio (toks žmogus nusišypso labai retai);

slaugė, kuri nekantriai dalina maistą, be jokio gero žodžio;

garsiai uždaromos palatos durys, naktį neišjunginama šviesa, gali pasitaikyti alkoholio vartojimo ar vagysčių.

Tai pavyzdžiai, atskleidžiantys nejautrumo būseną, kuri vyrauja tarp medicinos darbuotojų. Suprantama, kad ligoninės personalas irgi pavargsta, turi savo rūpesčių, todėl dažnai yra apsiprantama su kasdiene ligonių priežiūra, yra demoralizuojamas tų, kurie bando įvairiai papirkinėti, sukelti tam tikrą pasitenkinimą įvairiais kyšiais ir pan. To nereikia toleruoti ir palaikyti nejautrumo būsenos. Juk dažnai tenka tam pačiam kunigui išgirsti ligonių skundus ir ašaras. Galima juos guodžiant pasakyti, kad tai irgi yra kaip tam tikra „kančios tabletė“, kurią reikia nuryti, atiduoti kenčiančiam Jėzui. Santykių gerinimo ir vienybės ugdymo ženklas tarp personalo ir ligonių yra

²⁶⁶ *Gorczyca O.T.* Duszpasterstwo chorych w szpitalu // *Atenum kapłańskie* Nr. 416. P. 394.

²⁶⁷ *Šliužaitė V.* Dvasininkų bendravimo su ligoniais vertė ir svarba // *Artuma*. 2002. Nr. 11. P. 8.

²⁶⁸ *Gorczyca O.T.* Ten pat. P. 393.

pakvietimas bendrai šv. Mišių aukai, bendrai maldai, kai visi sunkumai yra sudedami į Dievo globėjišką rankas²⁶⁹.

4.3.4. Tikinčiųjų sąmoningumo ugdymas

aptariant realias pastoracines galimybes, kurios leistų vaisingai formuoti tikrą krikščionišką sąmoningumą susijusį su Ligonių patepimo sakramentu pirmiausia reikia atkreipti dėmesį į vaikų ir jaunimo katechizavimą. Vaikai ir jaunimas teikia vilties šioje srityje todėl, kad jaunas žmogus dar nėra apkrautas klaidingais įvairiausiais įsitikinimais. Nuolatinis vaikų ir jaunimo ugdymas per daugelį metų gali sistemiškai suformuoti teisingą požiūrį į šį sakramentą. Katechizuojant gera galimybė pasitelkti tas pačias Šv. Rašto ištraukas, kur kalbama apie mesijinius ligonių pagydymo ženklus, Jėzaus kančią, ligonių išgydymo ir kiti bibliniai tekstai. Visa tai reikia susieti su išganinguoju Deivo veikimu ir Ligonių patepimo sakramentu, kaip Kristaus rūpinimusi ligoniais²⁷⁰.

Kita pastovios katechezės forma yra sekmadienių ir šventadienių homilijos, kurios jau apima bet kurio amžiaus auditoriją. Nepraleisti progos, kada pasitaiko Šv. Rašto vietos šv. Mišių liturgijoje naudojamos teikiant Ligonių sakramentą. Taip pat nepamiršti temų susijusių su kančia ir Kristaus velykine paslaptimi, čia ypač tinka Gavėniniai Kristaus kančios apmastymai²⁷¹.

Svarbu šioje vietoje vėl reikia prisiminti dirbančiųjų kovoje su ligomis jų jautrumo didinimui ir tiek visus dirbančius su ligoniais kviesti nepamirštant humaniškumo²⁷².

Prie tikinčiųjų sąmoningumo ugdymo prisidėti gali kvietimas dalyvauti įvairiose misijose (ligonių lankymas, piligriminiai žygiai, savanoriškas darbas ir t.t.) bei tėminėse rekolekcijose, ar konferencijose kur yra gilinamos žinios susijusios su liga, Ligonių patepimo sakramentu. Galima jei leidžia galimybės tuos pačius tikinčiuosius dalyvauti Ligonių patepimo teikime, prieš tai pristatant apeigas iš liturginės ir teologinės perspektyvos.

Prie to prisideda rengiamos Ligonių dienos, kurios buvo aptartos aukščiau esančiame skirelyje.

Galima prie populiarinimo Ligonių patepimo priskirti tam tikras religines publikacijas, įvairius leidinius, kur būtų aptariama žmogiškoji kančia ir liga, bei pristatomas Ligonių patepimo sakramentas. Šiuos dalykus aptariantys straipsniai jau automatikškai formuoja krikščionišką sąmoningumą²⁷³.

²⁶⁹ *Gorczyca O.T.* Duszpasterstwo chorych w szpitalu // *Atenum kapłańskie* Nr. 416. P. 393-394.

²⁷⁰ *Mokrzycki B.* Nowe obrzędy namaszczenia chorych jako problem katechetyczno-homiletyczny // *Collectanea theologica. Varsaviae.* 1975. Nr. 2. P. 135.

²⁷¹ *Mokrzycki B.* Ten pat. P. 136.

²⁷² Sveikatos apsaugos darbuotojų chartija. Kaunas. 2003. 3.

²⁷³ *Mokrzycki B.* Ten pat. P. 136.

Apibendrinimas

Ligos kankinamam žmogui Ligonių sakramentas padeda giliau įsitraukti į Velykinę paslaptį. Tačiau šiandienės kultūros akivaizdoje tikintiesiems reikia būti budriems ir nepasiduoti sekuliaraus pasaulio spaudimui. Todėl Bažnyčios atsakas yra kviesti į sąmoningesnį ir brandesnį supratingumą priimant sakramentus, juos švenčiant. Matome, kad kunigo vaidmenį šiandienėje aplinkoje reikia stiprinti, nes jis pas ligonį yra kviečiamas dėl formalumo. Bažnyčia ragina rūpintis sergančiaisiais, jų nepamiršti. Tam ir yra skirtos ligonių dienos, piligriminės kelionės ir kiti susitikimai, kurių metu raginama įsijungti į vieną šeimą. Šiame skyriuje išryškintos tam tikros ligonio savijautos ragina būti atidesniais ir dėmesingesniais susitinkant su ligoniu, per daug iš jo nereikalauti ir bendrauti su didesniu nuoširdumu ir paprastumu, o ne visa tai paversti tam tikra dirbtine būseną. Jei leidžia galimybės, kunigas ar pasaulietis turėtų nepamiršti ligoto žmogaus įtraukti į parapijos gyvenimą suteikiant jam tam tikras pareigas, užduotis. Reikia nepamiršti ir medicinos darbuotojų, kurie kasdien turi būti kantrūs. Taip pat svarbu nevesti jų į tam tikras pagundas piktnaudžiaujant pareigomis, reikia už juos melstis ir kviesti į bendras maldas.

IŠVADOS

Darbe plėtota tema: *Ligonių sakramento šventimo raidos vaidmuo ligonių sielovadai*, mums leido įsigilinti į šią temą ir suprasti, kaip per du tūkstantmečius keitėsi Ligonių patepimo samprata ir kaip tam tikri teologiniai svarstymai privedė prie to, kad šio sakramento imta vengti. Nagrinėjant šią temą pamatėme, kaip dar daug stereotipų ir tam tikrų įsitikinimų yra beveikiančių šiandienos tikinčiojo sąmonę, kaip yra sunku viso to dar labai atsikratyti ir auginti sąmoningumą. Tai yra iššūkis ir nuolatinis nepalaujamas darbas Bažnyčiai, ugdant jos narius ir vis nuolat primenant Jėzaus kvietimą būti su sergančiais. Atlikę šaltinių tyrimą, galime pateikti šias darbo išvadas:

1. Liga – tai nėra Dievo bausmė, kaip manė Senojo Testamento žmogus, ir liga nėra Dievo norima, nors per ją gali pasireikšti Dievo darbai. Jėzus Kristus savo žemiškojo gyvenimo metu nuolatos rodė kitokį santykį su sergančiais. Jog reikia jiems padėti ir patarnauti, atskleidžia Jokūbo laiško ištrauka. Ji parodė, kad ankstyvojoje krikščionių bendruomenėje ligonių patepimui aliejumi buvo būdinga, kad patepimas atliekamas Bažnyčios atstovo, vyresniojo – presbiterio. Kitas svarbus aspektas, kad ligonis yra visos bendruomenės rūpestis.

2. Pirmąjį krikščionybės tūkstantmetį vyravo apeigų įvairovė, kada pradžioje aliejais sergantieji būdavo tepami ne tik kunigų, vyskupų, bet ir pasauliečių. Tik vėlesni teologiniai aiškinimai pradeda suteikti ligonių patepimui kitą prasmę ir raginimą, kad ši apeiga būtų atliekama pasikviečiant kunigą arba vyskupą. Vieningų apeigų formavimasis prasideda Kliuny vienuolynuose XI-XII a., o Petro Lombardo (XII a.) dėka ligonių patepimas įtraukiamas į sakramentų sąrašą.

3. Ligonių patepimo vystymąsi įvairiais laikotarpiais įtakojo skirtingi teologiniai svarstymai, kurie atvedė prie to, kad nuvertinamas žmogaus kūnas ir iškeliamas tik žmogaus sielos vertė. Taip ligonių patepimas tapo „paskutiniu patepimu“ – *Extrema Unctio*, kuris buvo suprantamas kaip žmogaus paruošimas mirčiai. Tai sukelia baimę ir tuomet šis sakramentas atidedamas iki paskutinės gyvenimo akimirkos.

4. Didžiausias lūžis Ligonių sakramento sampratoje įvyksta Vatikano II Susirinkimo aiškinime. Jis sugražina pirmykštę šio sakramento sampratą, kuri istorijos laike buvo prarasta. Pirminės prasmės atgaivinimas pakeičia ir sakramento pavadinimą iš „paskutinio patepimo“ į Ligonių patepimą. Ligonių sakramento reformą pilnutinai įgyvendina išleistas naujas apeiginas, kuris kviečia atkreipti dėmesį į prisikėlusį Kristų ir Dievo malonę, kuri gydo visą kūną.

5. Žmonės vis dar klaidingai supranta Ligonių patepimą, kaip „paskutinį patepimą“, todėl išlieka uždavinys tikintiesiems giliau atskleisti šio sakramento tikrąją prasmę ir vertę. Kviesti į gyvą ir sąmoningą tikėjimo ugdymą. Ligonių sakramento šventimas turi būti įtraukiantis visą bendruomenę, kada būtų paliudijamas Ligonių sakramento aktualumas ir šiandienos visuomenės

gyvenime. Tuo pačiu sergantį asmenį reikia įtraukti į visuomeninį gyvenimą, suteikiant galimybę jam pasitarnauti net ir esant ligoje.

ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. *Adolf A.* Grundriß Liturgie, Leipzig. 1989.
2. *Barden I.*– al. Ligonių slaugymas namuose. Kaunas. 2004.
3. *Beauchamp P.* Dienų ir naktų psalmės. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2009.
4. *Beguerie P., Duchesneau C.* Kaip suprasti sakramentus. Kaunas: Lietuvos katechetikos centras. 1998.
5. *Bernardin J.* Access to the Sacraments of Initiation and Reconciliation for Developmentally Disabled Person. Chicago. 1985.
6. Biblijos enciklopedija. Vilnius: Alna litera. 1992.
7. *Brown R.E.* An Introduction to the New Testament. New York. 1997.
8. Codex Iuris Canonici. Vatican. 1983.
9. *Corecco E.* Kentėjimo prasmė // Artuma. 2000. Nr 10.
10. *Courth Fr.* Die Sakramente: ein Lehrbuch für Studium und Praxis der Theologie. Freiburg-Basel-Wien. 1995.
11. *Courth Fr. I Sacramenti* // Biblioteca di teologia contemporanea / Ed. R. Carelli. Brescia. 1999. T. 106.
12. Dictionary of Biblical theology / Ed. X. Léon-Dufour. Maryland. 2000.
13. *Doveika R.* Kančios problema. // http://www.xxiamzius.lt/archyvas/xxiamzius/20030214/vilt_02.html. 2010 04 18.
14. *Empereur J.L.* Prophetic anointing. Wilmington. 1982.
15. Enchiriodion symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum / Ed. H. Denzinger. Freiburg im Breisgau. 1976.
16. *Frankl V.E.* Sielogyda. Gydytojo rūpestis – siela. Vilnius: Vaga. 2007.
17. *Glinkowski B.* Sakrament namszczenia chorych. Poznań. 2004.
18. *Gorczyca O.T.* Duszpasterstwo chorych w szpitalu // Atenum kapłańskie Nr. 416.
19. Handbuch der Dogmatik. Düsseldorf. 1995.
20. Heilssorge für die Kranken. Zurich. 1980.
21. *John Paul II.* Message Sick for the first annual World day of the sick // http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/messages/sick/documents/hf_jp-ii_mes_21101992_world-day-of-the-sick-1993_en.html. 2010 05 05.

22. *Jonas Paulius II.* Apaštališkasis laiškas apie krikščioniškąją žmogiškosios kančios prasmę *Salvifici Doloris* // http://www.lcn.lt/b_dokumentai/ap_laiskai/salvifici_doloris.html. 2010 05 16.
23. *Jonas Paulius II.* Enciklika Apie Žmogaus gyvybės vertę bei neliečiamumą *Evangelium Vitae* // http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/evangelium-vitae.html. 2010 05 04.
24. *Jonas Paulius II.* Laiškas Pasaulinei ligonių dienai 2002 m. // <http://www.lcn.lt/bzinios/bz0201/201pop.html>. 2010 05 16.
25. *Jonas Paulius II.* Laiškas Pasaulinei ligonių dienai 2002 m. // <http://www.lcn.lt/bzinios/bz0201/201pop.html>. 2010 05 16.
26. *Kacz W.* Co parafia ma dać chorym i starym? // *Atenum kapłańskie* Nr. 416.
27. *Kajackas A.* Bažnyčia liturgijoje. Kaunas: Lietuvos katechetikos centras. 1998.
28. Katalikų Bažnyčios Katechizmas. Kaunas: Tarpdiecezinė katechetikos komisijos leidykla. 1996.
29. *Kazlauskas A.* Ligonių Liturgija. // *Artuma*. 2006. Nr. 6.
30. *Kelsey M.T.* Healing and Christianity. New York. 1976.
31. *Krokowiak C.* Nowy obrzęd sakramentu chorych // *Collectanea theologica*. Varsaviae. 1975. Nr. 1.
32. *Kübler-Ross E.* Apie mirtį ir mirimą. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2008.
33. *Lexikon fur Theologie und Kirche*. Freiburg. T. 6.
34. Ligonių patepimo apeigos ir pastoracijos gairės. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2005.
35. *Liobikienė N.* Tikėjimas – šeimos išlikimo ir stabilumo laidas // http://www.gyvybe.lt/uzgyvybe/20000708/uzg07-8_03.html. 2010 05 04.
36. Liturgikos apžvalga. Kaunas. 1996.
37. *Maceina A.* Jobo drama. Vilnius: Vyturys. 1997.
38. *Mokrzycki B.* Nowe obrzędy namaszczenia chorych jako problem katechetyczno-homiletycny // *Collectanea theologica*. Varsaviae. 1975. Nr. 2.
39. *Narbekovas A.* Bioetika. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2004.
40. *Okhuijsen G., Opzeeland C.* In Heaven There Are No Thunderstorms: Celebrating the Liturgy With Developmentally Disabled People. Colegeville. 1992.
41. Pastoral Care of the Sick. Rites of Anointing and Viaticum. New York: Catholick Book Publishing CO. 1983.
42. *Paulauskas Ž.* Ligonių patepimas: biblinės ištakos ir ankstyvosios Bažnyčios praktika // *SOTER*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2001. Nr. 6 (34).
43. *Pauli V.* Rituale Romanum. 1898.

44. *Pauli V. Rituale Romanum. Bostoniae. 1953.*
45. *Ramonas A. Sakramentų teologija. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla. 2006.*
46. *Rituale Sacramentorum. Vilnæ. 1774.*
47. *Romos Katalikų apeigynas Lietuvos vyskupijoms. Vilnius-Kaunas. 1966. T.1.*
48. *Stefanski J. Właściwe rozumienie i stosowanie Sakramentu Chorych // Atenum kapłańskie Nr. 416.*
49. *Sveikatos apsaugos darbuotojų chartija. Kaunas. 2003.*
50. *Šliužaitė V. Dvasininkų bendravimo su ligoniais vertė ir svarba // Artuma. 2002. Nr. 11.*
51. *Šventasis Raštas. Vilnius: Katalikų pasaulis. 2005.*
52. *The New Dictionary of Sacramental Worship / Ed. P.-E. Fink. Collegeville. 1990.*
53. *Vatikano II Susirinkimo nutarimai. Vilnius: Aidai. 2001.*
54. *Viluckas T. Gydomasis patepimas // Artuma. 2005. Nr. 9.*
55. *Virbalas L. Teatitolina visokius skausmus // <http://www.skrynia.lt/biblioteka/ligoniu-patep.rtf>. 2009-12-03.*
56. *Vorgrimler H. Buße uns Krankensalbung. Freiburg. 1978.*
57. *Vorgrimler H. Naujasis teologijos žodynas. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba. 2003.*
58. *Vorgrimler H. Sacramental theology. Minnesota: The Liturgical press. 1992.*
59. *Wilkinson J. Healing&Health. Edinburgh. 1980.*

Priedas nr. 1

Evangelija	Mato	Morkaus	Luko	Jono
Viso pasakojimų eilučių	267	339	339	312
Gydymo pasakojimų eilučių	99	139	134	112
Kiek procentų užima gydymo pasakojimo eilutės	40%	40%	35%	33%

Pastaba: Paskaičiavimai atlikti pagal *The Authorised Version of the Bible of 1611*. Lentelė iš *Wilkinson J. Health & healing*. Edinburgh. 1980. P. 19.

Priedas nr. 2

	Matas	Morkus	Lukas	Jonas
Visos eilutės / pasakojimo eilutės	10068 / 267	687 / 339	1149 / 339	879 / 312
Kiek procentų užima pasakojimo eilutės	25%	50%	34%	36%

Pastaba: Paskaičiavimai atlikti pagal *The Authorised Version of the Bible of 1611*. Lentelė sudaryta pagal *Wilkinson J. Health & healing*. Edinburgh. 1980. P. 19.